

Synne Hall Arnøy og Elin Margrethe Olsen

**”Jeg bar ham i magen og hun bar ham i
hjertet”**

**En studie av reproduksjons- og foreldreskapsforhandlinger når to
kvinner ønsker barn sammen**

Masteroppgave i Familieterapi
Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag
Oslo 2016

Forord

Vi har mange vi vil takke i forbindelse med muligheten til å gjøre denne studien. Først og fremst vil vi få takke våre fantastiske informanter, som har bidratt med sine rike fortellinger og lagt til rette for timelange møter, ofte etter barnas leggetid. Videre vil vi få takke våre arbeidsgivere i Buskerud Ungdomshjem og FRI - Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, som har vært oppmuntrende støttespillere ved å legge til rette for at dette prosjektet skulle la seg gjennomføre rent praktisk. Vi vil også få takke en fleksibel studieadministrasjon ved Høgskolen i Oslo og Akershus, som har bistått oss på ulike måter gjennom prosessen. Ved HiOA vil vi særlig løfte vår kloke veileder, Oddbjørg Skjær Ulvik. Hun har vært svært betydningsfull for oss både faglig og menneskelig, og våre felles refleksjonsrunder tar vi med oss videre som små magiske øyeblikk. Vi vil også få takke våre partnere, Jenni og Renate, og våre storfamilier, som har bidratt med viktige brikker logistisk sett, samt hatt tro på oss og prosjektet vårt hele veien. Til sist vil vi få takke hverandre, for at vi valgte å gjøre dette prosjektet sammen, og for alt det har medført av inspirerende samtaler og faglige refleksjoner. Vi er fortsatt like gode venner... :)

Oslo, 13. mai 2016

Elin Margrethe Olsen og Synne Hall Arnøy

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Innholdsfortegnelse	4
Sammendrag	6
Abstract	7
1. Innledning	8
Tema og problemstilling.....	8
Terminologi og begrepsavklaringer.....	10
Utvikling av det juridiske rammeverket og demografisk kunnskap	14
2. Tidligere norsk forskning om kvinner som får barn med kvinner	17
3. Teoretiske perspektiver og begreper	22
Sosial konstruksjonisme	22
Narrativ teori	23
Heteronormativitet	24
<i>Heteronormativitetens uttrykk</i>	26
<i>Et heteronormativt doxa?</i>	26
Familie og familiearrangement	27
Forhandling.....	28
4. Metode	30
Kvalitativ metode og intervju	30
Utvalg og gjennomføring av intervjuene.....	30
Analyseprosessen	32
Etiske refleksjoner	34
<i>Forskernes posisjonering</i>	36
Pålitelighet, troverdighet og overførbarhet og overenstemmelser.....	37
5. “Hva gjør oss til en familie?” Familieforståelse som grunnlag for foreldreskapsforhandlinger	39
“Vi er en <i>normal</i> familie”	39
Å gjøre familie - en prosessuell beskrivelse	42
6. Forhandlingstemaer og forhandlingsprosesser	44
<i>Felles og spesifikke forhandlingstemaer</i>	44
<i>“Jeg tror han er et av de barna som er mest gjennomtenkt.” Å finne sin vei og sine muligheter.</i> ...	46
Forhandling om hvem som skal bære frem barnet.....	47
“Det skulle være <i>våre</i> barn.” Familiesammensetning som forhandlingstema	49
“Hva er viktig for oss å vite?” Forhandling om donor	54
<i>Det juridiske aspektet og valgmuligheter</i>	56
Relasjonskategorier som forhandlingstema.....	59
<i>Medmorbegrepet</i>	61
Kjærlighet og relasjoner som forhandlingstema	62
“Kanskje er kjærlighet mer ekte uten hormoner?” Biologiens betydning som forhandlingstema.....	67
Forhandling med omgivelsene	71
<i>Minoritetsstress</i>	74
Forhandlinger om betydning og gjøren av kjønn	78
7. Avslutning	82

Drøfting av problemstilling.....	82
<i>Nye normativiteter</i>	82
<i>Utfordring av det heteronormative doxa</i>	83
<i>Narrativ identitetskonstruksjon</i>	83
Forslag til videre forskning.....	84
Litteraturliste	86
Vedlegg 1: Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt	92
Vedlegg 2: Intervjuguide	93

Sammendrag

”Jeg bar ham i magen og hun bar ham i hjertet”. En studie av reproduksjons- og foreldreskapsforhandlinger når to kvinner ønsker barn sammen er en kvalitativ studie der følgende problemstilling belyses: *hvordan kan beslutningsprosesser fortone seg for to kvinner som ønsker barn sammen, sett i et forhandlingsperspektiv?* Datamaterialet er basert på semi-strukturerte intervjuer med seks par, alle bestående av to kvinner, der samtlige hadde blitt gravide ved hjelp av assistert befruktning. Fortellingene om beslutningsprosesser ble således delt i retrospekt og analysert som forhandlinger, gjennom en narrativ tilnærming. Heteronormativitet ble brukt som analyseverktøy i en tematisk analyse.

Studien finner at kvinnene navigerer i et landskap der kjernefamilien representerer den hegemoniske modellen for familie, og der kvinnene forhandler og posisjonerer seg i forhold til denne modellen. En måte å definere seg innenfor kjernefamiliebegrepet på, er å avkjenne modellen for så å inkludere sine familier. Kvinnenes beslutningsprosesser og foreldreskapsforhandlinger foregår i en kontekst der de balanserer mellom å være normbrytende og å være normbekreftende. De bryter tilsynelatende med heteronormativiteten, men forfekter dennes toforeldreaspekt. Mange spesifikke forhandlingstemaer gjør seg gjeldende i parenes beslutningsprosesser. Det forhandles om temaer som familiestruktur, hvem som skal bære fram barnet, donor, relasjonskategorier, kjærlighet, biologi og lovverk.

Studien finner videre at parenes beslutningsprosesser ofte har tatt tid, og at summen av forhandlingstemaene bidrar til svært planlagte og ønskede barn. Kvinnene snakker betydningen av kjærlighet, foreldrepraksis og jevnbyrdighet opp, mens biologi snakkes ned som tilknytningsfaktor. Studien finner at det i etterkant av at en felles ekteskapslov trådte i kraft i 2009 kan se ut til å ha utviklet seg en preferanse blant kvinner som ønsker barn sammen for å bli gravide gjennom det norske systemet. Videre har det nye lovverket ført med seg noen nye normativiteter. Der parene før i større grad måtte forsvare sitt ønske om å bli foreldre, kan de nå oppleve, på samme måte som kvinner som lever heterofilt, at andre automatisk forventer at de ønsker seg barn.

Abstract

"I carried him in my womb and she carried him in her heart." *Negotiations of reproduction and parenthood when two women want to have children together* is a qualitative study illuminating the following research question: *how can decision making manifest for two women who want children together, as seen through a negotiation perspective?* The data is based on semi-structured interviews with six couples; all consisting of two women, who achieved pregnancy through assisted reproduction. The stories about decision-making were thus divided retrospectively and analyzed as negotiations, through a narrative approach. Heteronormativity was used as an analytical tool in a thematic analysis.

The study finds that women are navigating a landscape where the nuclear family represents the hegemonic family structure, and where women mediate and position themselves in relation to this model. One way to identify within the definition of the nuclear family structure is to make the model itself gender neutral, in this way including their families. The women's decision-making and parenthood negotiations took place in a context of balancing between being norm-breaking and being norm affirmative. Many specific negotiation issues are evident in the pairs' decision making. Negotiations are made on topics such as family structure, who will become pregnant, donor, relational categories, love, biology, and law.

The study also finds that the pair's decision-making has often taken time, and that the sum of negotiation topics contributes to highly planned and desired children. The women highlighted the meaning of love, parenting practices, and equality, while biology was understated as an attachment factor. The study finds that in the wake of the gay marriage reform that came into force in 2009, it appears a preference has evolved among women who have children together to create families with children through the Norwegian system. The two-parent norm stands strong among informants.

1. Innledning

Tema og problemstilling

I familieteorien og i samfunnet generelt nevnes stadig “de nye familieformene”. Eksempelvis har det blitt utført ulike studier på stefamilien, og ofte nevnes “regnbuefamilien” eller “den skeive familien” i forbindelse med at noen barn vokser opp med likekjønnede foreldre. Etter mange års jobb i det norske barnevernet har verdier og refleksjoner rundt barns utvikling, sett i lys av familiær kontekst, blitt ett delt interessefelt for oss. Masterstudiet i familiebehandling har underbygd dette, samt gjort det tydelig for oss at det finnes begrenset mengde forskning på de beslutningsprosessene som finner sted *før* voksne mennesker velger å få barn. I en historisk ny situasjon, påvirket av nye praksiser, endrede juridiske rammer og nye muligheter innen reproduksjonsteknologien, har vi blitt særlig nysgjerrige på hvordan disse beslutningsprosessene kan fortone seg dersom graviditet ikke skapes ved seksuelt samliv mellom de tenkte foreldrene.

Med dette som tema for vår masteroppgave, så vi i utgangspunktet for oss at informantene våre ville befinne seg i ulike relasjonsarrangementer. Noen ville leve heterofilt, andre homofilt. Noen ville være to tenkte foreldre, noen ville være flere enn to, og atter andre ville være én tenkt forelder. Etter hvert som prosessen kom i gang, ble det likevel naturlig å begrense utvalget vårt til å bestå av informanter som levde i liknende familiemodeller, for slik å øke sammenlikningsgrunnlaget mellom informantene, mellom disse og andre familiearrangementer, samt mellom våre funn og tidligere forskning. Vi endte opp med å søke etter informanter der to kvinner levde sammen og ønsket felles barn, da dette er en familieform som har fått nye juridiske vilkår etter at en felles ekteskapslov trådte i kraft i Norge i 2009, og der det vil være interessant å vite mer om hvordan dette påvirker parenes beslutningsprosesser. Videre har tidligere forskning på kvinner som får barn med kvinner pekt på beslutningsprosessen som et tema det kan være av interesse å belyse nærmere (Stiklestad 2012), og som kommende familieterapeuter har vi registrert behovet for økt forskning på skeive¹ foreldreskap og foreldreskapsforhandlinger innen familieforskningen.

¹ *Skeiv* er en norsk oversettelse av det engelske ordet *queer* og brukes av mange som synonym til lhbt - lesbisk, homofil, bifil og trans. For andre er skeiv en identitet som utfordrer og overskrider kategoriene heterofil, lesbisk, homofil og bifil, og som innebærer en kritikk av samfunnets heteronormativitet. Skeiv brukes også av personer som opplever at de ikke passer inn i samfunnets inndeling av mennesker i to kjønn.
http://www.bufdir.no/lhbt/LHBT_ordlista/#7200

I denne studien har vi gjennomført kvalitative intervjuer med seks par som alle ventet eller hadde fått barn. Vi har sett nærmere på hvilke alternativer parene har opplevd å ha på sin vei mot foreldreskap, og hvordan forhandlinger dem i mellom har foregått underveis i beslutningsprosessene. Våre familier vil ha beslutningsprosesser som har likhetstrekk med beslutningsprosesser for andre som ønsker barn, men samtidig innebære elementer som medfører spesifikke forhandlingstemaer for akkurat disse parene. Vi vil således benytte oss av andre familieformer som analytisk kontrast i vår studie.

Undersøkelsen søker å svare på følgende problemstilling:

Hvordan kan beslutningsprosesser fortone seg for to kvinner som ønsker barn sammen, sett i et forhandlingsperspektiv?

Vi vil dermed se nærmere på beslutninger som tas i forbindelse med parenes planlegging av foreldreskap og hvilke prosesser som knyttes til disse. Handling, samhandling og kommunikasjon mellom informantene, og mellom paret og omgivelsene, vil analyseres som forhandlinger.

Vi har valgt å ha et narrativt blikk på vårt forskningsmateriale. Narrativ teori har i masterstudiet i familiebehandling stått frem som et nyttig perspektiv i forståelsen av menneskelige og mellommenneskelige fenomener, og er etter vår oppfatning egnet for å få tilgang på det komplekse, ikke-statistiske og konstruerende i våre informanters forhandlinger. I tillegg vil sosialkonstruksjonismen som helhet være et teoretisk bakteppe i vår analyse, og vi bruker videre heteronormativitet som analytisk verktøy.

Som grunnlag for nærmere analyse av informantenes beslutningsprosesser vil vi se på hvordan de definerer og plasserer sitt familiearrangement i sin kulturelle kontekst. Videre vil vi ta for oss de forhandlingstemaene som har pekt seg ut som mest relevante for å belyse vår problemstilling: Forhandling om hvem som skal bære frem barnet, om familiesammensetning, om donor, om relasjonskategorier, om kjærlighet og relasjoner, om biologiens betydning, om betydning og gjøren av kjønn, samt om forhandling med omgivelsene. Beslutningsprosess er langsgående forhandlingstema gjennom hele analysen.

Vi håper at denne studien vil kunne bringe relevant kunnskap til de som har vært i, er i, eller vil befinne seg i liknende forhandlinger, samt til deres familier og nettverk, og til

profesjonsutøvere som jobber med par og familier. Videre håper vi at studien vil kunne være et bidrag til familieteoriens kunnskapsbase om reproduksjons- og foreldreskapsforhandlinger, samt om ulike familieformer.

Terminologi og begrepsavklaringer

Den familieformen vi studerer kan sies å tilhøre et felt der språk og begrepsbruk ofte tillegges mye mening, nettopp fordi språket beskriver folks liv og kan være viktige identitetsmarkører for mange. Vi ønsker derfor å gjøre godt rede for de begrepene vi har valgt å benytte i vår oppgave.

Vi har valgt å primært referere til “kvinner som lever med kvinner”, “to kvinner som ønsker/har barn sammen” etc, heller enn eksempelvis “lesbiske kvinner”. Ettersom mye av den forskningen som er gjort på dette refererer til lesbiske kvinner, vurderte vi å bruke denne terminologien, men vi landet i at det ville legge en unødvendig begrensning på utvalget vårt. Vi var ikke ute etter informasjon om informantenes seksuelle orientering, men ønsket å vite mer om deres familiearrangement og beslutningsprosesser innen denne familieformen. Vi vet også noe om hvilket mangfold som finnes av seksuelle orienteringer blant kvinner som lever med kvinner - langt fra alle definerer seg som lesbiske. Det vil si at det sannsynligvis finnes informanter i vårt materiale som definerer seg som lesbiske, men at det også kan være informanter som identifiserer seg annerledes, eksempelvis som *bifile*², *panfile*³ eller *skeive*⁴. Likevel kan vi i enkelte sammenhenger referere til det å “leve lesbisk”, som et bilde på et familiearrangement der to kvinner lever sammen og har en romantisk relasjon til hverandre. Vi vil på samme måte kunne referere til par som “lever heterofilt”. Vi vil også innimellom referere til *likekjønnspar*. Når vi ser på tidligere forskning vil det være relevant å se på forskning om lesbiske par som ønsker eller har barn. Felles for våre informanter er dog kun at de er kvinner som ønsker eller har fått barn sammen med en annen kvinne.

² *Bifil* kan defineres som “en person som tiltrekkes av eller forelsker seg i mennesker uavhengig av hvilket kjønn den andre har.” http://www.bufdir.no/lhbt/LHBT_ordlista/#7200

³ På LHBT.no defineres *panfil* slik: “Å være panfil vil si å føle tiltrekning og forelskelse uavhengig av den andres kjønn, og kan brukes synonymt med bifil. *Pan* kommer av gresk *alle*, og noen vil ønske å bruke dette begrepet for å framheve at det finnes flere enn to kjønn. Panfil rommer også et bredere perspektiv, om å forelske seg i menneskers personligheter uavhengig både av kjønn, klasse, etnisk bakgrunn, funksjonsevne og alder m.m.” http://www.bufdir.no/lhbt/LHBT_ordlista/#7200

Vi har ikke tematisert *kjønnsidentitet*⁵ i vår studie, men i søken etter informanter etterspurte vi “kvinner som lever med kvinner”. Vi regner det derfor som sannsynlig at våre informanter synes det gir mening å bli referert til som kvinner.

Likekjønnede foreldreskap er fortsatt et relativt nytt forskningsfelt der det blir tydelig at språket kontinuerlig utvikles og konstrueres gjennom praksis og bruk. De fleste av informantene våre har lagt stor vekt på at de er likeverdige foreldre, og det jevnbyrdige ved foreldreskapet i familiearrangementet vi studerer har blitt løftet i tidligere studier (Finsæther 2009; Stiklestad 2012). Likevel er det vesentlig for vår studie å kunne bruke et språk som kan differensiere mellom de ulike partene. Det har vært en utfordring å finne et språk som differensierer, men som samtidig kommuniserer det likeverdige, i et felt der det ikke finnes en ferdig terminologi. I omtalen av familier med to mødre finnes det en juridisk terminologi, og det finnes mange ulike hverdagstermer, men ingen etablert vitenskapelig terminologi. Vi er ute etter å omtale disse familiene og foreldreskapene på måter som ikke krenker eller rangerer posisjonene i foreldreskapet.

Av tilgjengelige termer er (*biologisk*) *mor* og *medmor* mye brukt i lovverk, og også i noe forskning. (Biologisk) *mor* refererer da til en kvinne som skal føde eller har født, mens *medmor* refererer til en kvinne som skal bli/er juridisk forelder, men som ikke skal føde eller har født. Vi ser det problematiske i at det kan knyttes rangerende konnotasjoner til dette begrepsapparatet ettersom *medmor*-begrepet definerer foreldreskapet i kraft av den man er forelder *med*, og har i skriveprosessen derfor vært på søken etter begreper som i større grad rommer det likeverdige foreldreskapet. Vi har vært innom begrepet *sammor*, som ble nevnt som “nyord” av Språkrådet i 1997⁶, og vurderer det til å være mer nøytralt, det å være “sammen” om foreldreskapet. Samtidig kan det argumenteres for at *sammor* også refererer til at man er forelder i kraft av å være det *sammen med* (biologisk) *mor*. Vi har dermed landet på å bruke *biologisk mor* og *sosial mor* som vitenskapelig begrepsapparat i vår studie. Vår tolkning er at disse begrepene kommuniserer det likeverdige foreldreskapet - man kan være sosial mor uten begrepsmessig å være det i kraft av noen andres foreldreskap. En innsigelse til begrepsapparatet kan være at biologisk mor også i de fleste tilfeller vil være sosial mor, i

⁵ I Store norske leksikon defineres kjønnsidentitet som “den personlige oppfatningen av hvilket eller hvilke kjønn man er. Opplevelsen er subjektiv og ikke nødvendigvis i samsvar med kroppens ytre anatomi, eller med andres oppfatning av hvilket eller hvilke kjønn en er”. <https://sml.sn.no/kjønnsidentitet>

⁶ http://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/Spraaknytt_1997/Spraaknytt_1997_2/Nyord_i_Spraakraadets_tid/

forståelsen at hun vil komme til å dele hverdagen med barnet etter at det er født. Videre er det ikke nødvendigvis gitt hvem et barns biologiske mor er. Mens biologisk mor refererer til genetisk opphav i biologien, bruker Bioteknologinemnda *genetisk mor* om kvinnen som er genetisk opphav til et barn og *biologisk mor* om kvinnen som går gjennom svangerskapet (Moldestad 2012). Behovet for en differensiering viser seg eksempelvis i en kontekst der to kvinner får barn sammen ved at en av kvinnene bærer fram den andre kvinnens egg. Ingen av våre informanter har fått barn på denne måten, men mangfoldet i hvordan elementene er satt sammen i skeive familieformer er stort, og det er derfor viktig å fremheve nyansene til tross for at vårt utvalg, som vi vil belyse nærmere, er relativt homogent.

Når vi viser til juridiske aspekter ved foreldreskapet, vil vi benytte oss av de juridiske termene for dette, altså *biologisk mor* og *medmor*. I enkelte tilfeller der temaet er svangerskap og fødsel, vil vi referere til *bærende mor* og *ikke-bærende mor*. Tidligere forskning har påpekt at det å omtales som forelder med bakgrunn i noe man *ikke* er, kan medføre følelser av avstand til opplevelsen av å bli forelder (Gabb 2005). Vi bruker derfor kun dette begrepsapparatet når det er best egnet for å tydeliggjøre våre analytiske poenger.

I jakten på et hensiktsmessig vitenskapelig begrepsapparat, ble vi oppmerksomme på at det ligger noen normative føringer for *hvor* vi legger skillet når vi differensierer. Vi differensierer ved å bruke ulike begreper om den forelderen med biologisk tilknytning til barnet, og den forelderen som “mangler” en slik tilknytning. Vi ble nødt til å stille oss selv spørsmål ved hvorfor vi ikke differensierer begrepsmessig mellom andre aspekter ved foreldreskapet. Kunne det eksempelvis vært relevant for å få belyst vår problemstilling å skille mellom “ønskebarnmor”, altså den av de to kvinnene som hadde sterkest ønske om å få barn, og “medmor”, altså den som ble med? I våre informanters fortellinger er det ulike aspekter ved kvinnenes foreldreposisjoner som trer frem og som kunne ha blitt fremhevet gjennom språklig differensiering. Når vi i denne studien har valgt et begrepsapparat som skiller nettopp ved det biologiske/ikke-biologiske aspektet ved foreldreskapet, er det med en bevissthet om at dette skillet kan fremheve den normative forståelsen av biologi som viktig for foreldreskap og muligens usynliggjør andre relevante forståelser. Likefullt var dette et aspekt ved parenes beslutningsprosesser som fremsto som vitenskapelig interessant for oss *nettopp* fordi det ligger noen tydelige samfunnsforventninger om at det biologiske versus det ikke-biologiske foreldreskapet skal oppleves på bestemte og ulike måter. Våre informanter delte flere direkte

refleksjoner rundt akkurat dette, og vi ble oppmerksomme på enda flere aspekter gjennom vårt analysearbeid.

I oppgaven vil vi også snakke om *enforeldrefamilier*, familier med barn der det er én forelder, *toforeldrefamilier*, familier med barn der det er to foreldre, samt om *flerforeldrefamilier*. Vi refererer med det siste til familier der det er flere foreldre enn to. Vi innser det problematiske i at dette begrepet tar utgangspunkt i en toforeldrenorm, ettersom normative familier med to foreldre også består av *flere* foreldre, i forståelsen flere enn én. Likevel tror vi at normene på dette området er så sterke at de aller fleste vil knytte begrepet til nettopp det å være flere foreldre enn to. Vi velger derfor å bruke begrepet, om enn noe ambivalent med tanke på det normbekreftende i å la den normative tolkningen av ordet få forrang over litterær betydning.

Vi snakker innimellom om *skeive familier* i denne oppgaven. På samme måte som med *flerforeldrefamilier* tar dette begrepet utgangspunkt majoritetsnormen, nemlig (implisitt: heterofile) *familien*, og på samme måte som med medmorbegrepet kan det hevdes at det kan knyttes rangerende konnotasjoner til begrepene, der den heterofile familien, som i dagligtalen ofte kun refereres til som “familien”, har forrang. Vi bruker likevel betegnelsen *skeive familier* ettersom det innimellom er nødvendig med en differensiering for å få frem våre analytiske poenger, og refererer da til familier der én eller flere av foreldrene ikke er heterofile.

Å snakke om mennesker på gruppenivå vil alltid være problematisk. Mennesker er mer enn en kategori, og vil oppleve betydningsinnholdet i en identitetskategori eller en beskrivende kategori ulikt. Likefullt, kommunikasjon mellom mennesker foregår ved bruk av språklige kategorier, og muliggjør aktivering av felles tematiske referanser. I vår bruk av ulik terminologi vil vi dog understreke at språk er i kontinuerlig endring og vil ha ulik betydning for ulike individer, til ulik tid, og i ulike kontekster.

Vi har valgt å analysere de beslutningsprosessene vi har fått innblikk i som *forhandlinger - reproduksjonsforhandlinger* og *foreldreskapsforhandlinger*. I utgangspunktet anså vi det sistnevnte til i best grad å romme det mangfoldet av forhandlinger som kan finne sted mellom to kvinner som ønsker barn sammen, samt at reproduksjonsbegrepet er så tett knyttet til en biologisk forståelse at det ville legge begrensninger på analysen vår. Likefullt så vi tidlig i analyseprosessen at en del av de forhandlingstemaene som pekte seg ut som spesifikke for

familieformen vi studerer, ga mening analysert i et reproduksjonsperspektiv. Vi har derfor valgt å benytte oss av begge disse begrepene, men vil understreke at vi legger til grunn en bred forståelse av begrepet reproduksjon, der både biologiske og sosiale komponenter kan inngå, i form av at begrepet også innebærer oppfostring av barn.

Utvikling av det juridiske rammeverket og demografisk kunnskap

Til tross for at man snakker om familier med to mødre som en “ny” familieform, er det ikke nytt at kvinner får eller oppdrar barn sammen i Norge. Dette har tidligere skjedd på et mangfold av ulike måter, og gjør det fortsatt. Spesifikt for disse familiene er dog at både samfunnsmessige holdninger og det juridiske rammeverket har vært i betydelig endring de siste tiårene. Når betingelsene endrer seg, vil beslutningsprosessene nødvendigvis også se annerledes ut.

Juridisk sett finnes det noen merkeår for likekjønnspar i Norge. I 1972 ble straffelovens forbud mot sex mellom menn ble opphevet, og i 1977 ble homofili fjernet fra diagnosemanualen for psykiske lidelser. I 1993 ble det vedtatt en partnerskapslov som regulerte og ga rettigheter til likekjønnspar, og i 2002 ble det mulig å “stebarnsadoptere” barn sin partner var juridisk forelder til. I 2008 ble en felles ekteskapslov vedtatt, og det ble åpnet for at likekjønnspar kunne bli vurdert som adoptivforeldre på lik linje med par som lever heterofilt. I tillegg fikk to kvinner som er gift eller lever i et ekteskapsliknende forhold tilgang til assistert befruktning.

Behandling med donorsæd er dokumentert brukt i Norge siden 1930-tallet (Bioteknologirådet 2016), og Norge fikk den første loven om “kunstig befruktning og befruktning utenfor kroppen” i 1987. I følge loven kunne “assistert befruktning bare gis til en kvinne som er gift eller samboende med en mann i ekteskapsliknende forhold”. I tillegg innebar loven et krav om medisinske årsaker til ufrivillig barnløshet - at mannen er befruktningsudyktig eller selv har eller er bærer av alvorlig arvelig sykdom. Fra 1987 var sæddonasjon anonym, mens Stortinget i 2005 bestemte at barn som vet eller antar at de er unnfanget ved donorinseminasjon skal kunne få opplysninger om donorens identitet ved fylte 18 år (Westlund 2009; Bioteknologirådet 2016). Vedtaket kom etter en debatt som i stor grad handlet om en tolkning av menneskerettighetene dithen at barn har rett til å kjenne sitt genetiske opphav (Stiklestad

2012). Foreldre har ingen plikt til å fortelle barnet at det har blitt unnfanget ved donorinseminasjon, men oppfordres til det (Bioteknologirådet 2016).

I forbindelse med det lovforberedende arbeidet i forbindelse med forslaget om en kjønnsnøytral ekteskapslov, ba Helse- og omsorgsdepartementet Bioteknologinemda i 2006 om å *“drøfte prinsipielle og praktiske sider ved endringer i bioteknologiloven som vil innebære at assistert befruktning også blir tillatt utført på kvinner som er i et parforhold med en annen kvinne, herunder drøfte de etiske utfordringene som spørsmålet reiser”* (Bioteknologinemda 2007). I sitt svarbrev til departementet gikk flertallet i Bioteknologinemda inn for at lesbiske par skulle få tilgang til assistert befruktning. Flertallet begrunnet sitt syn med at *“(…) hvilket kjønn barnas omsorgspersoner har, ikke skal være avgjørende for behandling”*. Mindretallet i nemda hevdet på sin side at *“samfunnet bare bør tilby assistert befruktning i situasjoner der barnet er tiltenkt å vokse opp innenfor den naturgitte, reproduserende enheten av kvinne og mann”*. Debatten i forkant av lovendringen var i stor grad preget av disse to forståelsene. Da Stortinget sommeren 2008 vedtok forslaget om en kjønnsnøytral ekteskapslov, var det knyttet større spenning til om den delen av lovforslaget som omhandlet mulighet for assistert befruktning til lesbiske par skulle bli vedtatt. Forslaget ble vedtatt i Lagtinget med 23 mot 17 stemmer, og bioteknologiloven ble revidert deretter. I følge bioteknologiloven per i dag kan assistert befruktning *“bare utføres på kvinne som er gift eller som er samboer i ekteskapsliknende forhold”* (Lovdata 2015). De medisinske vilkårene for heterofile par er beholdt i loven. Retningslinjene for valg av sæddonor, som tidligere sa at man skulle velge en donor som ligner far, er fjernet. Aleneforsørgere har ikke tilgang til assistert befruktning i Norge, eggdonasjon er foreløpig ikke tillatt til tross for at et flertall i Bioteknologinemda støtter dette (Moldestad 2012), og surrogati er heller ikke tillatt i Norge. Muligheten til å bli vurdert som adoptivforeldre ble vedtatt i forbindelse med vedtaket om en felles ekteskapslov, men det har foreløpig ikke blitt gjennomført utenlandsadopsjoner til likekjønnede par grunnet få adopsjonssamarbeid med land som anerkjenner likekjønnede foreldre. Videre kan man i Norge kun ha to juridiske foreldre, men det har blitt foreslått, blant annet av Stiklestad (2012), å vurdere muligheten for å anerkjenne både en medmor og en far i lovverket. I mars 2016 foreslo Arbeiderpartiets familieutvalg å åpne opp for flere enn to juridiske foreldre i familier der dette er den praktiske realiteten. Dette forslaget har i etterkant fått en del oppmerksomhet i ulike medier (Prestegård 2016).

Det offentlige tilbudet om assistert befruktning finnes ved Rikshospitalet i Oslo og ved sykehuset i Haugesund. Seksjon for barnløshet og assistert befruktning ved Rikshospitalet opplyser på sine nettsider (2016) at “klinikken velger en egnet giver. Det tas hensyn til parets utseende, herunder øye- og hårfarge, høyde, vekt og etnisitet.” Flere private fertilitetsklinikker tilbyr også assistert befruktning, og enkelte av disse benytter seg av ulike europeiske spermbanker. Det vil si at man gjennom disse klinikkene kan la klinikken velge donor basert på kriterier paret setter, eller paret kan selv skaffe seg tilgang til donorens profil via spermbankens nettsider. Om ønskelig kan man der betale ekstra for å få tilgang til donorens utvidete profil, som kan inneholde informasjon om utdanning, helse, interesser, tanker rundt det å være donor, intervju både skriftlig og som lydfil, barnebilder og i noen tilfeller voksenbilder, samt et brev fra donor til paret/barnet. Donor skal altså etter norsk lov være “åpen”, altså inngå i et donorregister slik at han vil være mulig å kontakte for et barn ved fylte 18 år, mens “anonym” eller “kjent/privat” donor ikke rommes av norsk lovverk.

Eivind Grip Fjær og Elisabeth Backe-Hansen har sett nærmere på antallet barn som vokser opp med foreldre som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner⁷, og konkluderer med at det er vanskelig å finne sikre tall på dette (2013). I vår skriveprosess kontaktet vi Statistisk Sentralbyrå som opplyste at de ikke fører statistikk over kvinner som får barn sammen etter at felles ekteskapslov trådte i kraft. Stiklestad (2012) omtaler populasjonen i sin avhandling om planlagte lesbiske familier som skjult. Til tross for at vi ikke har eksakte tall, vil vi bemerke at den delen av vår populasjon som utgjør par som har fått barn *gjennom assistert befruktning i Norge*, naturlig nok har økt betraktelig i omfang fra før loven tillot dette, og til etter. På ulike klinikker sine hjemmesider betegnes antallet likekjønnede par de behandler også som “økende” (Spiren 2016).

⁷ *Transperson* er et paraplybegrep for personer som har et utseende eller identitet som uttrykker et annet kjønn enn det som ble registrert for dem ved fødsel. http://www.bufdir.no/lhbt/LHBT_ordlista/#11863.

2. Tidligere norsk forskning om kvinner som får barn med kvinner

Det finnes etter hvert flere internasjonale studier om kvinner som får barn med kvinner, og de siste tiårene har det også kommet en del relevant norsk forskning. Vi har i arbeidet med vår oppgave studert både internasjonal og norsk forskning på området, men har primært valgt å benytte oss av det som foreligger av norsk forskning ettersom rammene for en masteroppgave gir oss begrensninger med tanke på omfang, samt at norsk forskning forholder seg til et juridisk rammeverk som kan gjøre sammenligningsgrunnlaget mer relevant for denne studien. I tillegg er den raske utviklingen i en norsk kontekst relevant for våre informanter sine beslutningsprosesser. I så måte er det et poeng å se forskningen i lys av de endrede juridiske rammene, da spesielt de endringene i ulike lovverk som trådte i kraft 1. januar 2009, knyttet til vedtaket om en felles ekteskapslov. Til tross for at dette er et relativt nytt forskningsfelt, vil ikke omfanget på denne oppgaven kunne romme alt som er gjort, heller ikke når vi begrenser forskningen vi presenterer til å gjelde en norsk kontekst. Ettersom vi studerer (de kommende) mødrenes beslutningsprosesser, har vi først og fremst benyttet oss av forskning som sier noe om foreldreskap fra de voksnes perspektiv, og det har vært ekstra interessant for oss med studier som også inkluderer beslutningsprosesser. Det er likevel viktig å samtidig nevne at det er gjort en del forskning på barn med likekjønnede foreldre, samt at disse studiene i stor grad viser at barna har tilsvarende forutsetninger som barn med ulikekjønnede foreldre (Fjær og Backe-Hansen 2013). Videre vil vi også benytte oss av annen forskning underveis i oppgaven, blant annet forskning på familie og foreldreskapsforhandlinger.

Tor Folgerø (2001) viste i sin hovedfagsoppgave “”Skeive barnefamilier? Ein etnologisk studie av homoseksualitet, kjønn og foreldreskap mellom normer og overskridinger” til hvordan homofile eller lesbiske som skal ha barn befinner seg i en posisjon der de må reflektere over sine valg og må planlegge og organisere for å få det til. Dette bidrar i følge Folgerø til at homofile og lesbiske som blir foreldre gjerne har et sterkt barneønske, samt at de ofte har godt med ressurser hva gjelder utdanning og økonomi.

I 2002 skrev Riksaasen masteroppgaven “- Det var ikke en mann vi ville ha, men barn. Lesbiske familier med barn i Norge”. Riksaasen løfter “sosiale mødre” som foreldrekategori, og fremhever at lesbiske mødre legger de samme normer og verdier til grunn som samfunnet for øvrig hva gjelder tanker om hva som er en god barndom. Hun argumenterer for det å

forstå lesbiske familier med barn som en videreføring av kjernefamilien på en ny måte, heller enn at familieformen trenger å ses som et radikalt brudd med en etablert familieførståelse. Riksaasen har skrevet flere artikler om lesbiske familier, og har blant annet omtalt disse familiene som *konvensjonelle normbrytere*.

I artikkelen “På arvets fang, i den ubrutte linjens favntak? Om donorfamilier og adoptivfamilier og tetting av genetiske og biografiske hull” fant Tove Ingebjørg Fjell gjennom intervjuer med foreldre fra ulike familiekonstellasjoner at lesbiske par som får barn ved bruk av donorsæd ofte ønsker den informasjonen de kan få om donor for på den måten å kunne fasilitere barnets biografibyging, mens flere heterofile par velger å holde donasjonen hemmelig for barnet og omgivelsene. Videre finner Fjell gjennom sine intervjuer med ulike familier at “kontinuitetens og tilhørighetens byggesteiner også består av andre elementer enn felles arveanlegg” (2003:60).

I masteroppgaven “Når Ada og Eva får barn: hva mener vi om homofile foreldre?” (2006) kartla Monika Dybdahl Jakobsen nordmenns holdninger til homofile foreldreskap gjennom et representativt utvalg i hele landet. Hun fant at flere var positive enn negative både til homofilt samliv og foreldreskap, og fremhever i oppgaven at lovverket på publiseringstidspunktet var mer restriktivt enn holdningen i befolkningen. I oppgaven viser hun også til at hele 63 prosent av befolkningen svarer at de frykter at barn med homofile og lesbiske foreldre vil bli mobbet.

Anbjørg Ohnstad kom i 2008 med artikkelen “Skeivt foreldreskap: kjærlighetsbarn og vennskapsbarn”. Her belyser hun blant annet at det å leve som lesbisk eller skeiv ikke lenger tas til inntekt for å innebære et liv uten barn. Hun understreker det utfordrende aspektet heteronormative institusjoner utgjør for skeive familier, og løfter samtidig tanken om i mindre grad å problematisere skeive familier og i større grad se på hvilke ressurser den skeive familien utgjør.

I masteroppgaven “Det homofile samlivet - en kopi eller en utvidelse av heteronormen. Familieterapeuters møte med samkjønnspar” (2009) drøfter Gro H. Lille hvordan heteroseksualiteten fremstår som selvsagt og normal i terapirommet, og hvordan terapeuter til tross for gode intensjoner kategoriserer og marginaliserer homofile.

I masteroppgaven ”Vi prøver så godt vi kan, å dele på det...” En kvalitativ tilnærming til et ganske hverdagslig dagligliv, i familier med likekjønnede foreldre” (2009) fremhever Kristine Finsæther at likekjønnede småbarnsforeldres hverdagsliv likner det andre småbarnsforeldre lever. I hennes intervjuer med mødre i seks familier, finner hun at parene er opptatt av å få til et likestilt foreldreskap, samt at de nedtoner betydningen av det biologiske slektskapet.

I masteroppgaven “Mamma, mamma og barn. Arbeidsdeling og foreldreskap hos lesbiske par med felles barn” intervjuet Mika Blusztajn Ore fire lesbiske par som hadde fått barn sammen før felles ekteskapslov ble vedtatt i Norge. Ore fant at disse parene opplevde de “institusjonelle føringene for omsorgspraksis som vanskelige for å oppnå deres mål om likestilte foreldreposisjoner” (2009:110). Altså at en etterstrebet jevnbyrdighet i foreldreskapet ble utfordret av utenforliggende rammer, som manglende permisjonsrettigheter. Før felles ekteskapslov trådte i kraft hadde eksempelvis ikke medmor rett til foreldrepermisjon. Videre trekker Ore fram det paradoksale i at parene hun intervjuet fremstår som både nyskapende og samtidig konvensjonelle. Nyskapende ettersom de er to kvinner som får barn sammen, men konvensjonelle gjennom “deres heteronormative opprettholdelse av en sterk parnormativitet og kjernefamilienormativitet” (2009: 5).

Ragnhild Hollekim, Hilde Slaatten og Norman Anderssen presenterer i artikkelen “A Nationwide Study of Norwegian Beliefs About Same-sex Marriage and Lesbian and Gay Parenthood” (2011) funn fra sin studie der et representativt utvalg på 1246 nordmenn svarte på spørreskjemaer angående likekjønnede ekteskap og foreldreskap. Majoriteten rapporterte å være tilhengere av likekjønnede ekteskap, mens studien fant noe mindre støtte i befolkningen for lesbiske og homofile pars rettigheter til å bli foreldre. Begrunnelsene for det sistnevnte var ofte myntet på en bekymring for hvordan barna har det i disse familiene.

I 2012 kom Sigrun Saur Stiklestad sin doktorgradsavhandling, *Planlagte lesbiske familier - kontroverser og kunnskap. Familierettslige spørsmål i lys av samfunnsdebatten*.

Avhandlingen reiser blant annet spørsmål knyttet til innføringen av assistert befruktning til lesbiske par og det faktum at fastsettelse av medmorskap er ufravikelig knyttet til assistert befruktning. I følge Stiklestad “kan lesbiske par bli stilt overfor et mulig (etisk) dilemma som består av å velge bort en far til fordel for donor, for på den måten å sikre juridiske bånd mellom sosial mor og barnet, samt å sikre jevnbyrdighet i parrelasjonen mellom de voksne” (2012: ix). Avhandlingen inkluderer artikkelen “Homofamilien - hva er det?” der Stiklestad

beskriver denne familien som bestående av et mangfold ulike familievarianter. Hun løfter blant annet at et vesentlig moment som langt på vei forklarer kompleksiteten, er mangfoldet av foreldreposisjoner mødre og fedre kan inneha i de ulike familiearrangementene (Stiklestad 2006). I artikkelen “Det biologiske prinsippets skiftende anvendelse” (2007) omtaler Stiklestad det biologiske prinsipp som “en juridisk betegnelse og et fundament innenfor barneretten”, og påpeker at prinsippet bygger på den grunnleggende forståelsen at barn primært skal vokse opp hos sine biologiske foreldre. Stiklestad problematiserer det inkonsekvente i at det biologiske prinsipp i de fleste kontekster som omhandler foreldreskap får forrang, mens det i enkelte kontekster ikke gjør det. Som eksempel på det paradoksale trekker Stiklestad blant annet frem *pater est-regelen* og mangelen på en tilsvarende *mater est-regel*. Pater est-regelen gjør at mors ektemann automatisk regnes som forelder til barnet, også i tilfeller der man vet at det finnes en annen biologisk far. Dersom mor derimot er gift med en kvinne, regnes ikke mors ektefelle automatisk som forelder til barnet, men måtte tidligere søke om å få stebarnsadoptere sitt barn. I dag kan sosial mor søke om medmorskap dersom graviditeten har kommet til ved hjelp av assistert befruktning som følger norske retningslinjer, men det må fortsatt søkes. En ser her at det biologiske prinsipp får stå som begrunnelse for praksisen i det siste tilfellet, men ikke i det første. Der er det mor-far-barn-triaden og ekteskapets stabilitet som får forrang. Det biologiske prinsipp “avkles” på denne måten i betydningen av å være et universelt prinsipp (Stiklestad 2007). I artikkelen “På sviktende kunnskapsgrunnlag? Assistert befruktning for lesbiske par” drøfter Sigrun Saur Stiklestad hvorvidt loven om assistert befruktning for lesbiske par er basert på forskningsbasert kunnskap om barns oppvekstvilkår. Stiklestad synliggjør i artikkelen at foreliggende forskning taler til fordel for at barn som vokser opp med to mødre har oppvekstvilkår tilsvarende andre barn, men finner samtidig at slik forskningsbasert kunnskap “er gitt så lav prioritet i det norske lovarbeidet at det har skapt tvil om kunnskapsstatus på området” (Stiklestad 2009:65).

I den sosiologiske masteroppgaven “Prosjekt: Familie. Et kvalitativt studie av lesbiske foreldre som har fått barn ved hjelp av assistert befruktning og donorsæd” løfter Jeanette Skoglund at de lesbiske parene i hennes undersøkelse bryter med og utfordrer dominerende forestillinger forbundet med familie og foreldreskap, men at tradisjonelle verdier samtidig er sentrale for parenes familiekonstruksjon og foreldrepraksiser (Skoglund 2013).

Jorid Krane Hanssen tok utgangspunkt i et oppvekstperspektiv i doktoravhandlingen *Regnbuefamiliers døtre og sønner. Å forhandle med dominerende oppfatninger av familie og*

foreldreskap fra 2014. Hanssen intervjuet 25 personer mellom 15 og 45 år i Danmark og Norge, som alle hadde vokst opp i ulike former for det hun omtaler som regnbuefamilier. I artikkelen “Homoseksuelle foreldre - (u)vanlige familier? Ungdom, unge og voksnes oppveksterfaringer fra familier med homoseksuelle foreldre” så Hanssen på deltakernes forståelser av familiebegrepet, og fremhever at familie omtales som de aktivitetene og samhandlingen som foregår i hverdagen og som skaper familie, relasjoner og familietilhørighet. I følge Hanssen knytter ikke deltakerne foreldreskap spesifikt til biologi eller kjønn, men snakker om *utøvelsen* av foreldreskapet og viktigheten av å være gode omsorgsgivere. Hanssen fremhever hvordan deltakerne “definerer og plasserer sine familier innenfor oppfatninger om mangfold og variasjon heller enn annerledeshet og avvik, og at biologiske bånd i all hovedsak er underordnet relasjonelle bånd i konstitueringen av familie og i utøvelsen av foreldreskap” (Hanssen 2007:64).

I artikkelen “The Donor Figuration: A Progenitor, Father or Friend? How young people in planned lesbian families negotiate with their donor” (2015) diskuterer Hanssen donors posisjon i familienes hverdagsliv. Hun fremhever at donor sjeldent anses å ta stor plass i dette, og donor analyseres som en figurasjon og som et levende subjekt og en tenkende og handlende aktør, fysisk fraværende og som befinner seg på grensen mellom fiksjon og fakta. Hansson benevner det å være unnfanget ved hjelp av donor som et privilegium ettersom man er et svært ønsket barn. Hun konkluderer med at kjønn ikke virker å være vesentlig for foreldrefølelser, samt at biologien er underordnet, mens det er følelser og relasjoner som er det mest sentrale og bærende i definisjonen av familiebegrepet.

De overnevnte studiene har vært relevante for blikket vi har hatt på vårt empiriske materiale. Det ble interessant for oss å undersøke om og hvordan funn gjort i tidligere forskning gjorde seg gjeldende i utforskningen av vår problemstilling.

3. Teoretiske perspektiver og begreper

Vi vil i dette kapittelet presentere vårt vitenskapsteoretiske ståsted, samt hvilke teoretiske perspektiver og analytiske begreper vi primært har benyttet oss av i denne studien.

Sosial konstruksjonisme

Gjennom et sosialkonstruksjonistisk perspektiv betraktes vår kunnskap om verden og om oss selv som sosialt konstruert. Dette innebærer blant annet at man flytter oppmerksomheten fra å kartlegge “virkeligheten” som den *er*, til å utforske hvordan “virkeligheten” konstrueres (Guldbransen 2006). Kunnskap og mening konstrueres i fellesskap og et begrep, en teori eller en “sannhet” får mening i kraft av sin nytte i et sosialt system (Lent 2016). En sosialkonstruksjonistisk tilnærming kjennetegnes ved at den forholder seg kritisk til det som oppfattes som objektiv eller universell kunnskap. Kunnskap om verden vil alltid bli tolket gjennom en kulturell og historisk kontekst. Mennesket har ingen indre essens og har heller ikke en kjerne som kan beskrives som “stabil” eller “autentisk”. Menneskelige egenskaper blir sett på som sosialt konstruerte fenomener, avhengig av lokale og historiske praksiser. Det er direkte sammenheng mellom menneskelig forståelse og deres sosiale handling (Johnsen og Thorsteinsson 2012).

Et sosialkonstruksjonistisk vitenskapssyn handler om hvordan et fenomen blir konstruert – altså hvordan det blir italesatt, snakket om og skapt sosialt. Fra et konstruktivistisk perspektiv vil det være måten familiene *beskriver* seg selv, hvordan de konstruerer seg selv og andre gjennom språk. Noen ganger tas det for gitt at handlinger er viktigere enn språk, at språket bare formidler. Men fra et konstruktivistisk perspektiv ligger det mye makt i det hverdagslige språket (Engebretsen 2011). Enkelte begreper og deres begrepsinnhold vil i så måte få betydning for vår analyse. Narrativ teori har vært påvirket av en sosialkonstruksjonistisk forståelse.

Til tross for at vi er opptatt av kunnskap og sosiale fenomener som konstruksjoner, og har hatt dette som overordnet blikk i arbeidet med denne studien, vil vi understreke at informantenes subjektive virkelighetsoppfatninger også har vært betydningsfulle bidrag i vårt arbeidet.

Narrativ teori

Narrativer er menneskers måte å skape mening på. Det handler om hvem vi er og om det som skjer i livene våre (Bruner 2002). Helmer og Hammer (1997) referer til at den enkeltes meningssystemer bare er ett av mange mulige ulike synspunkter, og ikke en 'sann virkelighet'. I et narrativt perspektiv skapes historier man har om seg selv og sitt liv gjennom egen og andres forståelse og tolkning, gjennom stadige refortellinger. Lundeby (2000) sier at vi opplever og erfarer våre liv gjennom de historier vi forteller om våre liv og hvilken mening vi tillegger disse historiene. Historiene gir da rammer i forhold til hvordan vi forstår oss selv, og vil slik ha en formende kraft på hvordan eget liv oppleves og hvilke handlinger vi ser som mulige.

I boken "Oppvekst og psykologisk utvikling", skriver Liv Mette Gulbrandsen (2006) om det narrative selvet. Hun sier at narrativitet innebærer å rekonstruere personlige erfaringer og opplevelser i det man kan kalle en selvbiografisk historie. Dette handler om selvet som "fortellende aktør". Gulbrandsen (2006) sier at narrativer er språklige uttrykk som kan forme forforståelsene våre på bestemte måter. Gjennom livet opplever hver enkelt et uendelig antall hendelser. Et utvalg av disse samles og gjøres til historien om en selv og sitt liv. Andre hendelser uteblir fra historien. Hvilke historier som anerkjennes som del av egen fortelling, har betydning for hvordan erfaringer tolkes og oppleves. Vi er interesserte i hvilke narrativer som blir fremtredende i våre informanters fortellinger om beslutningsprosesser. Ettersom dette er prosesser som skjer i interaksjon med omgivelsene, er vi også opptatt av informantenes historier sett i lys av kontekstuelle beskrivelser, eksempelvis gjennom et blikk på informantenes utvidede nettverk, samt andre sosiokulturelle aspekter.

Et narrativt fokus vil dermed også bety et fokus på selvforståelse. Identitet og selvforståelse er uløselig knyttet til de historiene man forteller om seg selv. Det å fortelle en historie om noe som har hendt, eller om hvordan noe oppfattes, innebærer også en refleksjon over hvordan det er å være meg i den spesifikke situasjonen (Johnsen og Torsteinsson 2012). En hendelse, en opplevelse, et fenomen kan beskrives på uendelig mange måter. På hver sin måte vil ulike historier skape ulik mening og fortolkning. Forskjellige måter å organisere erfaring på kalles narrativ konfigurering (Jansen 2013).

Jansen (2013) presenterer også i boken *Narrative kraftfelt* begrepet prospektive narrativer, som innebærer narrativer om fremtiden - om forestillinger og planer for det som enda ikke har

skjedd. Slike narrative forestillinger kan manifestere seg i fremtiden. Dette er av interesse med tanke på hvordan våre (kommende) foreldres narrativer om beslutningsprosessen og andre aspekter ved barn og barndom kommer til uttrykk, og kan komme til å ha betydning for hvilke historier og selvnarrativer barnet vil navigere ut fra.

Når våre informanter ønsker barn, blir det samtidig ønskelig å skape en kontekst for barnet som gir de beste forutsetninger og oppvekstvilkår. De argumentene som våre par presenterte for oss, som forklaring på deres måte å bli foreldre på, kan analyseres som ulike narrativer. Disse narrativene, eller historiene som beskrev egne beslutningsprosesser, og som sa noe om hvorfor man landet der man landet, er med på å skape identitet til en selv og sin familie. Vi er nysgjerrige på historiene informantene våre forteller. Vi er nysgjerrige på *hvordan* de fortelles og hvilken *mening* som tillegges. Vi er nysgjerrige på hvilke rom eller handlingsalternativer ulike narrative konfigureringsformer skaper. På hvilken måte kan historiene være preget av større samfunnsfenomener og kulturelle øyeblikksbilder, og hvilke nære mennesker i den enkeltes liv har medforfattet historiene som blir fortalt? Hvilke historier blir gjeldene ovenfor andre historier, og hvordan påvirker historiene om familie- og beslutningsprosess opplevelsen av egen identitet? Gjennom informantenes historier blir vi opptatt av hvilke betydninger akkurat disse historiene har i informantenes liv. Kanskje ønsker vi, som Donald Spence (1984) så fint sa; “å gi erfaringer et narrativt hjem”.

Jansen (2013) bemerker at det kan være knyttet utfordringer til at det narrative begrepet brukes på mangfoldige måter, og at det derfor ikke alltid er like tydelig hvilken forståelse av narrativer som ligger til grunn. Det er derfor viktig for oss å ha avklart vår måte å forstå og bruke det narrative begrepet på i vår oppgave i dette kapitlet.

Heteronormativitet

Når vi skriver en oppgave om vår valgte tematikk, blir det nærliggende å holde oppe hvordan heteronormative brilleglass kan gi økt analysegrunnlag i gjennomgangen av våre data. Begrepet heteronormativitet ble første gang brukt av Michael Warner i 1991, i et av de første store verkene innen skeiv teori (Lovaas og Jenkins 2008). Heteronormativitet kan defineres som “a concept that reveals the expectations, demands, and constraints produced when heterosexuality is taken as normative within a society” (Chambers 2003). Vi kan forstå heteronormativiteten som en underliggende samfunnsnorm som forventer og gir privilegier til

et heterofilt levesett. Jillian T. Weiss (2008) understreker at heteronormativiteten forutsetter “a belief in dimorphic sexual difference (there are two sexes), biological essentialism (male and female functions are essentially different) and mimetic sex/gender relationship (psycho-social traits follow anatomy)”. Weiss hevder videre at heteronormativiteten innebærer sanksjoner for mennesker som faller utenfor, og at normen maner til konformitet. Ohnstad (2009) understreker at begrepet heteronormativitet viser til hvordan majoritetens makt får styre den sosiale orden gjennom å gjøre heteroseksualitet til normen i alle samfunnsinstitusjonene.

I følge de Lauretis var det tanken om at heteroseksualiteten er en sosial konstruksjon, en maktanordning og et historisk foranderlig fenomen heller enn et biologisk imperativ, som dannet utgangspunktet for forskningen som har fått samlebetegnelsen *queer* eller *skeiv* teori (Ohnstad 2008). Heteronormativitet har etter hvert blitt et mye brukt begrep i skeiv teoris beskrivelser av samfunnets makt- og dominansforhold. Kjønnforskning og skeiv teori forholder seg ikke utelukkende til konstruktivistiske analyser, men representanter for disse teoriene framlegger ofte konstruktivistiske argumenter om språket som bærer av ideologi, holdning og historie, og om at kjønn er noe som konstrueres sosialt. Kunnskapsmålet i tradisjonen er det subversive – det å rive ned de tradisjonelle forståelsene av kjønn og seksualitet (Seim 2011). Judith Butler, som av mange regnes som en pioner innen skeiv teori, ønsker selv ikke å bli tatt til inntekt for en spesifikk teori (Butler 2001), men hun er en av dem som i sterk grad omtaler kjønnskategorier og kategorier innen seksuell orientering som konstruerte og ustabile, og som uttrykker et ønske om å destabilisere det “normale”.

Trine Annfelt (2007) påpeker at de gjeldene ideer om heteroseksualitet kan utfordres av andre diskurser⁸ og av nye sosiale praksiser. Hva som er (hetero)normalt *nok*, er lokalt og historisk spesifikt. I forlengelsen av dette påpeker Annfelt at heteronormativiteten innebærer idealer og regler for passende og upassende maskulinitet og feminitet, og at den således kan utfordres også av mennesker som lever heterofilt, men likefullt overskrider normene. Som eksempel trekker Annfelt frem at ugift samliv var forbudt ved norsk lov fram til 1972, og at ekteskapet således var “den eneste heteronormale samlivsformen” (2007:104).

⁸ Diskursbegrepet forbindes av mange med Michel Foucaults og kan forstås som systemer av tanker bestående av ideer, holdninger, tro, handlinger og praksis som systematisk konstruerer subjektene og deres livsverdener (Lessa 2006).

Heteronormativitetens uttrykk

Heteronormativitet kommer til uttrykk på ulike måter, noen tydeligere og lettere å få øye på enn andre. En norm blir ofte tydeligst i møte med normbryting. Å være marginalisert kan således være en god posisjon med tanke på å se det normale (Ohnstad 2011). Samtidig vil også “normbrytere” ta del i reproduksjonen av normene, blant annet gjennom språkbruk.

Et konkret eksempel på heteronormativitetens uttrykk er *Svangerskapsboken til mor og far*, som de fleste gravide kvinner i Norge får utdelt gratis av sin fastlege. En kan tenke seg at en singel kvinne eller et lesbisk par raskere vil oppfatte den underliggende informasjonen boka gir om samfunnsnormene, og dermed også om eget brudd med forventningene, enn et heterofilt par vil gjøre. Videre finnes det utallige eksempler på hvordan hverdagspråket reflekterer og rekonstruerer samfunnsnormer. Men kjønns spesifikke spørsmål om en manns samboer, som “hva heter hun?”, vil ofte ikke oppfattes som reflekterende og rekonstruerende av samfunnsnormen før spørsmålet blir stilt til en mann som bor sammen med en annen mann. Ohnstad påpeker hvordan den hverdagslige usynliggjøringen og undertrykkelsen av normbrytere kan forstås som en form for symbolsk vold som kommer til uttrykk i språket, i diskursive strukturer, i kroppsliggjort praksis og som skam (2009). Heteronormativiteten vil med andre ord kunne medføre en påkjenning i normbryteres liv. Dette finnes det ulike eksempler på, noen av mer ekstrem karakter enn andre. I denne oppgaven vil aktuelle uttrykk for dette være at kvinner som lever med kvinner kan oppleve å måtte gå på tvers av forventninger og “forklare seg” når temaer som partnere og familieliv tas opp (Röndahl 2005).

Et heteronormativt doxa?

Pierre Bourdieu ønsket ikke å tilhøre en bestemt teori, men mange har i etterkant betraktet han som tilhørende poststrukturalismen (Johansson 2011). Konstruktivismen og poststrukturalismen har mye til felles (Engebretsen 2011). Bourdieus begrep *doxa* brukes i hans felt-teori som “ei erkjennning som det ikke blir reist tvil ved” (Bourdieu og Waquant 1995). Doxa beskrives som de underliggende strukturene som ligger implisitt i feltet, og som både virker strukturerende på sine deltagere og som deltagerne påvirker. I *Den maskuline dominans* beskriver Bourdieu doxans paradoks som “en undring over at verdens orden (...) i det store og hele blir respektert, at der ikke i høyere grad forekommer overskridelser eller omveltninger, (...) eller enda mer overraskende, at den etablerte orden, med dens dominansforhold, dens rettigheter og dens overgrep, dens privilegier og dens urettferdigheter,

til syvende og siste består så lett, (...) og at de mest utålelige eksistensvilkår så ofte kan framstå som akseptable eller til og med naturlige” (Johansson 2011).

Bourdieu søker å avsløre/syndiggjøre doxa. Å utfordre doxa innebærer som oftest å utfordre maktstillinger på et eller annet område av samfunnslivet (Østberg 2003). Men i følge Bourdieu vil maktforholdet ofte bestå til tross for endring. Selv om kvinner får tilgang til høyere utdanning, ser vi at de mannlige og de kvinnelige legene jobber ulike steder (Johansson 2011). På samme måte kan man tenke seg at lesbisk lovlig tilgang til assistert befruktning ikke har medført en betydelig endring i normoppfattelsen av at barn har aller best av å vokse opp med en mor og en far.

Bourdieu hevdet at ”homse- og lesbebevegelsen bringer et visst antall spørsmål som er blant de viktigste i samfunnsvitenskapene” (2000:128). Han påpekte at ”den særskilte form for symbolsk dominans som de homoseksuelle er ofre for, påført som de er et stigma som til forskjell fra hudfarge eller kvinnelighet kan skjules (eller eksponeres), gjør seg gjeldende gjennom kollektive kategoriseringshandlinger som skaper negativt markerte, karakteristiske forskjeller, og dermed frembringer sosialt stigmatiserte grupper og kategorier” (ibid.). Det er altså snakk om stigma basert på samfunnets underliggende kategoriseringsstrukturer, samfunnets *doxa*, i dette tilfellet heteronormativiteten – eller kanskje kan det være relevant å snakke om et *heteronormativt doxa*? Denne sammenstillingen har blitt gjort tidligere, blant annet av Page og Simmon (2002). Også Stiklestad (2012) har pekt på hvordan likekjønnede familier bryter med doxa på flere områder.

Det er av interesse å se på vårt analysemateriale med heteronormativitet som analyseverktøy og med et Bourdieusk doxablikk, og på den måten potensielt kunne oppdage eller forstå noe mer om hva som kan være med på å forme de narrative som inngår i våre informanters reproduksjons- og foreldreskapsforhandlinger.

Familie og familiearrangement

Familie som begrep og familiens funksjoner er skrevet om i utallige bøker og analysert gjennom ulike teoretiske perspektiver. Begrepet familie brukes til stadighet både i dagligtale og innenfor forskning. Vi forholder oss gjerne til begrepet som om det hersker en enighet om

hva begrepet står for (Levin 1997). Mange har prøvd å definere familiebegrepet, men det viser seg at familie kan defineres på like mange måter som spurte personer kan uttale (Levin 2004).

Hvordan vi definerer familie og familieliv påvirkes av ideologiske forestillinger og dominerende samfunnsdiskurser og er et øyeblikksbilde av et nåtidig historisk utgangspunkt (Dallos og Draper 2010). Synet på ulike kategorier foreldre og barn endrer seg stadig. I “Senmoderne fosterfamilier” skriver Oddbjørg Ulvik at kjernefamilien bestående av det heterofile paret og deres egenfødte barn, betraktes som det naturlige oppvekst- og familiearrangementet i vår kultur. Hun sier videre at i alle kulturer eksisterer det hegemoniske modeller for omsorgsorganisering, og at i vår kultur er det kjernefamilien som har ideologisk forrang. Slik fremkommer kjernefamilien som en slags modell i betydningen forbilde man prøver å etterligne (Levin 1994). Kari Moxnes (1990) skriver at kjernefamilien som ideologi er ønsket om hvordan man *skal* være, samtidig som den er en tilsløring av den store variasjonen i familienes sammensetninger og familierelasjoner. Tove Fjell (2003) snakker om kjernefamilien som en modell som overlever det meste. Hun sier likevel noe om et potensielt bevegende innhold i denne modellen og mener kjernefamilien gjenoppstår i stadig ny drakt, parallelt med at familier organiseres på måter som utfordrer dets tradisjonelle referanseramme. Samkjønnede familier (Stiklestad 2012), regnbuefamilien (Hanssen 2014) eller den skeive familien (Ohnstad 2008) representerer dermed en av flere familievarianter, som bidrar til å gi selve familiebegrepet nytt innhold og nye foreldreskapskategorier til familiefeltet.

Vi vil se nærmere på hvordan våre informanter definerer sin familie, hvordan de opplever eget familiearrangement i lys av vår kulturs hegemoniske modeller og samfunnsnormer, og hvilke historier som fremsnakker, forsvarer eller forklarer egen modell som minoritetsarrangement i et heteronormativt samfunn. Hvordan skiller våre informanters familier seg fra den såkalte kjernefamiliemodellen, og hvordan ligner de på, eller sammenligner de seg med denne? Og hvilken plass tar dette i parenes beslutningsprosesser?

Forhandling

Forhandlinger er et begrep vi vil benytte oss av gjennom hele analysen av vårt forskningsmateriale. Forhandling vil være nyttig å anvende som verktøy til beskrivelse av dynamikk og prosesser mellom sosial mor og biologisk mor i en beslutningsprosess, samt

mellom paret og omgivelsene. Perspektivet forhandling tydeliggjør en prosess mellom aktører som forhandler med hverandre ut fra ulike sett samfunnsmessige betingelser (Ulvik 1993). Det å være et par som er i dialog om å sette barn til verden, fører med seg mange spørsmål man må ta stilling til. Både har man kanskje med seg ønsker eller tanker fra før det aktuelle forholdet ble etablert, men også kan man være nær hverandre eller langt i fra hverandre når det gjelder hva og hvordan veien til barn skal se ut. Slik Ulvik brukte begrepet i sin analyse av reproduksjonsforhandlinger i heterofile par, vil vi i vår oppgave romme alt den enkelte foretar seg i interaksjon med den andre part i forholdet, som direkte eller indirekte kan antas å medvirke til resultatet (Ulvik 1993) innenfor forhandlingsperspektivet. Perspektivet rommer også informantenes forhandlinger med omgivelsene og de generaliserte andre.

Guldbransen (2006) sier at forhandlingsbegrepet viser til handling, samhandling og kommunikasjon som inngår i en bestrebelse på å skape felles forståelse av et fenomen eller en situasjon. I all sosialkonstruksjonistisk forståelse kan vi si at det er grunnleggende at mening og betydning ikke er festet, men er under stadig forhandling (Ulvik 2007). I en slik konstruksjonistisk forståelse blir forhandling vesentlig ved all meningskonstruksjon. En betydning er dermed aldri festet, men forhandles kontinuerlig gjennom praksis (Ulvik 2007). Forhandlingsbegrepet kan på den måten være nyttig å bruke som analyseverktøy på vårt empiriske materiale, og er i denne oppgaven ikke et deskriptivt begrep som brukes i intervjuene med informantene.

4. Metode

Vi skal her redegjøre for den metodologiske tilnærmingen vi har brukt i undersøkelsen. Hensikten med dette kapittelet er å tydeliggjøre ulike begrunnelser for metodiske valg og beskrive vår fremgangsmåte gjennom forskningsprosessen. I tillegg til en redegjørelse av konkrete metodevalg, vil vi beskrive utvalget vårt, dele erfaringer fra intervjuene, fortelle om analyse prosessen og reflektere over etiske aspekter ved temaet og studien.

Kvalitativ metode og intervju

I kvalitativ forskning er det mennesker og menneskelige fenomener som studeres (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2009). Vi ønsker å utforske sosiale prosesser og samspill innenfor vår valgte problemstilling. Kvalitativ metode blir typisk brukt på få forekomster gjennom deltagende observasjon, tekst/diskursanalyse og intervju. Det er det sistnevnte vi har benyttet oss av som metodologisk tilnærming for å innhente vår empiri, for slik å få et datamateriale som vi mener vil belyse vår problemstilling på en god og utfyllende måte. Ved å benytte oss av det kvalitative forskningsintervjuet som metode søker vi å få tak i den intervjuedes beskrivelse og fortellinger av egen livssituasjon. Med kvalitativt menes at vi ønsker å få frem nyanserte beskrivelser av temaet våre informanter gir oss innblikk i (Kvale og Brinkmann 2009).

Vi har valgt å ha en åpen struktur i første del av intervjuene, mens vi i andre del av intervjuene har benyttet oss av en mer semi-strukturert form myntet på en gjennomarbeidet intervjuguide. Det innebærer at vi har åpnet intervjuene med spørsmål som gir store rom til at informantene selv forteller det mest nærliggende av deres tanker og opplevelser, med utgangspunkt i vår tematikk, beslutningsprosessen når to kvinner ønsker barn sammen. Dette er i tråd med vårt narrative teoretiske grunnlag, og opplevdes som en egnet metode for å få tilgang på informantenes fortellinger om seg selv og sitt liv. Det semi-strukturerte intervjuet skaper mulighet for å hente ut liknende informasjon fra ulike informanter samtidig som det gir rom for spontane spørsmål og fortellinger som dukker opp i samtale.

Utvalg og gjennomføring av intervjuene

En kvalitativ forskningsstrategi kan være basert på relativt få enheter (Ringdal 2001). Vi har intervjuet seks par til denne undersøkelsen, til sammen tolv kvinner. Vi har til dels fått

kontakt med informantene våre gjennom snøballmetoden. Det vil si at rekruttering av informanter foregikk gjennom bekjentskap og anbefalinger av informanter (Johannessen, Tufte, Kristoffersen 2009). Gjennom “Regnbuefamilier”, en undergruppe i FRI Oslo og Akershus, kom vi i kontakt med kvinner i vår målgruppe. Vår veileder ved Høgskolen i Oslo og Akershus har gitt oss tilgang på noen hun kjente til, og de intervjuede selv har kommet med informantforslag via deres eget nettverk. Gjennom snøballmetoden har det vært enkelt å rekruttere par, og alle som ble spurt stilte velvillig opp. Intervjuene foregikk over en periode på i overkant av to måneder, fortløpende etterhvert som avtalene kom på plass.

Det er noe variasjon i geografisk opprinnelse og utdanningsnivå i utvalget vårt, men alle informanter er per i dag bosatt på Østlandet, og nesten samtlige har høyere utdanning fra universitet og høyskoler. Én informant hadde en annen etnisk opprinnelse enn norsk, men denne informanten hadde bodd i Norge siden hun var liten. Parene som ble intervjuet befant seg på ulike steder i forhold til problemstillingen og tematikken beslutningsprosessen. Ett par var gravide og ventet sitt første barn. De andre hadde fått barn, ett eller flere. Enkelte av informantene befant seg også i ny beslutningsprosess med tanke på flere barn. Det ble dermed først og fremst delt fortellinger om beslutningsprosess i retrospekt. Alle parene hadde fått barn gjennom assistert befruktning. Fire par hadde brukt åpen donor, mens ett av parene hadde fått barn ved at en bekjent mann tilbød seg å være donor. Et annet par hadde brukt ukjent donor. Tre av parene hadde blitt inseminert ved klinikk i Danmark, to ved Rikshospitalet i Norge og ett ved privat klinikk i Norge. Alle kvinnene vi intervjuet var juridiske foreldre til barna tilknyttet paret. Utvalget vårt kan dermed sies å være relativt homogent både med tanke på bakgrunn, familiestruktur og den fremgangsmåten som beslutningsprosessene reflekterer.

Vi valgte å intervju begge kvinnene i paret samtidig. Vi kan se for oss at vi ville fått et litt annet materiale dersom vi hadde intervjuet dem hver for seg, ettersom det hadde tilsvart en annen intervjukontekst. Likevel vurderte vi det dithen at dynamikken mellom kvinnene i intervjusituasjonen, og forhandlingsaspektet ved deres beslutningsprosess, kunne stå frem som enda tydeligere i denne konteksten. Det at de ble intervjuet sammen hadde også verdi for oss, gjennom å få tilgang på deres felles dynamikk, sett i lys av familieteori.

Samtlige intervjuer foregikk hjemme hos parene på kveldstid. Det var utfordrende logistisk ettersom vi som forskere og informantene til sammen utgjorde tre barnefamilier som var

avhengig av både barnepass og at barna var i seng når intervjuene skulle gjennomføres. Vi ble dermed tatt i mot hjemme hos parene etter at deres barn var lagt og de var klare for intervju. Intervjuene varte mellom 1,5 til 3 timer og vi benyttet oss av båndopptaker for å sikre oss at vi fikk med alt som ble sagt. I tillegg til båndopptakeren ble det notert underveis. Primært hadde en av oss hovedansvaret for notater, mens den andre hadde ansvaret for å styre samtalen. Vi opplevde denne fordelingen som god, både med tanke på nytten av notater underveis, men også fordi informantene for det meste fikk anledning til å forholde seg til én samtalepartner, noe som muligens forenklet samtaledynamikken. Informantene hadde mye på hjertet, og delte åpent mange historier og tanker med oss. Vi fikk flere tilbakemeldinger om at det hadde vært godt å snakke om dette temaet - at det var en positiv opplevelse å gå igjennom prosessen igjen i ettertid. Flere fortalte at det å bli intervjuet satt i gang ytterligere refleksjoner om veien mot foreldreskapet i retrospekt, og at dette opplevdes godt. Alle informantene satt pris på å være til nytte og deltagende med tanke på å bidra til kunnskap på feltet, og mente det var viktig at dette ble forsket på.

Analyseprosessen

Analyse kan beskrives som et granskningsarbeid der målet er å utforske det materialet har å fortelle (Dalland 2002). Ulvik (2007) skriver om analysearbeidet som dialogen mellom teori og empiri. Hun sier at analysen skal balansere det særegne som empirisk avdekkes, med det metateoretiske grunnlaget som forskningsdesignet bygger på. Målet med analysen er å tilføre et nytt meningsnivå til det materialet som studeres, som går utover det å reproducere informantenes forståelse (Ulvik 2007).

Johannesen, Tufte og Kristoffersen (2005) refererer til Kvaales beskrivelse av *meningskategorisering* som én av fem hovedtilnærminger til analyse av kvalitative intervjudata. Denne tilnærmingen innebærer at intervjuene kodes i kategorier, der man ser etter forekomst eller ikke-forekomst av et fenomen. Kategoriene kan utvikles i forkant eller bli til i løpet av analyseprosessen. Vårt analysearbeid ble til dels lagt opp etter en slik modell, men er samtidig inspirert av fremgangsmåter innenfor tematisk analyse, der man i analyseprosessen forsøker å fange opp temaer som er viktige i datamaterialet i forhold til forskningsspørsmålet (Braun og Clarke 2006).

Transkriberingsarbeidet har vært et omstendelig gjøremål. Det har tatt lange timer og vi har vært opptatt av å gjøre dette så detaljert og korrekt som mulig. Vi har opplevd arbeidet som viktig og nyttig. Både for gjennomgang, sammenligning og analyse av materialet, men også for at sitater som blir brukt i oppgaven skal samsvare presist med det som har blitt oss fortalt. Da vi analyserte det transkriberte, leste vi igjennom disse dokumentene flere ganger, både hver for oss og i fellesskap, og delte refleksjoner. Vi noterte og brukte ulike fargekoder for å gjøre det tydelig for oss selv hva som sto frem, hva vi ble overrasket over og hva som passet sammen i tematiske kategoriseringsoversikter. Vi utarbeidet tematiske overskrifter og plasserte sitater, eksisterende teori og egne refleksjoner under disse. Gjennom analyseprosessen har vi hatt som overordnet mål å trekke ut det som best kan belyse vår problemstilling.

Som et utgangspunkt har vi hatt med oss Kvaales (2009) tre nivåer for analyse. Disse tre nivåene beskriver han som selvforståelsesnivå, commonsense-nivå og teoretisk tolkning. Dette er tre nivåer som kan overlape hverandre noe, men som likevel gir forskjellig bidrag til analysen. På nivået selvforståelse handler det om informantenes selvforståelse, og deres måte å kommunisere seg og sin verden på. Videre handler commonsense-nivået om en kritisk forståelse basert på sunn fornuft. Her tillegger vi egen forståelse og tolkning på informantenes utsagn. Det handler her om å tilføre noe utover informantenes egne tolkninger. Teoretisk tolkning handler videre om å sette funnene våre inn i en teoretisk ramme og drøfte materialet opp mot dette. Videre har vi som nevnt tidligere i oppgaven med oss et narrativt blikk gjennom hele analysen. Vi tolker informantenes fortellinger som narrativer, disse vil bli referert til som fortellinger utolket og som narrativer i vårt analytiske arbeid.

Med hovedfokus på beslutningsprosessen når to kvinner ønsker barn sammen, ble det å foretrekke at vi hadde dette som et overordnet og langsgående tema, gjennom hele analysen. Med dette som utgangspunkt kategoriserte vi tematikker som omhandlet beslutningsprosessen i den rekkefølgen som ga foretrukken sammenheng.

Følgende temaer danner grunnlaget for vår forskning: Forhandling om hvem som skal bære frem barnet, om familiesammensetning, om donor, om relasjonskategorier, om kjærlighet og relasjoner, om biologiens betydning, om betydning og gjøren av kjønn, samt om forhandling med omgivelsene.

Vi har jobbet i et felles dokument hele veien, Google Doc. På den måten har vi til en hver tid hatt oppdatert tilgang på det den andre har produsert, og vi har kunnet jobbe i dokumentet samtidig, også når vi ikke har sittet sammen. Likevel har vi prioritert å jobbe med oppgaven i form av felles tilstedeværelse enten fysisk eller på Skype, da vi har erfart at denne arbeidsformen har vært å foretrekke og gitt godt grunnlag for å løfte felles refleksjoner.

Etiske refleksjoner

Å reflektere over ulike etiske aspekter og problemstillinger er en kontinuerlig prosess fra start til slutt når man driver med forskning. Det vi skriver, reflekterer ikke virkeligheten, men en versjon av den. I den forbindelse er det viktig at vi som forskere har med oss at vi er forfattere på vegne av våre informanter, og at dette krever at skriveprosessen utføres med et etisk ansvar (Kvale og Brinkmann 2009).

Vi har valgt å forske på en tematikk der informasjon kan oppleves sensitiv for informantene å dele. Dermed har ivaretagelse av våre informanter vært et sentralt etisk aspekt for oss, i alt fra måten vi har formulert spørsmålene våre på til graden av anonymisering i det skriftlige materialet. Våre informanter kan anses å være tilhørende en minoritetsgruppe, der muligheten for å kjenne igjen enkeltpersoner på bakgrunn av deres fortellinger er betydelig. Enkelte familievarianter som beskrives og fortelles om i vår oppgave, som tilhører de mer sjeldne innad i et minoritetsmiljø, kunne ha hatt faktorer ved seg som gjorde dem gjenkjennelige for noen. Kvale understreker viktigheten av konfidensialitet i forskning - private data som kan identifisere subjektet skal ikke bli rapportert (1996). Det har derfor vært viktig for oss å anonymisere informantene våre tilstrekkelig, slik at de skal kunne oppleve seg ivare tatt i dette hensynet. Vi har fjernet identitetsmarkører som navn, bosted, yrkestittel og alder, enkelte steder har vi endret på informantens dialekt, og vi vil ikke komme til å referere til hvilket par som forteller hva, annet enn at alle informantparene betegnes som "x" og "y". På denne måten kan heller ikke sitatene "kobles sammen". Innad i sitatene har både informanter og deres barn fått fiktive navn. Vi har også endret på hvilket personlige pronomen vi omtaler enkelte barn med. Der det refereres til hva intervjuer sier, betegnes intervjuer som "i", og direkte tale er markert med innrykk. Enkelte sitater der vi anså gjenkjennelsesgraden til å være for stor, er utelatt. Lydbåndene med intervjuene på ble til enhver tid trygt oppbevart og opptakene ble slettet etter at transkriberingsarbeidet var ferdig.

Vi har etterstrebet å ha et bevisst forhold til at de historiene som blir oss fortalt ikke bare er informantenes historie, de er informantenes historie slik den blir fortalt til oss. Det er dermed historier som fortelles i en relasjonell kontekst, noe som er påvirkende på innholdet i samtalen. Historiene vi får tilgang på gjennom intervjuene kan sies å være et materiale som er samskapt. De eksisterer ikke bare som individuelle konstruksjoner, men som historier som blir et felles produkt av den interaksjonen som foregår mellom oss og informantene (Jansen 2013). Vi er opptatt av hvor viktig konteksten informantene befinner seg i er når historiene analyseres, både i en kulturell ramme og som et minoritetsfamiliearrangement.

Vi var opptatt av at informantene skulle ha en god opplevelse gjennom intervjuene. Å ivareta dette, samtidig som vi stilte enkelte spørsmål som for noen kunne assosieres med sårbarhet eller sensitivitet, ble til en balanserende øvelse. Vi merket at det var noen spørsmål som det var vanskeligere for oss å stille enn andre. Vi reflekterte over hva dette kunne handle om og rasjonaliserte oss frem til hvilke spørsmålsformuleringer som fremsto mest respektfulle og samtidig ga oss inngående opplysninger egnet til å belyse vår problemstilling. Vi tydeliggjorde for informantene at de sto fritt til å svare eller la være å svare på de spørsmålene som ble stilt.

En intervjukontekst som denne, hvor vi stiller spørsmål om personlige aspekter som har vært både fine og utfordrende for våre informanter, ga oss som intervjuere assosiasjoner til den familierapeutiske praksisen vi har vært en del av under masterstudiet vårt. Det å søke svar og informasjon, uten at noen intervensjon eller gjengjeldene bidrag skulle være en del av formen, kjentes enkelte ganger litt utfordrende for oss begge. Dette resulterte i refleksjoner oss i mellom, der etiske aspekter som rolleavklaring ble viktig å løfte.

Gjennom et kvalitativt forskningsintervju er det vesentlig at vi sørger for ivaretagelse av informantenes privatliv. Vi utarbeidet et skriv, kalt informert samtykke, som alle våre informanter skrev under på i forkant av intervjuet. Dette skrevet sa noe om innholdet i forskningsprosjektet, ga oss tillatelse til å bruke lydbånd under intervjuet, formidlet hvilke rettigheter informantene hadde og trygget dem på at materialet ville bli behandlet anonymt og konfidensielt. Masterprosjektet ble også godkjent av NSD som en nødvendig kvalitetssikring i henhold til personopplysningsloven.

Forskernes posisjonering

Gadamer understreker viktigheten av å forsøke å tydeliggjøre den bevisste delen av vår egen forforståelse (Gunnarsson 2009). I vårt prosjekt har dette vært aktuelt gjennom hele prosessen – fra rekruttering av informanter og utforming av intervjuguider, til tolkningen av data.

Ettersom vi begge er kvinner som har dannet barnefamilie med andre kvinner, deler vi noen av erfaringene og posisjonene med informantene våre. Nærhet til det fenomenfeltet vi studerer har potensiale til å gjøre oss preget av egne forkunnskaper og erfaringer. Samtidig kan det tenkes at inngående fenomenkjennskap har bidratt til at enkelte perspektiver kommer frem som vi med et mer distansert forhold til temaet ikke ville fått øye på. Eller som professor i religionssosiologi, Pål Repstad, spør: “Kanskje undervurderer de som advarer mot å forske på hjemmebane, de fordelene dette også kan gi?” (2007:39). Samtidig understreker Repstad at det å opprettholde distanse og upartiskhet alltid er en utfordring i kvalitative studier, og at selv om innvendingene ikke nødvendigvis er argumenter mot å sette i gang, er de noe man må ha med seg underveis (ibid.). Vi har gjennom hele forskningsprosessen jobbet med å lage og opprettholde en analytisk distanse til vårt datamateriale, og vi har brukt hverandre aktivt i denne prosessen ved å stille kritiske spørsmål til hverandres fortolkninger underveis.

Til tross for en bevissthet rundt analytisk distanse, er våre forkunnskaper avgjørende for hvordan analytiske poenger løftes eller *ikke* løftes frem. I tillegg til at vi er kvinner som har stiftet familie med kvinner, er vi også blivende familieterapeuter og med egne og forskjellige oppvekster og liv, er vi farget av det vi bærer med oss. Selv om det ikke er noe mål at vi skal løsrive oss fra våre baktepper, ønsker vi å inneha et refleksivt fokus på oss selv og vår forforståelse. Vi opplever at det har vært en ressurs å være to i denne prosessen, med et kritisk blikk både på egne og hverandres fortolkninger. Vi har kunnet bevisstgjøre hverandre i de anledningene forutinntatthet har vært synlig fremtredende under tolkningsarbeidet. Slik har det blitt enda tydeligere for oss hvordan vi som forskere er medskapere av det ferdigstilte forskningsmaterialet, og at dette må forvaltes med omhu og respekt for de som har delt informasjon med oss.

Stiklestad (2012) bemerker i sin doktorgrad at forskere med minoritetsbakgrunn oftere tolkes til å ha nærhet til feltet enn “majoritetsforskere”. Eksempelvis vil sjeldent en heterofil forsker som studerer heterofile familier benevne sin posisjon og nærhet til fenomenfeltet i tilsvarende grad det som forventes av forskere i en minoritetsposisjon. Dette faktum har vi valgt å benytte som motivasjon til å jevnlig løfte viktigheten av analytisk distanse i vårt analysearbeid,

samtidig som Stiklestad sitt poeng understreker viktigheten av å løfte det faktum at likekjønnede foreldreskap ikke vil bety og være det samme i én familie som i en annen, men utgjør et familiemangfold i seg selv.

Pålitelighet, troverdighet og overførbarhet og overenstemmelser

Når en kvalitativ studie gjennomføres, er det viktig å følge vitenskapelig metodologiske normer for kunnskapsproduksjon. Dette gjøres for å kvalitetssikre forskningsresultatene. Guba og Lincoln opererer med begrepene pålitelighet, troverdighet, overførbarhet og overenstemmelse som mål på kvalitet i kvalitative undersøkelsesopplegg (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2005).

Pålitelighet, eller reliabilitet, knytter seg til undersøkelsens data - hvilke data som brukes, samt hvordan disse samles inn og bearbeides. Innen kvalitativ forskning er det ofte samtalen som styrer datainnsamlingen, og observasjoner er verdiladede og kontekstavhengige (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2005). For å styrke påliteligheten i vår forskning er det derfor viktig med mest mulig åpenhet hva gjelder fremgangsmåte gjennom hele forskningsprosessen. Videre har vi benyttet oss av lydbånd og gjennomført transkribering kort tid etter at intervjuene ble foretatt for slik å sørge for at dataene vi bruker stemmer best mulig overens med det informantene delte i intervjuene. Pålitelighet handler også om hvorvidt vi har forstått det informantene har formidlet til oss. Gjennom å oppsummere hva informantene sa underveis i intervjuet, med mulighet for korreksjoner og tilføyelser, samt ved å stille repeterende spørsmål der noe ble uklart for oss, har vi forsøkt å minske sjansen for misforståelser. Vi har i tillegg forsøkt å være kritiske til egen tolkning av materialet vårt - i den forbindelse har vi opplevd det som en styrke å være to i prosessen.

Troverdighet handler om i hvilken grad våre observasjoner faktisk reflekterer de fenomener vi som forskere ønsker å vite noe om, og at forskningen utføres på en tillitsvekkende måte (Kvale 1997). Dette kvalitetskravet handler med andre ord om i hvilken grad våre funn på en god måte reflekterer formålet med vår studie. I følge Johannessen, Tufte og Kristoffersen kan troverdigheten styrkes ved å la kollegaer analysere det samme datamaterialet for å se om de kommer fram til samme fortolkning av det (2005). I så måte har vi kunnet bruke hverandre i forskningsprosessen på en måte som kan sies å styrke studiens troverdighet. Slik vi har

tydeliggjort vår egen forskerrolle og tilknytning til feltet når vi snakker om forskernes posisjonering, er også et vesentlig med tanke på undersøkelsens troverdighet.

En undersøkelses overførbarhet dreier seg om hvorvidt en lykkes i å etablere beskrivelser, begreper, fortolkninger og forklaringer som er nyttige i andre sammenhenger. Ofte er hensikten med kvalitative undersøkelser å generere kunnskap og fortolkninger som kan brukes til å forstå hva som kjennetegner liknende kontekster (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2005). I kvalitative studier snakker vi ikke om generaliserbarhet og etterprøvbarehet, men ser resultater som sannsynliggjorte kunnskapsforslag i stedet for absolutte påstander om hvordan noe er (Ringdal 2001). I denne studien har vi vært ute etter den enkelte informants narrativer om beslutningsprosess. Allikevel kan våre funn representere fortolkninger som kan være relevante for flere, der man har de lignende forutsetningene for sine beslutningsprosesser.

Begrepet overensstemmelse betyr at funnene er et resultat av forskningen og ikke et resultat av forskerens subjektive holdninger (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2005). For å oppnå overensstemmelse har det vært viktig for oss å gjennomføre en strukturert analyse, samt å gi en god beskrivelse av hvordan prosjektet er gjennomført. Videre har det vært viktig å være bevisste våre tidligere erfaringer med forskningstemaet - vår fenomenkjennskap. Også for undersøkelsens overensstemmelse har det vært en fordel for oss å være to, men litt ulike blikk, perspektiver og bakgrunner.

5. “Hva gjør oss til en familie?” Familieforståelse som grunnlag for foreldreskapsforhandlinger

Våre informanternes beslutningsprosesser kan ikke studeres isolert fra konteksten de studeres i, som i denne sammenhengen handler om å være og å skape familie. Våre informanternes historier om og definisjoner på eget familiearrangement, ble i så måte viktig for oss for å bedre kunne forstå deres forhandlingsgrunnlag i sine beslutningsprosesser.

Informantene våre presenterer mange ulike definisjoner på egen familie. Det defineres *hvem* de ser på som familie, og de definerer *hvor* de føler seg hjemme når de snakker om egen familie. Noen av informantene inkluderer umiddelbart partner og (kommende) barn i deres fortelling om hvem som er deres familie, andre henviser først til oppvekstfamilien. Noen omtaler familie som de man til daglig bor under samme tak med. Noen forteller om utvidet familie, der både slektninger og venner nevnes som del av familiebildet. Noen referer til at de ble en familie da de som par fikk barn. Under intervjuene var det ganger vi hadde forventninger knyttet til hva informantene ville svare når det gjaldt hvem man inkluderte i eller ekskluderte fra sitt familiebilde. Det vi imidlertid gjennomgående fikk bekreftet var at våre informanternes definisjoner av familiebegrepet ga oss like mange varianter av ulike og subjektive arrangementsbeskrivelser. Slik fikk vi, i tråd med Irene Levin (2004) sin beskrivelse av et familiemangfold, like mange familiedefinisjoner som antall informanter. Samtidig ble det snakket frem familiearrangementer eller familiedefinisjoner som hadde flere fellesnevne. Ettersom vi har intervjuet kvinner som lever med kvinner og som har valgt å få barn sammen, er dette et familiearrangement som kan sies å ha en minoritetsstatus. Det har derfor vært av interesse å høre informantene fortelle om hvordan de ser på eget familiearrangement ut fra egen kulturelle kontekst, og ut fra opplevd nærhet eller distanse til etablerte hegemoniske modeller for familie.

“Vi er en *normal* familie”

De fleste av våre informanter bruker betegnelser om sitt familiearrangement som *vanlig*, *normal* og *naturlig*. Dette fremfor å beskrive seg innenfor en familiemodell som avviker nevneverdig fra majoriteten. Som nevnt i teorikapittelet har kjernefamilien i vår kultur ideologisk forrang som hegemonisk modell for omsorgsorganisering (Ulvik 2007; Hansen 2012). Det er interessant å se hvordan våre informanter forstår, relaterer seg til eller tar avstand fra kjernefamilien som begrep og modell - hvordan de posisjonerer seg i forhold til

denne modellen. Ordbok.no, en nettside utviklet av Universitetet i Oslo i samarbeid med Språkrådet, definerer kjernefamilie slik:

*kjerne/familie ml familie av mor, far og ett eller flere barn, til forskjell fra storfamilie.*⁹

Denne definisjonen kan sies å representere en tradisjonell forståelse av kjernefamiliebegrepet, og liknende definisjoner finnes i ulike oppslagsverk. Når kjernefamilien representerer det som i vår kulturelle kontekst har forrang, og andre typer familiearrangement direkte ekskluderes fra definisjonen - hvilke narrativer genererer dette? I *Store norske leksikon* defineres kjernefamilien noe bredere:

Kjernefamilie, elementærfamilie, den vanligste, men ikke den eneste, familietyper; består av mann, kone og deres barn, både egne og adopterte. I de siste tiår har familiemønsteret i Norge endret seg, slik at boenheten i større grad rommer flere typer voksenpersoner og andre relasjoner enn det tradisjonelle ekteskap (enslige forsørgere, samboer til forelder, steforeldre, besteforeldre, homofile og lesbiske par) og ulike former for søsken (stesøsken og halvsøsken). Også ugifte samboende med eller uten barn kan sies å utgjøre en kjernefamilie.¹⁰

Denne definisjonen viser til at familiemønsteret i Norge er i endring. Like fullt er det også her slik at “mann, kone og deres barn” er det som først nevnes.

Våre informanter bruker begrepet “kjernefamilie” på forskjellige måter. Begrepet fremtrer med ulike definisjonsrammer. Noen av informantene beskriver kjernefamilien i tråd med definisjonen vi finner i Ordbok.no og til dels i *Store norske leksikon*, altså der mor, far, og deres barn utgjør familieenheten. Andre informanter snakker om en kjernefamilie som også rommer en “mor, mor og barn-modell”, altså de *avkjenner* kjernefamiliebegrepet. Noen informanter definerer seg inn under kjernefamiliebegrepet parallelt med at de viser til at deres familie avviker fra den klassiske beskrivelsen av den. Én informant plasserer seg både utenfor og innenfor kjernefamilien i løpet av ett resonnement.

i: “Kjenner dere dere igjen i kjernefamiliebegrepet? Eller hva legger dere i det begrepet?”

y: “Det er ikke et begrep jeg identifiserer meg med, men det er jo fordi det er knytta til...”

x: “Heteronormativitet.”

y: “Men neida, vi er jo en kjernefamilie. Jo, jeg kjenner meg igjen.”

i: “Du snudde på hælen du nå?”

⁹ <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>

¹⁰ <https://snl.no/kjernefamilie>

(Alle ler.)

y: “Ja, jeg tenkte meg om og snudde.”

x: “Ja, nei, jeg vet ikke. Det er jo en norm for hvordan en familie skal se ut. Og der hører ikke vi helt til... fordi vi er to damer.”

y: “Fordi vi ikke har en far vi kan sende på disse pappaturene.” (Smiler.)

x: “Klart at det ligger en heteronorm over hele familiepakka som vi bryter med, uten at det er veldig problematisk, da.”

Det eksisterer ulike definisjoner av begrepet kjernefamilie i ulike oppslagsverk, men Store norske leksikon definerer altså kjernefamilien primært til å være bestående av “mann, kone og deres barn.” Når våre informanter er noe tvilende til å definere eget familiearrangement innen kjernefamiliebegrepet, setter flere ord på den implisitte forventningen om at en slik familie skal bestå av én mann og én kvinne. Til tross for at det er veldig mange som lever utenfor denne modellen, ser det ut til at den likevel får råde som kulturelt bilde på den ideelle familieformen, slik Levin (1994) og flere har bemerket. Å høre til, eller ikke høre til, under kategorier som har eksistert i lang tid, og som har etablerte forventninger knyttet til innhold, kan gjøre det mindre tydelig for en selv hvor man plasserer egen tilknytning.

i: “Er dere en kjernefamilie?”

x: “Vi har stasjonsvogn. (Ler.) Det kommer an på.

y: “Ja, men det ordet ligger ikke helt naturlig for meg. Ikke fordi vi ikke er det, men.”

i: “Hva er en kjernefamilie for deg?”

x: “Nei, det er to foreldre. Skitten stasjonsvogn og yoghurt på buksa. Som de fleste har det, på en god måte.”

i: “På hvilken måte vil du ikke helt definere deg som det?”

x: “Jeg vil ikke akkurat si at jeg ikke vil definere meg som det. Eller at jeg ikke vil komme til å definere oss som det. Det er vel det blotte faktum at vi er to damer, da, og ikke et heterofilt par, som kanskje for andre vil gjøre en forskjell, men.”

Vi ser at informantene våre her uttrykker en ambivalens med tanke på tilhørighet til kjernefamiliebegrepet. Denne ambivalensen ser ut til både å handle om eget forhold til begrepet, men også om hva en tenker at andres forståelse av begrepet er. Disse to aspektene vil samtidig ha en gjensidig påvirkende effekt på hverandre, ettersom hvordan en leser “andres blikk” påvirker egen opplevelse, og egen definisjon vil kunne ha innvirkning på hvordan en leser andre. Flere av våre informanter har fortellinger om det å bevege seg i grenseland mellom “innenfor” og “utenfor”.

Å gjøre familie - en prosessuell beskrivelse

Vi kan snakke om familie på mange måter. Vi kan snakke om hvem vår familie er, eller hva som gjør oss til familie. Flere av informantene våre refererer primært til det sistnevnte når de fyller familiebegrepet med innhold, gjennom fortrinnsvis å referere til *familiepraksis*. De definerer altså sin familie ut fra det vi omtaler som å *gjøre* familie. Ulvik (2007) finner at flere fosterforeldre snakker frem sitt familiearrangement på lignende måte. Gjennom at familie og foreldreskap er noe som kan skapes og bli til, ikke noe som “er”. En praksisorientert, performativ familieforståelse innebærer et relativt nytt perspektiv på familie (Morgan 1999), men har de siste tiårene blitt løftet oftere i forskning (Hanssen 2014).

x: “(...) for oss så er familie noe man gjør, ikke noe man er. (...) Det er de handlingene, det er frokosten på bordet, komme og gå i huset, og alle de tingene, det er det som er familielivet, uavhengig av om de som gjør det sammen er fosterbarn, stebarn eller noen som av en eller annen grunn inngår i det fellesskapet, da.”

y: “Og det er en litt sånn grunnleggende ideologi i vår familie. I vår utøvelse av familie.”

Når de handlingene man i fellesskap gjør til daglig også definerer hva familie *er*, blir familiebegrepet til mens man lever. Kriterier for inkludering eller ekskludering i et overordnet begrep, eksempelvis kjernefamiliebegrepet, kan i så måte sies å bli mindre relevant, da det ikke på samme måte finnes et inkluderings- eller ekskluderingsgrunnlag som utgangspunkt. Det kan på denne måten hevdes at fortellinger om familie som refererer til å *gjøre* familie i mindre grad reskaper tradisjonelle forståelser av familiebegrepet, men heller bidrar til å synliggjøre og romme at alle er og gjør familie på sitt helt egne vis. Samtidig refererer også de av våre informanter som forteller om gjøren av familie til likhetstrekk med andre familier.

Å *gjøre* familie beskrives på forskjellige måter og gjerne gjennom eksempler som hører hverdagen til. De handlingene eller aktivitetene som gjøres, og som i kraft av gjøren beskrives å skape familiene, blir av flere av våre informanter satt ord på som “vanlige” aktiviteter.

x: “Vi snakker om hvordan vi *gjør* familie. Vi *gjør* familie på en ”vanlig” måte. (Gjør hermetegn med hendene.) Vi *gjør* helt sånne vanlige ting. Vi følger dem på skolen og fotballkamp, vi lever ikke på en uvanlig måte. Det eneste ”uvanlige” med oss i en ren familiesetting er at vi er to damer. Ellers så tenker jeg at vi er dødsstraighte. Veldig, veldig vanlige. Fiskepinner til middag og sånn.”

Vi ser her at våre informanter presenterer og forstår sin familie som *vanlig*, i den forstand at den likner på mange andre familier. Denne vanligheten relateres til hverdagslige gjøremål som mange familier kan kjenne seg igjen i. Det kan således se ut til at en definisjon av familie

ut fra *gjøren* både kan løfte forståelsen av alle familier som særegne, men samtidig kan styrke narrativer om vanlighet og således tilhørighet til et slags overordnet familiekonsept.

Flere av våre informantene snakker om hverdagsligheter som “fiskepinner til middag” og “skitten stasjonsvogn og yoghurt på buksa” som bilde på vanlighet. Kan det å oppleve at man ikke kan definere eget familiearrangement innenfor kjernefamiliebegrepet på “vanlig” måte bidra til at man definerer seg inn nettopp gjennom å vise til *det å gjøre* “vanlighet”? Med slike narrativer blir måten man praktiserer familie på mer avgjørende for om man er utenfor eller innenfor begrepsrammene enn medlems sammensetningen. En annen tolkning kan være at kjernefamiliebegrepet i sin tid var ment å tegne et bilde av “normalfamilien”, altså den “vanlige” familien, og at man dermed kan snakke seg inn i begrepet ved å illustrere egen families “vanlighet”.

“Vanlighet” eller “vanlige” praksiser for foreldreskap og familiekonstruksjon kan fungere som et navigasjonsverktøy når noen skal ha barn. Når to kvinner går sammen om å få barn, kan det se ut som et slikt vanlighetsbarometer ikke er like gitt, eller tilbudt, som i en heterofil kontekst. Dette kan sies å gi store forhandlingsrom paret imellom, som skal finne sine veier sammen.

6. Forhandlingstemaer og forhandlingsprosesser

To kvinner navigerer i et felles landskap seg i mellom. De skal komme til enighet om hvordan deres familie skal se ut, hvem den skal bestå av og hvordan barnet skal bli til. Alle disse prosessene som parene vil møte på sine beslutningsprosesser på vei mot felles mål, vil i denne studien forstås som forhandlinger. Slik Ulvik bruker begrepet forhandling i sin bok *Senmoderne fosterfamilier* (2007), ønsker vi også å presisere at det som undersøkes i vår studie ikke er hvorvidt det forhandles, men det er gjort til premiss at all interaksjon mellom informantene kan analyseres som forhandling. Forhandling er i så måte ikke et deskriptivt begrep, men et analyseverktøy. På den måten vil vi se nærmere på parenes forhandlinger seg i mellom og med sine omgivelser, for videre å analysere deres narrativer slik de blir fortalt oss.

Beslutningsprosessene det fortelles om vil være langsgående tema i fremstillingen av vårt materiale, analysert i et forhandlingsperspektiv. Hva er det våre informanter må ta stilling til og utforme på sin måte? Svaret på dette spørsmålet gir forhandlingstemaene og -prosessene i vår analyse. Vi velger å strukturere disse temaene ved å løfte dem enkeltvis. Likevel vil vi understreke at disse forhandlingstemaene ikke kan forstås isolert sett. Temaene har innvirkende betydning på hverandre, og blir ofte til akkurat det de er i kraft av de andre spesifikke forhandlingstemaene. Dermed vil de ulike temaene innimellom også gjøre seg gjeldende og refereres til når andre temaer løftes.

Felles og spesifikke forhandlingstemaer

Som nevnt innledningsvis er ikke reproduksjons- og foreldreskapsforhandlinger unike for den familieformen vi studerer. Det foregår slike forhandlinger i alle familier der barn ønskes og planlegges. Enkelte av forhandlingstemaene som pekte seg ut i vårt materiale, kan man finne igjen i flere andre familiekonstellasjoner. Ulvik fant i sin studie av reproduksjonsforhandlinger hos heterofile par forhandlingstemaer som *om* parene skulle ha barn, *når* de eventuelt skulle ha barn, samt at det ble uttrykt et ønske om gjensidighet og fellesskap med partneren omkring barn og foreldreskap (Ulvik 1993). Disse temaene hadde også vært gjenstand for forhandling i flere av våre informantpar. Mange hadde flere ganger løftet spørsmålet om man er sikker på om man ønsker seg barn, samt når det fysiologisk sett ville være mest ideelt å bære fram et eventuelt barn. Dette kan således sies å være felles forhandlingstemaer i forståelser ikke spesifikke for familier bestående av to kvinner. Videre har Ulvik (1997) i sin studie av fosterforeldre løftet enkelte aspekter ved disse foreldrenes

forhandlinger som kunne minne om forhandlingstemaer vi løfter i vår analyse. Eksempelvis er forhandlinger knyttet til konstruksjonen av det sosiale foreldreskapet et felles forhandlingstema med disse familiene. Beslutningsprosessene og forhandlingene til våre informanter vil også kunne sies å ha enkelte fellestrekk med adoptivforeldres, da særlig med tanke på spørsmål knyttet til foreldrenes tanker om biologiens betydning for tilknytning.

Det ble også tydelig for oss i gjennomgangen av datamaterialet at parene våre i sine beslutningsprosesser hadde vært innom flere refleksjoner og aspekter som kan gjøre seg gjeldene i familier uavhengig av familieform, og enkelte trakk fram disse også når de ble spurt om å løfte det spesifikke ved nettopp sitt familiearrangement.

i: “Er det noe ved deres type familiearrangement som dere tenker er spesielt berikende for barna deres å vokse opp i?”

x: “Jeg er veldig glad for at barna våre vokser opp tospråklig.”

Informantene våre knyttet altså ikke nødvendigvis ord som “familieform” og “familiearrangement” til det at de var to kvinner, men valgte innimellom å fremheve andre aspekter de betraktet som spesifikke for sin familie.

Enhver vei til foreldreskap vil oppleves unik for den enkelte. Den reisen, de refleksjonene og de avgjørelsene hver enkelt har stått ovenfor, vil for enhver utgjøre en helt egen historie med svært personlig innhold - uavhengig av hvilket kjønn personen man eventuelt er sammen med har, om man er alene, eller om man blir forelder innen en annen familiekonstellasjon. Likevel er det som nevnt noen betingelser som er spesifikke for to kvinner som ønsker å få barn sammen. Både det faktum at disse kvinnene vet fra begynnelsen av at de ikke blir gravide ved seksuell interaksjon med sin partner, og dermed må gjøre noen aktive valg i forhold til hvordan en eventuell graviditet skal bli til, samt at to kvinner også har to kroppar å potensielt kunne fullføre et svangerskap med. Dette kan føre med seg spørsmål, refleksjoner og forhandling knyttet til familiestruktur, til en eventuell donor, samt til hvem i forholdet som skal gå gravid, og eventuelt i hvilken rekkefølge. Det overnevnte utgjør således spesifikke forhandlingstema for par med to kvinner. Summen av både de felles og de spesifikke forhandlingstemaene, og nettopp det faktum at disse familiene kan sies å måtte ta mange aktive avgjørelser i sine beslutningsprosesser, kan bidra til å gjøre disse lange.

“Jeg tror han er et av de barna som er mest gjennomtenkt.” Å finne sin vei og sine muligheter.

Ulike studier, deriblant Crepsi (2001), fremhever at planleggingsfasen til lesbiske par som ønsker barn ofte strekker seg over lang tid. I følge studien avgjør de fleste lesbiske par at de ønsker barn mange år før de virkelig igangsetter prosessen. I tillegg vil selve prosessen også kunne ta tid for de som får barn via en fertilitetsklinikk, i og med at det kan være køer, samt at selve prosedyren innebærer blodprøvetaking, forberedende samtaler, ofte gjentatte forsøk etc. Det å finne en potensiell donor, kan også være en tidkrevende prosess. I en studie der lesbiske og heterofile foreldreskap ble sammenliknet, fant man at parene som levde lesbisk hadde brukt signifikant mer tid på planleggingsfasen enn parene som levde heterofilt (Bos, van Balen og van der Boom 2003). At planleggingsfasen kan strekke seg over lang tid ble bekreftet av flere av våre informanter. Ønsket om barn og tanker knyttet til dette har for mange blitt verbalisert flere år før de faktisk ble foreldre.

y: “Jeg så for meg barn, men det har ikke vært like tydelig hvordan. Jeg så for meg en familie, men ikke helt veien dit, da.”

x: “Ja vi søkte informasjon, da. Hvilken klinikk, hvordan du praktisk går fram, åpen/lukket donor, samme donor til flere - vi har problematisert alt dette i en årrekke.”

Flere av våre informanter opplever å finne gode referanser på måter å gå frem på for å lage barn, fra par som har vært igjennom slike prosesser før dem og på den måten fungerer som eksempler på potensielle veier mot foreldreskap. Å navigere i et landskap der det ikke er gitt hva man skal velge, eller hvilke alternativer som faktisk finnes, kan for andre oppleves forvirrende, diffust og for noen overveldende.

x: “(...) Så... det var mange timer, mange år, mye forhandling, veldig mye tanker – jeg tror det er et av de barna som er mest gjennomtenkt. (Begge ler.) Og det var... ja... Veldig, veldig mye tanker om hvordan det skal være og hvordan det skal gjennomføres og... ja. Skal vi ha noen andre delaktige, skal vi være aleine om det, skal vi gjøre det i Norge, skal vi gjøre det i Danmark? Skal vi... altså, det var veldig, veldig mye tanker.”

y: “(...) så var vi veldig mange runder, asså sånn, skal vi ha barn med et homofilt par, skal vi ha...

x: “Det var mange timer med diskusjoner og mye grining.”

Før man har landet i at man ønsker barn er det ikke gitt at man har oversikt over egne valgmuligheter og hvilke aktive valg man er nødt til å foreta seg i barneprosessen. Blant annet kunne ett av våre informantpar fortelle at de hadde sett for seg å adoptere, men ble så kjent med at det ikke hadde gått gjennom én eneste utenlandsadopsjon til norske likekjønnspar på det tidspunktet de igangsatte sin barneprosess.

En annen informant hadde tenkt at hun ønsket å få barn sammen med en mannlig venn og hatt dette som utgangspunkt i planleggingsfasen, men landet gjennom å bli bedre kjent med det norske lovverket i at dette medførte for få rettigheter for sosial mor. Enda en informant hadde i utgangspunktet et ønske om så mye informasjon som mulig om donor, men landet i løpet av prosessen i å ønske minst mulig informasjon. Når våre informanter hadde blitt enige om at de ønsket å ha barn, måtte de altså bli kjent med egne muligheter og hvilke valg de trengte å foreta seg på veien, samt kanskje justere sin prosess i møte med ny kunnskap.

Forhandling om hvem som skal bære frem barnet

At to kommende foreldre begge sannsynligvis har muligheten til å være den bærende, er et spesifikt forhandlingstema for familiearrangementet vi studerer. For noen kan det oppleves utfordrende å skulle bestemme hvem som skal forsøke å bli gravid, for andre er det mer gitt.

i: "Du sa at dere hadde noen samtaler i forhold til hvem som skulle bære fram?"

y: "Ja, eller det var én samtale."

i: "Hva handlet den om? Hvordan forløp den?"

y: "Vil du ha barn? Ja. Vil du bære? Ja. Jeg vil ikke. Okay."

i: "Okay."

Informantparet sitert ovenfor hadde tydelige preferanser med tanke på hvem som skulle gå gravid. Dette opplevdes i deres relasjon som en enkel avgjørelse. Andre informanter gikk flere runder med dette spørsmålet. I tilfeller der begge kvinnene ønsket å gå gravide, kunne alder på informanten eller andre vesentlige begrunnelser fungere som argumentasjon i parets forhandlinger.

x: "Vi hadde begge to lyst til å gå (gravid) først. Det var ikke sånn at jeg gladelig ga fra meg den plassen. Men du var *for* mye eldre enn meg til at jeg kunne si noe på det."

y: "Man lever bare én gang, og man har muligheten til dette - det har jeg lyst til å oppleve. Det var mer det enn biologi og den slags."

x: "Egentlig kunne vi begge to tenke oss å gå gravide. Så vi hadde egentlig litt sånn konkurranse. Hvem er det best eller verst for. Pluss og minus med den ene eller andre."

y: "Ja, og vil det ha følger for balansen i familien at én bærer flere enn den andre? Så vi hadde litt sånn frem og tilbake på det."

For enkelte av informantene våre handlet forhandlingene om graviditet også om å løfte frem muligheten til å bytte om på det bærende oppdraget, dersom dette skulle bli nødvendig av

ulike årsaker. Eksempelvis ble det fremhevet at dersom helsemessige årsaker gjorde det vanskelig for den ene å bære frem, kunne det være rom for at den andre gjorde dette.

y: “(...) Den eneste gangen vi har snakka om at kanskje hun måtte ta over var når jeg fikk beskjed om at jeg hadde en diagnose, og hvis det ikke var mulig å få det til. Men midt i den barneprosessen, så var det jo ikke noe tema at hun skulle ta over.”

Enkelte par har fått tilbakemeldinger fra omgivelsene sine som; “dere er heldige som har to livmødre. Dersom den ene ikke kan bli gravid, kan sikkert den andre det.” Selv om det kan oppleves som en ressurs at paret kan forsøke å gjøre den andre gravid dersom det skulle oppstå komplikasjoner for den som først var tenkt som bærende mor, kan dette selvsagt også være knyttet til noe sårt og utfordrende for den enkelte og for forholdet. Å måtte avbryte graviditetsforsøk kan oppleves belastende og kan være knyttet til sorgprosesser som ikke gjør det enkelt å innta en ny rolle som ikke-bærende i et svangerskap. Et av våre informantpar har gjort seg noen erfaringer rundt det tematiserte.

x: “Men vi har jo gjort alt dette her og har kommet gjennom det med begge beina på bakken, så det er bare positivt retrospektivt - styrkende. Vi kunne jo ha snudd det annerledes. Fordi du har vært gjennom alt det du hadde, også lyktes jeg. Det kunne jo blitt vanskelig.”

y: “Ja, det er noen som har lurt på det, hvordan det var for meg å tåle det at du ble gravid.”

Underveis i intervjuene ble det delt mange forskjellige argumentasjoner for hva som var utslagsgivende for at man landet i de avgjørelsene man gjorde med tanke på hvem som skulle gå gravid. For ett av parene ble biologi viktig da de skulle ta denne avgjørelsen med barn nummer tre. Den ene i forholdet hadde mindre å slekte på gjennom familiære biologiske bånd, og det ble reflektert over at dersom det skulle skje det første barnet noe og det ville være behov for eksempelvis organer, ved organdonasjon, var det nyttig å knytte søskenforholdet gjennom biologi. Et annet argument som ble beskrevet med tanke på hvem som skulle gå gravid, var hensyn til praktiske og økonomiske aspekter, hvor jobbsituasjoner og studier kunne spille en rolle.

x: “Også var det jo sånn at det var jeg som hadde jobb, så da var det greit. Gretha hadde ikke jobb, hun var student. Så fra et økonomisk perspektiv var det et veldig enkelt valg. Vi hadde tenkt på forhånd at vi begge to gjerne ville bære fram et barn, eller flere barn, men jeg opplevde ikke den beslutningen som noe vanskelig, egentlig. For når det ble sånn, “nå går vi for det”, så lå det i kortene at det var jeg som måtte bli gravid. Ellers hadde vi jo blitt ruinert.”

De fleste av informantparene våre uttrykte ingen forskjell i ønsket om å bli foreldre - begge kvinnene ønsket sterkt å få barn. I et av informantparene våre var det den kvinnen som i størst grad ønsket barn som også gikk gravid. Et annet informantpar løftet frem hvordan de hadde vært innom biologi som mulig styrkende for tilknytning, og dermed som medvirkende faktor når de valgte at den parten som hadde *minst* lyst på barn skulle bære frem:

x: “(...) jeg synes å huske at vi også snakket om at det var jeg som kanskje hadde den største drivkraften mot å bli gravid, da, eller mot det å få barn, egentlig. Så da tenkte vi at det var lurt at du ble gravid, fordi...”

y: “Da ville jeg få litt biologisk drahjelp.”

x: “Ja, på en måte, jeg husker at vi i hvert fall snakket om det.”

I dette tilfellet ser vi at informantene våre legger biologiens betydning til grunn for sine antakelser om fremtidig tilknytning, nemlig at biologien kan bidra med “drahjelp”. Et annet av våre informantpar kunne fortelle at det ikke var aktuelt for dem å få tre barn, med mindre barn nummer tre var foster- eller adoptivbarn. Paret hadde båret frem ett barn hver og ønsket ingen “biologisk ubalanse”. Vi vil se nærmere på forhandlinger angående biologiens betydning senere i oppgaven.

“Det skulle være våre barn.” Familiesammensetning som forhandlingstema

Når to kvinner ønsker barn sammen er ikke nødvendigvis selve familiearrangementet gitt. Dette kan generere refleksjoner rundt flere aspekter. På hvilken måte ønsker jeg å få barn og sammen med hvem? På hvilken måte ønsker partneren min å få barn, og ønsker vi det samme? Hva tenker omgivelsene om vår måte å velge å få barn på? Våre informanter har gitt oss innsyn i ulike refleksjonsrunder omhandlende dette temaet, og vi ble interesserte i hvilke argumenter og narrativer som ble fremmet i disse forhandlingene. Det ble også interessant for oss å se nærmere på hvordan informantene våre snakket om modeller som *ikke* ble valgt.

De fleste av våre informanter har fått barn ved bruk av åpen donor ved klinikk i Danmark eller Norge. Ett av parene hadde brukt ukjent donor. Dette var før ekteskapslovgivningen inkluderte kvinner som får barn med kvinner - altså hadde ikke paret tilgang til assistert befruktning i Norge. I Danmark opererte Stork Klinik, en klinikk som var tidlig ute med å bisto lesbiske i å bli gravide i Norden, kun med ukjent donor. Et annet av våre informantpar fikk barn ved at en venn tilbød seg å være privat donor. Informantene beskriver at vennen per

i dag omtales som far av barna og av informantene selv. Enkelte av parene har fra begynnelsen av beslutningsprosessen vært sikre på måten de ønsket å få barn på. De fleste av våre informanter ønsket å være to mødre, uten flere involverte parter i foreldreskapet. Andre par gikk flere runder før de landet i sin familievariant. Spørsmål som om de ønsket en involvert far til barnet, eller at et homofilt par hadde et gjensidig foreldreskap til barnet, var oppe til diskusjon blant disse. Informantene har ulike narrativer knyttet til hvorfor dette ikke ble valgt familiemodell for dem. For noen var det aldri et reelt alternativ fordi de ikke kjente noen aktuelle kandidater. Andre landet på at det ikke var ønskelig av ulike årsaker. For de fleste av parene som har fått barn med donor, og ikke med en eller flere fedre, har et sentralt argument for å velge en slik familiemodell vært at paret ønsket å være barnets eneste foreldre. De ønsket selv å danne den fulle familieenheten, uten “innblanding” fra flere parter.

x: “(...) jeg vil ikke at en tredjeperson skal være med i vårt... i vår måte å oppdra barnet på. (...) Jeg tenker at det er jo enda en person sine meninger og hensyn som skal tas, og... og følelser, og da ville jeg kanskje også føle meg enda mer utenfor, hvis det da var en mann som var med i det bildet der, så ville det på en måte bli... Da blei det mamma, pappa og... mamma x. Så det var helt... det var helt uaktuelt. Og vi har heller ingen, vi hadde heller ikke et ønske om at det skulle være et par, altså to menn som skulle være med, for det blir igjen en greie, sånn, skal du da ha delt foreldrerett? Skal han være fjorten dager her og fjorten dager der? Altså, det hadde jeg heller ikke noe lyst til. Hvis vi skulle få barn, så skulle det være 100 % vårt ansvar og sammen om det. Sånn følte jeg var riktig for oss i hvert fall.”

I likhet med informanten over, var det flere av våre informanter som satt ord på en usikkerhet knyttet til egen rolle og eget foreldreskap i en tenkt situasjon der man involverte en eller flere mannlige bekjente i foreldreskapet. Kanskje kan noe av denne usikkerheten knyttes til det heteronormative doxa som dominerer informantenes kulturelle kontekst, om at én mor og én far utgjør det primære og mest ønskede foreldreskapet for et barn. En far vil innen dette doxa være rangert høyere enn en sosial mor, og kanskje kan dette medføre en frykt blant våre informanter for at omgivelsene, og kanskje også en selv, skal oppleve sosial mor som ”femte hjul på vogna”, der det også finnes en far. Jusen er en del av dette doxa og tillater kun *enten* en medmor eller en far. Med andre ord vil en far kunne “fortrenge” en medmor, både juridisk og sosialt. Dette kan minne om funn i Stiklestad sin avhandling (2012), og vi tolker det dithen at våre informanters opplevelse av reelle valgmuligheter kan begrenses av tilgjengelige samfunnsnarrativer, normativiteter og jus. Med “mor” og “far” som hovedoverskrifter for foreldreskap, kan muligens rangeringen i begrepsapparatet *mor* og *medmor* også fremstå som tydeligere og mer truende.

Det pekte seg ut to hovedperspektiver som argumentasjon for det tosomme foreldreskapet i våre informanternes narrativer. Sitatet over innebærer et foreldreperspektiv, mens andre informanternes narrativer i større grad innebar et barneperspektiv. Enkelte narrativer inneholdt begge disse perspektivene.

x: “Vi vil ikke ha en kjent donor, altså vi ville ikke bruke noen i omgangskretsen eller samarbeide med et annet homofilt par. Det var aldri aktuelt. Dette skulle være *vårt* barn, og vi skulle gjøre det minst mulig komplisert for dette barnet. (...) Det er slitsomt nok å vokse opp hvis man ikke skal ha *det* i tillegg.”

Denne informanten viser til det å ha flere foreldre enn to som mulig belastende for et barn - en slags tilleggsbelastning til det å vokse opp. Ikke mange av informantene våre uttrykte dette like eksplisitt, men det kom implisitt frem flere ulike narrativer som kunne peke i tilsvarende retning. I sitatet over ser vi at det å vokse opp i et familiearrangement med minoritetsstatus ikke vektlegges negativt generelt - å vokse opp med to mødre fremstilles eksempelvis ikke som belastende. Det er den spesifikke familiemodellen med flere enn to foreldre som presenteres som komplisert for et barn. Kanskje kan dette tyde på at en *toforeldrenorm* står sterkere enn det aspektet ved heteronormen som omhandler foreldrenes kjønn? Samtidig la vi merke til at en tendens gikk igjen i enkelte av våre informanternes narrativer, nemlig tendensen til å rette et kritisk blikk mot andre minoritetsmodeller enn den man selv er med på å utgjøre, ikke kun mot flerforeldrefamilier.

Ulike argumenter ble presentert da de fleste informantparene satt ord på hvorfor de ikke ønsket andre involverte i foreldreskapet. Utsagn som “jo flere kokker, jo mer søl” ble et bilde på forventninger om praktiske utfordringer ved å være flere om å ta nær del i barnas oppdragelse og barndom. Likevel ble det også satt ord på tenkte fordeler for foreldre som er flere om ansvaret for barnet.

x: “Nei, vi kommer tilbake til det at det liksom er oss som lager en familie. Vi er to og relativt ulike, og vi skal bli enige om en oppdragelse, så vi trenger ikke flere kokker inn i dette. (Ler.) Men samtidig så ser vi jo, vi har jo venner som har gjort det, altså homofile med to lesbiske, og vi ser jo at det kan være deilig med en form for avlastning annenhver helg og en kveld i uka og alt det der, men de fleste familier har det jo ikke sånn, så hvorfor skulle ikke vi fikse det, sånn som vanlige familier har det. Vi vil ikke være en sånn lykkelig skilsmissemfamilie heller, da.

y: “Også var det vel aldri noen kandidater heller, så da var det ikke noe å vurdere. Og vi hadde ikke tenkt til å søke etter noen ukjente heller.”

Dette med å søke etter ukjente ble nevnt av flere av informantene våre. Ett informantpar hadde i sine forhandlingsrunder laget en profil på nettstedet Gaysir der de beskrev mannen de kunne tenke seg å ha med på sitt barneprosjekt. Dette hadde ikke ført frem for noen av våre informanter, men det ble nevnt at man kjente til andre som hadde blitt foreldre på denne måten. Ikke alle informantparene våre hadde vært helt enige om foretrukket familiemodell fra begynnelsen av, og noen hadde gått et par ekstra runder med å vurdere muligheten for å involvere en kamerat. Særlig gjaldt dette for enkelte av informantparene våre, der en kamerat hadde tilbudt seg å være donor. I disse tilfellene var det ikke nødvendigvis sosial mor som hadde kjent på minst åpenhet for denne modellen, men gjerne den parten som kjente kameraten minst.

y: “Veslemøy har en kompis som gjerne ville hjelpe til. Men det ville ikke jeg. Jeg hørte hva han sa, men... jeg slo det ikke helt fra meg med en gang, men jeg skjønnte etter hvert at det her vil jeg ikke. Fordi... vi skal være en familie uten en far, vi skal være mamma og mor. Og fordi om han kompisen sa at det kommer ikke til å bli noe problem, så tenker jeg, eller da tenkte jeg, at det blir det. Det kommer til å bli et problem. Hvis ikke så er ikke du den fine mannen jeg kjenner deg til å være. Men det slo vi fra oss ganske fort. Han har jo sett jentene våre nå og er helt oppslukt. Hvis det hadde vært hans egne, så hadde det vel vært helt... Og det er ikke en sånn familie jeg hadde lyst til å skape, da. Jeg hadde lyst til at det skulle være våre. Ikke fordi at jeg er egen, men fordi atte... Jeg har ikke lyst til å dele dem.”

Enkelte informanter delte tanker rundt fordeler med å være flere foreldre, i et barneperspektiv.

x: “Det forlokkende med et homopar for eksempel var at, ja, da måtte vi jo kjenne de godt. Også for barnets del, at man vil ha muligheten til å besvare alle spørsmål. Jeg har alltid tenkt at hvis du vokser opp med foreldre som er glad i deg, eller en forelder som er glad i deg, og at du har en positiv og god oppvekst, så er du ikke avhengig av at du er i slekt med foreldrene dine biologisk. Men så er det jo mange som ikke syns det, og jeg har jo ingen garanti for at barna mine kommer til å dele min oppfatning. Og jeg tenker, altså når man ikke vet hvem sin far er og ikke kan finne det ut, at man kan bli litt opphengt i det. Særlig når man blir sånn 13-14, og man blir litt opphengt i ting, så tenker jeg at det kan være greit å kunne svare på de spørsmålene som eventuelt måtte komme da. Pluss at jeg har vel alltid tenkt at jo flere mennesker som er glad i et barn og er interessert i det barnets ve og vel, jo bedre. Og jeg skjønner poenget med at det kunne kjentes rart å dele, at noen andre enn oss skulle hatt barna, men jeg tenker at hvis det hadde vært pappaene hennes, så hadde jeg vent meg til det. Så jeg syns fortsatt at det kan høres ut som en god løsning for de som ønsker den løsningen.”

Paret sitert ovenfor hadde flere synspunkter som både talte for og imot å være flere foreldre enn to, og meddelte oss perspektiver som hadde stått sentralt i deres felles forhandlinger. De problematiserte at det å forplikte seg til å dele foreldreskapet med flere også kunne føre til

større muligheter for at noe kunne skjære seg. Eksempelvis at et av foreldreparene gikk fra hverandre og fikk nye kjærester igjen, noe som potensielt sett kunne føre til at barnet fikk mange voksne å forholde seg nært til. Videre trakk de fram det juridiske aspektet, nemlig at lovverket ikke legger til rette for flerforeldrefamilier. I følge paret kunne dette medføre usikkerhet knyttet til sosial mor sitt foreldreskap og mulige vanskeligheter i forbindelse med legebepok, reiser etc. Likevel fremhevet paret ved flere anledninger det potensielt fine ved å være flere foreldre, og omtalte en flerforeldremodell som en mulig ressurs både for voksne og barn. Paret var opptatt av, i motsetning til enkelte informanters narrativer der det ble rettet kritiske blikk mot andre minoritetsfamilier, å løfte at ulike familieformer kunne være like gode. Som den ene i paret sa: “Man bør ikke være så redde for å gå utenfor den der kjernefamilieboksen. Det finnes mange måter å ha en god oppvekst på”.

I gjennomgangen av våre data ble det tydelig for oss at de fleste informantene våre hadde vært innom tanker rundt muligheten til å involvere en eller flere bekjente menn, enten som donor eller far/fedre. Kanskje er man mer åpen for alternative familiemodeller når man i utgangspunktet har en familiemodell som kan anses som normbrytende for noen? Eller kanskje dette først og fremst handler om biologiens doxa og integrerte oppfatninger angående viktigheten av å kjenne sitt biologiske opphav? Eventuelt, er våre informanter så vant til å måtte “forklare” sin familiemodell at de vektla dette temaet i større grad i intervjuene enn det som reelt sett avspeiler parenes beslutningsprosesser? Det ble interessant for oss hvordan dette har vært et forhandlingstema for de fleste av våre informanter, særlig i en tenkt sammenlikning med par som lever heterofilt og ønsker barn, men ikke blir gravide gjennom seksuell interaksjon med hverandre. Vår hypotese er at det å eksempelvis involvere en kamerat ikke er et like nærliggende forhandlingstema for disse parene, samt at de lite sannsynlig kjenner på et behov for å “forklare” sitt mer eller mindre bevisste valg om å ikke vurdere dette. Igjen ser vi hvordan våre informanter sine beslutningsprosesser og forhandlinger bærer preg av en tydelig heteronorm, der det biologiske prinsipp må kunne sies å ta stor plass.

Mange av fortellingene vi ble meddelt berørte aspekter rundt det at flere foreldre enn to kan virke truende. Flere enn våre familier kan oppleve at det bare er “plass” til to foreldre i foreldreskapet. Dette har eksempelvis vist seg for steforeldre, samt i forsterforeldreskap der biologiske foreldre også er representert. Både heteronormen, som vektlegger biologi og mannlig representasjon, men også den delen av heteronormen som vi kaller toforeldrenormen,

som idealiserer det tosomme foreldreskapet, kan i seg selv utgjøre aspekter som gjør posisjonen til en eller flere mannlige medforeldre truende for våre informanter. Men det er summen av disse som utgjør det spesifikke forhandlingsgrunnlaget for to kvinner som ønsker barn sammen, og som gjør at disse foreldreskapsforhandlingene kan sies å finne sted i et veikryss preget av to av samfunnets sterkeste normer.

“Hva er viktig for oss å vite?” Forhandling om donor

Selv om mange av våre informanter har vært innom ulike tenkte veier til foreldreskap, landet majoriteten av de som hadde mulighet til det på at de ønsket å få barn gjennom bruk av åpen donor. Hansson benevner det å være unnfanget ved hjelp av donor som et privilegium ettersom man er et svært ønsket barn (2015). Noen av informantene våre ble gravide ved klinikk i Danmark, mens de fleste gikk gjennom offentlig eller privat klinikk i Norge.

Det ble gitt uttrykk for ulike betraktninger angående donor i utvalget vårt. Blant parene med åpen donor, er det variasjoner i hvor mye informasjon parene har ønsket/hatt tilgang på, og hva som er tankene rundt dette. Noen har ønsket at donor skal ha sosial mors farger, noen har ønsket å vite minst mulig, andre har ønsket å vite mest mulig. Det er ulike rasjonaler bak de ulike valgene. Bakgrunnen for at noen ønsker utvidet informasjon om donor er eksempelvis et ønske om å danne seg et bilde av mennesket bak donorprofilen, å få en “godhet” for dette mennesket. For noen har utdanningsnivå hatt betydning, eller spesifikke egenskaper ved donoren.

x: “Ja. Og det var egentlig ikke så vanskelig. Fordi når vi skulle ha donor så var vi veldig oppsatt på at vi skulle ha en som hadde fargene til Hilde. Det var det vi var ute etter. Sånn at vi fikk på en måte den likheten. (...) Skulle være mørk i håret og brune øyne og... (...) Han er jo egentlig ganske lik deg.”

x: “Nei, jeg vet ikke helt, jeg tror det bare var det at vi ønsket noen som var litt lik oss. Både i farger og ja, litt snobberi da, men utdanningsnivå og sånne ting. Også tror jeg også nysgjerrighet, du har så lyst til at det skal være en du får en godhet for, for da tenker du kanskje at avkommet også skal bli godt. Trur jeg da...”

Flere av parene sier noe om at de ønsket at donoren skulle ha noen likhetstrekk utseendemessig med paret, oftest med sosial mor. Samtidig kommenterte ett av parene at dette ikke fungerte som utvelgelsesgrunnlag dersom begge skulle bli gravid med samme donor.

x: “Ja, vi ønsket så mye informasjon om donor som mulig, også var det jo, hva skal vi legge vekt på? Skal vi legge vekt på utseendet, som blir litt sånn russisk rulett uansett? For eksempel noe som ligner på henne? Men så har vi tenkt at, hvis vi skal ha flere... Vi har jo kjøpt inn mye sæd (ler), sånn at de skal bli biologiske søsken, og med henne mest sannsynlig neste gang, så da forsvant jo på en måte litt det argumentet. For da er det jo meg som skulle lignet i neste omgang. Så vi har valgt en helt vanlig danske, vi, da, sånn utseendemessig. Også har vi lagt vekt på det som egentlig har noe å si, som *vi* synes har noe å si, og det var utdanningsnivå og emosjonell intelligens, også hadde han skrevet et fantastisk nydelig brev, da, til sine avkom.”

I Bioteknologinemdass begrunnelse for å anbefale den norske staten å tilby lesbiske par assistert befruktning, hevdet nemda at det er til barnets beste å få vite tidlig i livet hvordan det har blitt til. Nemda påpekte at “For barn av heterofile vet vi at mange ikke får vite at de er blitt til ved sæddonasjon. For barn av lesbiske vil man tro at dette vil være et mindre problem (...)” (Bioteknologinemda 2007). Flere av våre informanter hadde gjort seg mange refleksjoner rundt nettopp dette i sin beslutningsprosess, om hvilken historie de skulle fortelle til sine barn. For flere av informantene var det muligheten til informasjon som gjorde at de ønske å bruke åpen donor. Flere satt ord på at det var viktig for dem å kunne gi informasjon til barnet/barna om donor dersom spørsmålene skulle melde seg.

Ett av parene hadde i utgangspunktet et ønske om utvidet profil, altså å vite mest mulig om donoren, men dette ønsket endret seg i en samtale med en lege ved den norske klinikken. De ble introdusert for et perspektiv som handlet om at det å vite mye om en donor kunne være med på å generere ytterligere tanker og forestillinger om vedkommende, og at dette kunne menneskeliggjøre donor på en måte som gjorde at man for eksempel ville lete etter likhetstrekk og egenskaper i barnet sammenlignet med donor, i stedet for å lete i barnet selv og i seg og hverandre som foreldre. Dette opplevde paret som et argument for at det kunne være fordelaktig å ikke vite så mye om donoren som de først hadde tenkt at de ønsket. Legen problematiserte også flere aspekter ved donorvalg, blant annet dilemmaer som kunne oppstå ved informasjonsutveksling angående donoren dersom søsken av samme donor ønsket ulikt.

x: “Etter en samtale med IVF-klinikken så ble egentlig alle våre tanker snudd på hodet. De problematiserte helt andre ting enn de vi selv hadde tenkt på. De var opptatte av andre ting. Vi hadde tenkt mer på, ja, genetikken i det og hverdagen i det, blant annet. (...) Det legen der snakket om var hvis man får flere barn, og hvis den ene som er 18 ønsker kontakt og den som er 14 ikke kan eller ikke ønsker, sånn der dilemmaer som kan oppstå mellom søsken, som vi ikke hadde tenkt på.”

y: “Kanskje ikke den andre vil vite hvem faren er. Også ja...”

x: “Ja, så det var en del mellom søsken som vi ikke hadde tenkt på. Pluss at han var veldig klar på at jo mer dere vet om donor, jo mer plass vil han få i familien deres.

Dere vil se etter kjennetegn i barna deres hos donor i stedet for at dere faktisk leter hos dere selv og deres egen familie. Det som handler om oss, da, og ikke så mye om den her utenforliggende faktoren som egentlig ikke har noe med vår familie å gjøre.”

Dette paret beskriver at de snudde kortbunken helt da de skulle bestemme seg for en donor i neste runde. Da ønsket de kun å vite få detaljer om donor, som etnisitet og farge. De satt ord på at ettersom det aldri kom til å finnes en far, var det heller ingen vits “å lage en fiktiv en”. Paret hadde også noen tanker om at mindre informasjon og mindre menneskeliggjøring av donoren ville redusere risikoen for å skape et savn i barnet til et menneske som allikevel ikke ville være en del av familieenheten. Flere av informantene hadde lignende betraktninger og et ønske om å gjøre donoren uviktig med tanke på hvilken plass han skulle ha i deres familie. Å velge minst mulig informasjon om donor, kunne virke som en bekreftelse på hvor liten del av selve familiearrangementet han faktisk utgjorde. Selv om donors rolle i familien ble beskrevet som ikke-eksisterende eller minimal av flere av våre informanter, ble det av flere kommunisert en takknemlighet rettet mot donor. Sæddonasjon ble av flere sammenliknet med organdonasjon, både med tanke på hvilken plass donor hadde i familien og med tanke på viktigheten av hans bidrag.

Enkelte av våre informanter refererte innimellom til donor som “faren”, “pappaen” og liknende i sine fortellinger, men de fleste var opptatt av å formidle at en donor og en far ikke er det samme.

x: “Jeg reagerer når de kaller donoren for pappa. Fordi han er ingen pappa. Han er en donor.”

y: “Og at de kaller donor for pappa.”

x: “Ja. Åh, jeg blir bare helt... men jeg sier ingenting, da, men jeg får jo bare lyst til å slå.”

y: “Ja.”

x: “Det er jo ikke en pappa, det! En pappa er en person som er tilstede. For barnet sitt. Uavhengig av gener eller... På akkurat samme måte som at jeg er mamma.”

Det juridiske aspektet og valgmuligheter

Når alle valgmulighetene med tanke på hvordan man skal bli foreldre skiller seg fra samfunnsnormen, kan det fremstå komplekst hva som er de “rette” valgene. Man ønsker å gjøre de beste valgene for sine barn, seg selv og sin familie. I motsetning til når man får presentert én modell og passer inn i den, så får man som kvinne som ønsker barn med en annen kvinne først presentert at man ikke kan skape familie i en slik overordnet modell, men

at det finnes ulike tilgjengelige modeller. Våre intervjuer kunne tyde på at det er i ferd med å utvikle seg en norm blant kvinner som ønsker å få barn sammen innen nåtidige tilgjengelige modeller, i tråd med endring i norske lover, nemlig å få barn gjennom det norske systemet.

x: “Heldigvis så åpnet det seg jo etter at ekteskapsloven kom, mange muligheter i Norge. Så da valgte vi jo å gjøre det i Norge, for at det skulle være lettere også for Guri å bli medmor, da.”

Ett av våre informantpar som valgte å insemineres ved dansk klinikk, mente prosessen ville tatt lengre tid dersom de hadde valgt å gjøre det i Norge. De var også av den oppfatning at de ikke ville fått tilsvarende valgmuligheter hva gjaldt informasjon om donor i Norge. Flere av parene satt også fingeren på at norske klinikker refererte til utdatert lovverk, blant annet på sine nettsider. Dette ble for ett informantpar avgjørende da de valgte å få barn gjennom det danske systemet i stedet for det norske.

Å ivareta sosial mors rettigheter er et viktig tema når lovverk og valgmuligheter drøftes. At sosial mor faktisk blir medmor på papiret og sikres de rettigheter som biologiske mor er sikret, er et sentralt tema for parene vi har intervjuet.

x: “ Så da gifta vi oss, for vi tenkte vi skulle gjøre det riktig, det har litt med det praktiske å gjøre. For det var lettere for henne å bli medmor hvis vi var gift.”

y: “(...) jeg googla rundt på nettet for å finne ut hvordan lovverket fungerte etter ny ekteskapslov, prøvde å finne ut av ting som det ikke er sånn kjempelett å finne ut av. Hvor jeg oppdaget at man måtte ha vært registrert samboer i flere år før man kunne gå gjennom Rikshospitalet eller være gift, og det tar seg kanskje ikke veldig godt ut at man gifta seg i går. (Ler.) (...) Så vi giftet oss etter åtte måneder.”

Å “gjøre det riktig” kan tilsynelatende referere til ulike samfunnsforventninger. Både eksisterer det noen implisitte (og noen ganger eksplisitte) normer for hva som er “riktig rekkefølge” for par på veien mot ønsket foreldreskap - nemlig å gifte seg før man får barn. Samtidig deles en problemstilling som ikke deles med majoritetsfamilien, nemlig at et ekteskap vil kunne gjøre det juridiske foreldreskapet lettere tilgjengelig.

x: “Jeg kunne se for meg en familie sammen med Christine, også møttes vi, ble sammen, og gjorde alle sanne etableringsgrep, kjøpte hus, inngikk partnerskap.”

y: “Det visste vi jo at var en forutsetning for stebarnsadopsjon, og jeg tenker at i hvert fall for meg så lå noe av motivasjonen for å inngå partnerskap i å oppfylle det kravet, da. (...) Jeg tenkte at man godt kunne være sammen på en romantisk måte uten å gifte

seg. Det kan godt hende at vi hadde giftet oss uansett, men vi så det som et grep på veien til barn. Vi gifta oss kjapt, etter to år, så det er ikke sikkert vi hadde gjort det om ting var annerledes.”

I dette eksempelet beskriver paret at de ikke nødvendigvis ville ha valgt å inngå partnerskap (det var mulig for lesbiske og homofile par å inngå partnerskap fra 1993 og fram til felles ekteskapslov trådte i kraft) dersom de ikke var avhengige av dette for å sikre seg rettigheter som likeverdige foreldre. Flere av våre informanter har begrunnet sin inngåelse av ekteskap på liknende vis. Dette blir dermed så avgjørende at rammene for foreldreskap teller mer enn ønsket om en romantisk forpliktelse, som ofte er grunnlaget for dagens inngåtte ekteskap.

Flere av våre informanter har lett etter “sin” måte å manøvrere lovverk og familieønsker på. De har navigert i et landskap med ny lovgivning og med mangelfull lovgivning. Ett par satte ord på hvor rart og unaturlig det kjentes at staten var så bestemmende for eget familieanliggende, både når det gjaldt retningslinjer i forhold til ekteskap/samboerskap og medmorskap, og når det gjaldt valg knyttet til donor. Noen har funnet sin familieform utenfor norsk lovs rammer.

x: “Det finnes lite lovgivning rundt det å ha privat donor. (...) Vi fikk LLH til å ta kontakt med Skatt nord og spørre dem i en fiktiv sak uten å bruke våre navn. Og da fikk vi beskjed om at vi ikke var innunder regelverket.”

y: “Jeg tror man kunne hatt de samme rundene med intervju og sånn med en kjent donor som med en som bare donerer. Så det gjorde jo at vi måtte dra til Danmark og hele den biten, da.”

Ettersom det ikke er lov til å ha kjent/privat donor i Norge, måtte dette paret reise til Danmark for inseminasjon. Begrenset av norsk lovverk, lot det seg ikke gjøre å lage barn på ønsket måte i Norge. Paret vi snakket med var veldig tilfreds med sin familieform, men syntes det var tåpelig at kjent/privat donor ikke er lov i Norge. De mente at dette er noe norsk lovverk burde åpne opp for.

x: “Jeg skjønner at det er vanskelig å lage et regelverk rundt disse tingene, for det er så mange måter folk ønsker å gjøre det på. Men det er ikke så vanskelig heller. Det handler om en situasjon med tre voksne der to vil være juridiske foreldre og den tredje ikke vil det. Adam ville jo ikke være far i juridisk forstand. Vi var redde for hva vi skulle skrive på “far” på fødselsattesten. Skulle vi skrive ham? Skulle vi skrive ingenting? Hva gjør man, liksom? Han ville jo ikke være i en situasjon hvor han... Hvis vi hadde vært skikkelig kjipe, kunne vi ha skrevet ham opp og tatt foreldrepenger av ham. Med det norske systemet i ryggen. Selv om vi hadde et dokument som han og vi hadde undertegnet. Så det blir sånne ting. Men vi ble nå medmor begge to. Det gikk bra.”

Relasjonskategorier som forhandlingstema

Et tema som var oppe til forhandling hos alle våre informantpar, og som ikke nødvendigvis ga selvskrevene svar, var hvordan man som forelder skulle betegne seg selv og hverandre. Når en mann og en kvinne får barn sammen, vil man måtte enes om hvilket *begrepspar* man skal bruke, eksempelvis mamma og pappa eller mor og far, men man vil ikke måtte “konkurrere” om de samme foreldretitlene. Forhandlingsgrunnet er dermed spesifikt for to kvinner som får barn sammen. Ett av våre informantpar beskrev prosessen knyttet til det å definere egne titler som en mer omfattende prosess enn måten barnet skulle bli til på. Det ble formidlet mye affekt knyttet til terminologi i forbindelse med foreldreskap. Det ble også tydelig at måten man betegner seg selv som forelder og som mor på, var nært knyttet til identitetsdannende prosesser. Hvordan man kategoriserer sitt foreldreskap ovenfor seg selv, omverdenen og barnet, ble beskrevet å kunne gjøre en til “mer” eller “mindre” forelder. Enkelte av informantene våre satt ord på at visse termer var å foretrekke framfor andre.

x: “(...) For det var ingen som ville gi fra oss mammarollen.”

y: “Ikke navnet i hvert fall.”

x: “Ikke navnet, ja. Og det var litt sånn at jeg tenkte at “jammen, jeg har jo født dette barnet, jeg skal i hvert fall hete mamma. Og Ingvild var sånn, “jammen jeg vil også hete mamma, jeg vil ikke hete mor eller... mams eller... mammi eller... Jeg er mamma jeg og!” Så vi hadde noen runder hvor jeg liksom følte at hun måtte vike for mammarollen og... ja. Men... så landet vi på mamma Ingvild og mamma Ada. Og det er helt riktig for oss.”

Flere av informantene våre beskriver mamma-tittelen som den gjeveste, og som vanskelig å skulle gi avkall på. Enkelte av informantene omtaler det å være bærende forelder som direkte kvalifiserende til mamma-tittelen. To biologiske mødre beskriver at de opplever å ha en forrang når det gjelder å bli kalt for mamma, ettersom man var den som gikk gravid og fødte barnet. En sosial mor forteller at hun har “sneket seg inn” og fått lov til å betegne seg som mamma, slik den biologiske moren også betegnes - implisitt at det ikke var gitt at hun var like selvfølgelig for denne betegnelsen som biologisk mor. Andre av informantene våre har vært opptatt av at mamma-tittelen bør falle på den sosiale moren, med argument om at det kan bidra til å balansere et likestilt og jevnbyrdig foreldreskap. I begge disse tilfellene ser vi at det biologiske båndet implisitt tillegges verdi. For andre informanter har foreldrekategorier hatt mest å gjøre med eget forhold til de tilgjengelige begrepene.

Blant de av informantene våre der “mamma” var foretrukket tittel for begge, endte flere opp med betegnelser som mamma og mamma, eller mamma X og mamma Y. Det har blant flere av parene foregått en kreativ kommunikasjon rundt alternative måter å betegne sine foreldreskap på, samt kreativitet i forhold til hvordan man kan lande og enes.

x: “(...) Det var liksom ikke så gode alternativer. Vi tenkte litt sånn mimmi og mamma. Mimmi blir litt gammel dame på gamlehjem. For at vi skulle skille, vite hvem han ropte på. Men ingen var egentlig komfortable med...”

y: “Det var ingen av oss som hadde lyst til å gi fra seg mamma-tittelen. Vi er jo ikke vokst opp med å kalle mødrene våre for navnet deres.”

x: “Nei, det er mamma.”

y: “Begge ønsket å hete mamma.”

x: “Ja, for begge er jo det. Så da fant vi ut at det måtte bli sånn. Med mindre han finner en helt annen genial løsning som ikke vi har tenkt på.”

x: “Det var loddtrekning om etternavn. (...) Så ble det mitt etternavn, og da sa du at da vil jeg være mamma, så da ble jeg mor.”

(...)

y: “Ja, jeg er kjempefornøyd med å være mor. Det har vært tidspunkter der alle barna i barnehagen har kalt meg mor. (Latter.) De tror jeg heter mor. Der kommer mor!”

Å kalle seg for mamma eller mor var for flere av informantene våre synonymt med å inneha en spesielt nær relasjon til barnet, slik disse betegnelsene også forstås i vår kulturelle kontekst. Andre informanter vurderte det annerledes. Eksempelvis var ett informantpar ikke opptatt av å bli kalt mamma, mor eller liknende, men brukte sine fornavn. Det ble beskrevet historier der dette forhandlingstemaet opplevdes vanskelig å enes om, og det ble delt historier om at dette utartet seg helt uproblematisk. Likeledes måtte det for alle tematiseres, ettersom det ikke nødvendigvis var gitt hvilken kategorisering som forelå. Hvilke foreldrebetegnelser som opplevdes riktige, hadde ulikt opphav. Som tidligere beskrevet hadde det for enkelte informanter sammenheng med graviditet og fødsel, mens det “naturlige” for andre informanter ble knyttet opp mot egne erfaringer fra oppvekstfamilien. Hvilken dialekt man har røtter fra, kan også fungere som argument for om noe kan falle seg naturlig eller ikke.

i: “Har det vært dialog angående deres titler?”

y: “Ja, men det var heller ikke no stress, for der jeg kommer fra sier man mor, selv om jeg sier mamma, også ville vi ha forskjellig, så da var det banka og avgjort.”

i: “Enkelt og greit.”

x: “Nei men det har aldri vært aktuelt med noe sånt mamsen og sånne ord, for det for meg blir litt for mye Rolv Wesenlund. Også har det ikke vært aktuelt med mor, for det er bestemor for oss. Så det er jo en del ord som har utelukket seg selv. Min bestemor heter mor, liksom, det har hun gjort hele oppveksten, så jeg kan ikke være mor. Så vi har endt opp med mamma og mamma, så får vi se hva som blir løsningen. Men der hun kommer fra, når man omtaler mamma, så sier man mammo. Så det kan hende det blir det. Men når man har vokst opp med det, så er det liksom mamma som er greia. Så det er liksom det som føles riktig å si, da.”

Når to kvinner får barn sammen er det ikke bare mødrenes betegnelser som skal finnes og enes om. Dette vil også kunne gjelde utvidet familie, som besteforeldre, tanter og onkler etc, og for noen søsken. Det er eksempelvis ikke nødvendigvis gitt at begge kvinnenes mødre og fedre, der disse finnes, blir kalt mormor og morfar. Dermed kan det oppstå uenighet om hvem som skal kalle seg for hva, eller det kan som ovenfor falle på plass grunnet av eksempelvis ulike dialekter eller ulike forhold til disse relasjonskategoriene. Noen av informantene våre har løst betegnelsesfordelingen på denne delen av familien ved at den enes foreldre omtales som mormor og morfar, mens den andres foreldre omtales bestemor og bestefar. Videre blir biologisk og sosial mors familier omtalt med “likeverdige” titler, men enkelte par kunne fortelle at de hadde måttet gå noen ekstra runder med å få enkelte av sosial mors familiemedlemmer til å skjønne at de hadde “lik rett” på disse titlene, eller få dem til å kjenne tilhørighet til disse.

I omtalen av søskenforhold, betegner alle informantene dette med ord som søsken, bror og søster, frem til konteksten gir at det snakkes om det biologiske aspektet. Da kan det brukes begreper som “halvbror” og “ikke-biologiske søsken”. Informantene bruker dermed ulike begreper på å betegne søskenforhold ut fra sosial eller biologisk kontekst.

Medmorbegrepet

Medmor brukes som omtale av sosial mor av det offentlige systemet. Våre informanter kjente stort sett ingen tilknytning til begrepet, annet enn at det minnet de fleste om NAV - søknad og papirarbeid i forbindelse med å få sosial mors foreldreskap formelt godkjent. Norske, lesbiske par som benytter seg av assistert befruktning gjennom en klinikk godkjent av helsemyndighetene, vil etter nåværende norsk lov kunne søke om å få godkjent medmorskap for den gravides samboer/ektefelle før barnets fødsel. Denne prosessen ble av våre informanter beskrevet som alt fra “en enkel søknad” til “en helt forferdelig og heteronormativ

papirmølle”. Ingen av våre informanter brukte begrepet medmor som hverdagsbetegnelse om seg selv eller partner.

y: “Juridisk medmorskap er bare et uttrykk, eller et ord. Mor er riktig. Det er like mye hennes unger som det er mine unger.”

Det ble vist til at “med” i “medmor” kunne ha konnotasjoner til noe annenrangs, altså at man ikke var *ordentlig* mor, men kun *medmor*. En av våre informanter formidlet å bruke begrepet i kontekster der det ville gi de tilstedeværende nyttig informasjon om hennes relasjon til barnet. Hun forklarte at i stedet for å måtte si at hun er “mamma til barnet uten å ha født det”, kunne begrepet medmor bidra til at folk “umiddelbart forstår hvordan det hele henger sammen”. En annen informant opplevde det som å “devaluere foreldreskapet til sin partner” å omtale henne som medmor, nettopp fordi det ga assosiasjoner til noe rangerende, at det fantes en primær og en sekundær forelder. Våre informanter presenterte ulike fortellinger om sitt forhold til begrepet medmor, men det var ingen som løftet begrepet som del av et hverdags- eller kjærlighetsspråk. For foreldrepar som lever heterofilt vil det heller ikke være gitt at det juridiske begrepet “far” vil samstemme med det barnet omtaler mannlig forelder som, og hva han kjenner seg igjen i. Likevel kan det tenkes seg at mannlige foreldre i større grad vil kjenne en tilknytning til farsbegrepet enn våre sosiale mødre gjør til medmorbegrepet, blant annet med tanke på kulturell konnotasjon til begrepene.

Kjærlighet og relasjoner som forhandlingstema

Ulike relasjonselementer bakes sammen på ulike måter i alle familiearrangementer. Når et par skal få barn, kan det gjøres forhandlinger rundt elementer som sosiale relasjoner, biologisk slektskap, formaliteter og jus, og ikke minst følelser. Å få barn anses kulturelt sett som et resultat av kjærlighet i et parforhold (Andersen 2003). Arnfinn J. Andersen påpeker i sin doktorgradsavhandling hvordan foreldreskapet ser ut til å overta som selve grunnlaget for familien i en tid der parforholdet synes å være på vei ut som livslang relasjon (Bråten 2004). Å flytte sammen eller å inngå ekteskap har dermed måttet vike for det planlagte foreldreskapet som den ultimate parbekreftende handling. Foreldreskapsforhandlinger som parbekreftende har vært løftet i tidligere forskning (Ulvik 1993), og ble synlige for oss i våre informanters narrativer, samt gjennom hvordan deres forhandlinger om posisjoner og relasjoner tok form. Disse forhandlingene bar preg av et rom for og en velvillighet rettet mot

den andre part, prosessene var lite preget av konflikt, og parene var stort sett tydelig samlet om et felles prosjekt: det kommende barnet og foreldreskapet som kjærlighetsprosjekt.

Det kjærlighetsbaserte foreldreskapet

Kjærlighet er et omfattende tema. Et tema som rommer store følelser, og som kan beskrive tilknytning og tilhørighet mellom mennesker. Som Elin Olsen skriver i sin mastergrad “Fosterforeldre om kjærlighet” (2010), har kjærlighet i relasjonen mellom mor og barn ofte blitt beskrevet gjennom begrepsbruk som “naturlig” og “selvfølgelig”. Primært har det biologiske foreldreskapet hatt størst fokus i forskning om kjærlighet i foreldre-barn-relasjoner, og det kjærlighetsbaserte foreldreskapet har dominert som kulturell diskurs i en nyere norsk kontekst (Hennum 2002). Temaet kjærlighet har underveis i våre intervjuer stått frem som et avgjørende og viktig forhandlingstema på flere forskjellige måter. Mange av historiene våre informanter fortalte oss handlet om sårbarhet, frykt, glede, varme og tilhørighetsaspekter relatert til temaet kjærlighet mellom seg selv og barnet, samt måten denne kjærligheten blir forstått eller bekreftet fra omgivelsene. Informantene har delt både tanker og følelser som fikk plass gjennom beslutningsprosessen, svangerskapet og etter at barnet kom til verden.

Den sterke samfunnsforventningen om at man som forelder skal kjenne en ubetinget og altomfattende kjærlighet til sitt barn, ble benevnt av flere av våre informanter. Flere hadde kjent på en slags frykt for å ikke innfri forventningene fra dag én av foreldreskapet. Denne engsteligheten for egen tilknytning til kommende barn ble uttrykt av både biologisk mor og sosial mor. En biologisk mor delte følgende bekymring:

x: “Man har jo hørt om fødselsdepresjoner og sånn, og jeg husker da jeg var gravid at jeg var redd for at jeg skulle se på det barnet når det kom ut og ikke kjenne den der umiddelbare greia som folk snakker om.”

Videre delte en annen av informantene at hun periodevis hadde engstet seg for egne kjærlighetsfølelser i forbindelse med at paret skulle ha sitt andre barn. Informanten var sosial mor til parets første barn, og biologisk mor til barn nummer to.

x: “Da jeg var høygravid og hormonell husker jeg at jeg gråt til Ane og spurte henne om hun trodde det var mulig for meg å bli like glad i Per (det kommende barnet) som jeg var i Silje.”

I studien "Planned lesbian families: their desire and motivation to have children" (Bos, van Balen og van der Boom 2003) er 100 planlagte lesbiske foreldreskap sammenlignet med 100 foreldreskap blant heterofile uten fertilitetsutfordringer. I tillegg til å finne at lesbiske førstegangsmødre har et sterkere barneønske enn heterofile førstegangsførelde, finner studien at det er en signifikant forskjell mellom mødrene sin "desire to have a child" innad i lesbiske familier, der biologisk mor oftest har det sterkeste barneønsket, mens denne forskjellen ikke er signifikant mellom mor og far i de heterofile familiene. Denne studien er utført flere år tilbake og i en nederlandsk kontekst, men en kunne tenke seg at noe liknende ville vise seg i narrativene til våre informanter. Dette fikk vi imidlertid ikke indikasjoner på i vårt datamateriale. Det vi derimot oftere ble presentert for, var fortellinger om sosial mors spesielt tette bånd til felles barn. Dette ble ofte understreket av biologisk mor, og vi vil analysere det nærmere som kjærlighetshandlinger. Det som imidlertid kunne likne noe på undersøkelsen til Bos, van Balen og van der Boom, var at det fra våre informanter ble fremhevet en sterkere usikkerhet med tanke på egen tilknytning i forkant av at barnet kom til verden fra flertallet av de sosiale mødrene, enn fra de biologiske mødrene. Flere av våre sosiale mødre satte ord på at de i beslutningsprosessen hadde kjent på en slags frykt for å ikke kjenne tilsvarende tilknytning til barnet som hvis de selv hadde båret det frem. Spørsmål som "hvordan vil jeg føle for barnet?" og ikke minst, "hvordan vil barnet føle for meg?" hadde for flere gjort seg gjeldende. Disse utsagnene finnes det flere foreldreposisjoner som kan kjenne seg igjen i.

x: "Ja, jeg er redd for det, at jeg ikke får samme tilknytninga til noe jeg ikke har båret frem, da. Men jeg tror ikke det. Men det ligger der, som en liten... ja."

I temahefte Adopterte barn og tilknytning, skrevet for Adopsjonsforum, løfter de adoptivforeldres bekymring for det samme. Spørsmålet om man kan bli like glade i et adoptivbarn som sitt eget barn, er et spørsmål mange stiller seg. Også her bekreftes ofte kjærlighetsrelasjonene i retrospekt. Og flere referer til ansvarsfølelsen man fikk for barnet, som en viktig faktor for tilknytningen (Adopsjonsforum 2016).

I de intervjuene der det ble satt ord på en tidligere bekymring for hva sosial mor ville føle for det kommende barnet, ble det samtidig ofte delt bekreftelser på at frykten forsvant da barnet kom til verden. Uttalelser om kjærlighet og nærhet til barnet ble beskrevet parallelt med den tidligere opplevde bekymringen for det motsatte. Til tross for at kjærlighetsbekymringen i retrospekt var borte, fortalte enkelte at de fortsatt kunne kjenne på en sårhet.

x: “Men det som var litt vanskelig var det med at... at jeg ikke... Altså selv om jeg var med på det, så var jeg likevel litt utenfor, sant? Fordi at det var ikke min kropp, det var ikke mine gener, det var ikke våre gener sammen.”

y: “Og fortsatt så er jo det sårt for deg.”

x: “Ja, det er fortsatt litt sånn, for ja, folk snakker om, og han likner på deg og... Og det er jo mange som sikkert er litt sånn... ubetenksomme på det, liksom. Men det er litt sånn sårt. Fordi at jeg opplever at jeg er like mye mammaen hans som deg. Det kjenner jeg jo på mine egne følelser. (...) Det er noen sånne ting som jeg sikkert har noen følere på som er ekstra såre, liksom.”

Flere av studiens sosiale mødre uttrykker altså en sårbarhet i å ikke være genetisk tilknyttet barnet, samt at barnet ikke er et produkt av parets gener kombinert. Samtidig uttrykkes en sårhet i at omgivelsene styrker eller vektlegger det biologiske aspektet. Det kan oppleves vanskelig for sosial mor at det ikke nødvendigvis er gitt for omgivelsene at man er likeverdig biologisk mor, og at omgivelsene gjennom ubetenksomme utsagn understreker det man selv har kjent på en sensitivitet i forhold til.

Sosial mors frykt for manglende tilknytning til barnet ser ut til å ha vært et begrenset tema paret i mellom underveis i beslutningsprosess og graviditet. Dette kom til syne i intervjuene, der enkelte biologiske mødre satte ord på at de ikke hadde visst at disse bekymringene hadde vært såpass fremtredende som nå beskrevet av de sosiale mødre. Kanskje kunne det oppleves mer legitimt å sette ord på denne frykten etter å ha fått den motbevist? Andre av våre sosiale mødre uttrykte lite eller ingen bekymring eller sårhet rundt det å ikke være biologisk tilknyttet barnet.

i: “Har dere i beslutningsprosessen tilnærmet dere temaer som biologi og tilknytning?”

y: “For oss... for dem... Kidsa? Aldri tenkt på. Det fine er at da de kom til verden så var én lik meg og én lik hun. Det beste av det er at den som er lik hun er oppkalt etter hennes besteforelder. Nei, jeg har ikke tenkt noe på det. Men kanskje for besteforeldre. Kommer dine foreldre til å bli like glad i dem uten blodstilknytning? Var det en liten bekymring i det? (...)”

i: “Du lurte på det i forhold til hennes foreldre, men aldri i forhold til Mette?”

y: “Det eneste hun ikke har gjort er å sprute den spermen, altså. Du har vært med på alt. Hver eneste time på sjukehuset, hver eneste time på natta, til og med tatt noen alene. Hun er den som våkner om natta, det har jeg aldri ikke en gang overveid, trur jeg. Mette er jo mor, det er jo helt naturlig.”

x: “Ja, men for å svare helt konkret. Biologi for meg er blodsbånd, da. Det er at det mangler den x'en fra meg, da. Men det er jo... det betyr ikke noe.”

Paret over har ikke gjort biologi og tilknytning til tema på samme direkte måte som enkelte andre informantpar. Likefullt skjer det noe mellom informantene som vi gjenkjenner fra flere

av intervjuene - biologisk mor fremsnakker det sosiale foreldreskapet. Kanskje blir dette nærliggende å gjøre som balanserende “svar” på samfunnets implisitte forventning om at man skal forstå biologi som vesentlig for tilknytning.

Kjærlighetshandlinger og styrkespråk

Med kjærlighetshandlinger mener vi det som gjøres eller sies av en part som formidler kjærlighet til en annen (Olsen 2010). I vår empiriske kontekst vil det å være mottaker av slike handlinger både kjennes godt, men også kunne generere ringvirkninger i form av økt mestringsfølelse eller opplevelse av tilknytning. Kjærlighetshandlinger finner vi mange eksempler på i intervjuene våre. Når kjærlighet snakkes frem, har vi valgt å kalle det styrkespråk. Dette språket blir til ulike narrativer, som er med på å forme egne identitetsmarkører. Vi ser at kjærlighetshandlinger og styrkespråk ofte kommer til uttrykk når våre informanter forteller om ulike sider ved beslutningsprosessen og hverandre som foreldre.

x: “(...) jeg har aldri tenkt på at Jenni ikke er mamma. Det har aldri slått meg. Det kunne like gjerne vært hun som fødte. Fordi at, ja, det er helt naturlig. Samtidig som det er, det er jo morsomt med likhetstrekk og sånn. Det er jo selvfølgelig morsomt å se at det har han fra meg og han ligner og sånn. I begynnelsen var han jo som snytt ut av nesa på faren min. Og det var morsomt, det, men det rareste av det hele synes jeg er at nå synes jeg han har veldig mange likheter med deg.”

Blant våre informanter sto altså den biologiske moren oftest for styrkespråket rettet mot den sosiale moren. Den biologiske moren kunne eksempelvis si at “hun er flinkere med barn enn meg” og “det har han arva fra deg”. Det fremsto som interessant for oss hvordan likhetstrekk som ofte knyttes til biologi ble fremhevet som del av styrkespråket fra biologisk til sosial mor. Utseendemessig likhet ble eksempelvis påpekt av flere. Andre ganger ble likhet i form av delte interesser fremsnakket, og mye av styrkespråket handlet om et stort engasjement for (det kommende) barnet.

x: “Jeg er opptatt av at det ikke skal være viktig at det er jeg som har født ham. At det går an å si. Det høres kanskje litt teit ut, da, men jeg bar ham i magen og hun bar ham i hjertet. Begge to har båret ham fram, begge to er like involvert.”

Finsæther (2009) finner i sin studie at likekjønnede foreldre er opptatt av jevnbyrdighet i foreldreskapet. Flere av våre informanters narrativer kan tolkes som byggesteiner i nettopp det likestilte foreldreskapet. Ved å fremsnakke involvering og *gjøren* av foreldreskapet, styrkes samtidig muligheten for jevnbyrdige posisjoner. Å forstå familie som noe man aktivt skaper gjennom samhandling i hverdagen, kan også bidra til en høyere bevissthet rundt nettopp

kjærlighetshandlinger og styrkespråk sin effekt og innvirkning på relasjoner. Dersom det å gjøre familie er det som skaper familie, vil nettopp ens egne og andre familiemedlemmers handlinger være avgjørende for familiens eksistens. At disse handlingene utføres med kjærlighetsfulle og styrkende intensjoner vil igjen være styrende for kvaliteten på relasjonene i familien. Det var interessant å legge merke til hvordan våre informanternes narrativer inneholdt styrkespråk rettet mot hverandre som foreldre, men også hvordan kjærlighetshandlinger rettet mot det kommende barnet hadde preget parenes beslutningsprosesser. Kjærligheten som kom til uttrykk hadde i så måte vært en del av en lengre fortelling, der paret hadde gjort seg til foreldre allerede tidlig i beslutningsprosessen. Å gjøre seg til foreldre før barnet var kommet til verden, handlet om å dele drømmer, planer og forventninger til det som skulle skje. Ulvik (2007) refererer til det hun kaller emosjonell foreldreberedskap, når hun snakker om måten fosterforeldre emosjonelt gjør seg til foreldre og begynner en relasjon for sitt barn før de har møtt det. De gjør seg mottakelige for følelser som er forventet å henge sammen med foreldreskap. På lignende måte opplever vi at våre informanter startet en kjærlighetsrelasjon til barnet i sin beslutningsprosess, gjennom utveksling av forventningsfulle og kjærlighetsfulle narrativer om det som skulle skje. Dette kan selvsagt også være tilfelle for par i andre familiearrangementer.

“Kanskje er kjærlighet mer ekte uten hormoner?” Biologiens betydning som forhandlingstema

Som vi allerede har sett har tanker og oppfatninger rundt biologiens betydning gjort seg gjeldende på ulike måter i våre informanternes beslutningsprosesser og forhandlinger. Eksempelvis har biologi blitt brukt som argumentasjon på forrang til mammatittelen, som medisinsk argumentasjon ved at den av mødrene med færrest biologiske slektskapsbånd har gått gravid for å sikre barnets eventuelle behov for organdonasjon, og også som argument for tilknytning ved at den som i utgangspunktet hadde minst lyst på barn gikk gravid. Videre har vi funnet at henvisninger til likhet i biologiske attributter, som utseendemessig likhet, hos enkelte informanter benyttes som del av et styrkespråk fra biologisk mor til sosial mor. Til tross for dette finner vi, som Finsæther også fant i sin studie (2009) og Hanssen (2014) i sin, at informantene våre snakker ned biologiens betydning for foreldreskapet og at biologiske bånd i all hovedsak er underordnet relasjonelle bånd i konstitueringen av familie og utøvelsen av foreldreskap. De fleste av våre informanter uttrykker tydelig at de ikke anser biologi som viktig i formingen av sine foreldreskap.

Mange av våre informanter har erfaringskunnskap om biologiens betydning. De har blitt foreldre til barn de ikke har født, og har fått bekreftet at dette ikke påvirker kjærligheten de kjenner for barna sine. Da kan det oppleves viktig å dele denne informasjonen med omverdenen, som ofte tillegger biologien stor betydning. Videre kan det kanskje kjennes mindre legitimt å snakke om biologi som tilknytningsfaktor når ens eget familiearrangement er myntet på en forståelse av biologi som mindre viktig? Kanskje kan det å fremheve tilknytningsmessige sider ved arv og biologi for noen kunne kjennes som et slags nederlag i et samfunn der motstandere av ens egen familiemodell har frontet biologi som ikke bare viktig, men helt nødvendig, og der man historisk har måttet kjempe for at ens egen familie skal anses som likeverdig majoritetsfamilien? Enkelte av våre informanter satte ord på noen ulike komponenter ved biologisk og sosialt foreldreskap, men uten å *rangere* kjærligheten de ulike foreldreskapene genererte.

x: "I utgangspunktet hadde vi en tanke om at biologi ikke er så viktig. Vi tenkte litt sånn at ingenting er arv, alt er miljø. Også har vi gjort oss noen erfaringer som viser at arvekomponenten også har en betydning. Med ujevne mellomrom møter man jo folk som sier "Å ja, er det sånn din familie er. Men er du like glad i alle barna dine?" Liksom litt forkledd, da, men du hører jo at det er det som er spørsmålet. Og det er jo et utrolig frekt og ubehagelig spørsmål. Og da har man jo lyst til å svare at "det er jeg, jeg er like glad i alle mine barn". Når man møter en sånn type mistro, så kan det jo være litt vondt å kjenne på at arv faktisk har noe å si. At det kan være vanskeligere å relatere seg til eller forstå et ikke-biologisk barn. Men det er jo ikke noe jeg ville gått inn og snakket med disse om, da."

y: "Og selv om man ikke ligner like mye på alle barna, så henger ikke det sammen med hvor glad man er i dem. For jeg er jo like glad i dem. Selv om jeg ikke ligner like mye på alle. Eller de ligner på meg, da."

Biologi kan altså for noen oppleves som styrkende for tilknytningsrelasjonen, eksempelvis ved at likhetstrekk som attribueres til biologi kan oppleves å øke muligheten for å forstå barnet. Likevel beskrives ikke biologi av noen av informantene våre som utslagsgivende for den kjærligheten de føler for barnet sitt. Flere av våre informanter har narrativer som kommuniserer et tydelig skille mellom "det som skjer kroppslig" og kjærlighetsemosjoner.

x: "De første gangene jeg gikk fra Grethe for å gå på tur med hundene og sånn, føltes det som å strekke en strikk, så jeg tenker det om biologi at det er en biologisk forbindelse mellom deg og det barnet du har født og eventuelt amma, og det gjør noe med hvordan du oppfører deg og hvordan du føler, men det har ikke med kjærlighet å gjøre, på en måte."

Den ikke-biologiske kjærligheten beskrives av en informant til og med som *litt mer ekte*.

x: “Han er litt mer under huden din, på en annen måte enn Aksel. Jeg tenker særlig i begynnelsen, når de er helt nye liksom, så er man jo som fødemamma så smekkkfull av hormoner og sånn at man er ikke rasjonell på en flekk. Men jeg tenker litt flåsete sagt at min kjærlighet til Isak, som jeg ikke har født, er litt mer ekte enn den til Aksel. Altså, misforstå meg rett, jeg er like glad i begge mine barn, men med Aksel har jeg en sånn hormonpakke som gjør at jeg blir litt mer hysterisk og skjelvende enn jeg egentlig er og tar lettere til tårer, eller får noia av ting, mens med Isak er jeg mer rasjonell og mer meg selv, da. Mitt forhold til Isak har jo på en måte vokst fram...”

Posisjonene som biologisk mor og sosial mor ble stilt i et interessant lys gjennom intervjuene med de parene der informantene hadde begge rollene. I familiene vi studerer er det, til forskjell fra “heterofamilien”, ikke slik at den ene foreldreposisjonen nødvendigvis utelukker den andre, i familier der det er flere barn. Et eksempel på dette er paret sitert over, der informantene hadde to barn der de hadde ulike posisjoner i de ulike beslutningsprosessene. Paret var nå i ny beslutningsprosess med tanke på et mulig tredje barn, og delte refleksjoner rundt dette med kjærlighet, at ikke ”det kroppslige”, som paret ofte beskrev ved bruk av ord som “hormoner” og “biologisk forbindelse” er sterkere enn den kjærligheten man bygger gjennom kjærlighetshandlinger og annen gjøren av foreldreskap. Likefullt hadde paret landet i at de aller helst ønsket enten to eller fire barn, eller å adoptere, for å ikke skape en potensiell “ubalanse” i familien. Dette attribuerte de dog ikke til faktorer som omhandlet kjærlighet.

I en kultur der prinsippet om kjennskap til barnets biologiske opphav står sterkt som norm og ideal, har enkelte av informantparene våre gått flere runder med vurderinger av biologiens betydning. Ett av parene forteller om dette i intervjuet:

x: “Jeg hadde i hvert fall en del kvaler mot å sette et farløst barn til verden. (...) Kunne man ta det valget med god samvittighet? For den gangen var det sånn, at man ikke kunne velge åpen donor. Vi kunne få liksom x. Så sånn er det i vår familie.”

x: “Jeg tenkte da, og jeg tenker fortsatt, at det er et veldig viktig etisk spørsmål. Nå har vi tatt et valg på vegne av barna våre. Resultatet av det valget er at de aldri kan finne halvparten av sitt biologiske opphav. Det er jo ikke noe vi gjorde uten å ha gått runde på runde med det. Er det riktig? Er det etisk forsvarlig å gjøre det?”

y: “Og hvordan vil vi forklare det for barna når de er i den alderen hvor det er interessant for dem å vite noe om det, da.”

x: “Står det ikke i barnekonvensjonen også at barn har rett til å kjenne sitt opphav? Så ja, det var en avgjørelse vi brukte ganske mye tid og energi på, å komme fram til at det var greit.”

I artikkelen “Det biologiske prinsippets skiftende anvendelse” tar Stiklestad (2007) nettopp for seg menneskerettighetene og barnekonvensjonens artikkel 7, som sier at barnet skal, så langt det er mulig, ha rett til å kjenne sine foreldre og få omsorg fra dem. Stiklestad påpeker at begrepet foreldre her ikke er definert, noe som innebærer at begrepet fremstår som et vidt og inkluderende begrep. En kan likevel hevde at foreldrebegrepet i en heteronormativ kontekst ofte forstås som nettopp *biologiske* foreldre. Det er liten tvil om at normen for foreldreskap over tid har vært myntet på det biologiske prinsipp, og at dette bidrar som en stemme inn i våre informanternes forhandlinger. Kanskje er det dermed et heteronormativt doxa som legger føringer på våre informanternes forståelse av menneskerettighetene, og videre av implisitte innvendinger til egen familiekonstruksjon?

Dette heteronormative doxa har blitt formet fra ulikt hold. Vi skal ikke lenger tilbake enn til Stortingsmeldingen “Om familien - forpliktende samliv og foreldreskap” fra 2002 for å finne en tydelig definisjon av biologi som viktig: “Innenfor dette mangfoldet (les: av familier) vil regjeringen understreke at barn er selvstendige individer som har rett til å kjenne sitt biologiske opphav. Barn har rett til en mor og en far.” Programmer som “Tore på sporet” har ytterligere forsterket oppfatningen av biologi som vesentlig for mennesket, og når vi vet at de fleste heterofile par som får barn ved hjelp av donor velger å ikke fortelle dette til barnet (Fjell 2003, Stiklestad 2012), sier det noe om styrken dette prinsippet, eller denne normen, har per dags dato. Når vi vet at flere land, deriblant Norge, har tolket FNs barnekonvensjon til å bety at barn har rett til å kjenne sitt genetiske opphav ved egg- og sæddonasjon (Bioteknologirådet 2016), er det kanskje ikke rart at våre informanter også tolker konvensjonen dithen. Dette var den viktigste begrunnelsen for å endre norsk sæddonorpraksis fra anonyme til åpne donorer.

Tidligere, som nevnt, sa retningslinjene for valg av donor at man skal velge en donor som ligner far (Bioteknologinemda 2007). Dette handlet om et forsøk på å unngå at det ble “synlig” at sosial far ikke var biologisk far - man så for seg at det kunne styrke båndet mellom far og barn at de liknet hverandre og at det ville kunne minske “faren” for spørsmål rundt farskapets “gyldighet”. I analysen av våre data ble vi undrende over hvorvidt Rikshospitalet, som over tid har tilbudt heterofile par assistert befruktning, kan være en kulturbærer av dette synet. Flere av våre informanter valgte en donor som lignet sosial mor. Hva som ligger bak dette valget vet vi ikke nok om, men kanskje kan det handle om en heteronormativ overføring der argumentasjonen ikke stemmer logisk overens med en familiemodell med to mødre? Her vil man jo i utgangspunktet vite at sosial mor ikke har biologisk tilknytning til barnet, dersom

barnet er unnfanget ved hjelp av assistert befruktning i Norge. En annen tolkning av dette kan selvsagt være at man ser for seg at utseendemessig likhet kan være styrkende for tilknytning mellom sosial mor og barn, uavhengig av biologiske bånd. Begge disse tolkningene kan sies å bære preg av det biologiske prinsipp.

Forhandling med omgivelsene

Som vi har vært inne på tidligere, foregår beslutningsprosessene til våre informanter i en kontekst der de selv, deres nærmeste, og et utvidet økologisk system (Bronfenbrenner 2004) samlet utgjør en påvirkning på hvilke narrativer som blir gjeldene ovenfor andre, omhandlende dem selv og deres familieliv. Våre informanter forhandler stadig hvilken mening eller forståelse de tillegger sine beslutningsprosesser, med referanser til hva som oppleves uttrykt fra nære og fjerne omgivelser. Det å oppleve støtte fra eksempelvis oppvekstfamilien hva gjelder seksualitet og identitetsrelatert tematikk, og støtte med tanke på hvordan en går frem når en ønsker å lage barnefamilie, kan ha vesentlig betydning for hvilket lys man ser seg og sitt familiearrangement i. Dersom en slik støtte i det nærmeste nettverket har funnet sted, vil positive selvnarrativer kunne være mer robuste, og kunne bli stående som identitetsmarkører også i møte med eventuelle negative sanksjoner fra andre omgivelser. De fleste av våre informanter forteller at de har opplevd støtte fra sine nærmeste omgivelser. De sier også at de har møtt lite direkte negativt fra andre utenforstående. Informantene uttrykker å møte aksept for sitt familiearrangement, samtidig som de presenterer flere møter med andres formeninger om hva som er “bra” og “ikke bra”, “lurt” og “ikke lurt”. Det virker som mange kan tillate seg å *ha* meninger og *uttrykke* sine meninger om informantenes vei til foreldreskap og måter de har gått frem på, uten å nødvendigvis ha som intensjon å så tvil ved informantenes opplevelse av å bli møtt med aksept.

x: “Så det har jo aldri vært et skeivt ord fra de, da. Eller behandlet oss på noen annerledes måte, eller... Eller ikke ønsket datteren vår velkommen.”

y: “Det er av og til de sier rare ting, da. De sier rare ting, men det er heteronormativiteten.

Her løfter paret selv frem heteronormativiteten som begrunnelse for egne foreldres “skeive” uttalelser. De tolker altså foreldrene i beste mening, og legger det “rare” på normene heller enn å ta det personlig, kanskje fordi de opplever å ha blitt møtt med aksept i utgangspunktet. Informantene delte mange historier om nær familie og storfamilie som de opplevde

inkluderende, og der det ble vektlagt at biologiske bånd ikke ble rangert høyere enn sosiale bånd.

x: “Alle har bare omfavnet barna som sine. Hvem som er biologisk i slekt med hvem har ingen brydd seg om i det hele tatt.”

y: “Til og med foreldrene til min stemor kaller seg oldeforeldre. Det er jo veldig søtt.”

Enkelte av parene uttrykte at støtten og aksepten de har opplevd fra sine omgivelser i ytterste konsekvens kan kjennes som et press eller en forventning om at de skal gjøre som de fleste par som lever heterofilt og som har vært sammen en viss tid, nemlig å lage barn sammen som en del av “progresjonen i relasjonen”. Før var det ikke gitt at man skulle få barn dersom man var kvinne og levde sammen med en annen kvinne, mens nå beskriver enkelte av våre informanter en opplevelse av slike forventninger fra ytre omgivelser.

x: “Folk spør jo gjerne litt sånn, ja, skal dere ikke ha barn og ikke sant, masse mas på de greiene der.”

y: “Off, man blir mast veldig på.”

x: “Ja, også var jeg kanskje litt sånn naiv og tenkte at siden vi levde sånn som vi gjorde, så var ikke det sånn tema som kom til å presse så mye på, så jeg slappa litt av på det. Til folk begynte å mase, og da ble jeg egentlig litt... ganske sint og irritert. Og syntes at det hadde dem ikke noe med. Så jeg var jo veldig sånn forkjemper for at livet er et veldig bra liv uten barn - det mener jeg fortsatt og. Det er bare to forskjellige liv.”

Dette er et eksempel på det Ohnstad (2008) finner i sin studie “Skeivt foreldreskap: Kjærlighetsbarn og vennskapsbarn”, nemlig det at man lever to kvinner sammen, ikke lenger betyr det samme som et liv uten barn. Å bli møtt med slike forventninger står i kontrast til hvor lite forventet det var at to kvinner skulle få barn sammen for bare et tiår siden. Ett av våre informantpar fikk barn gjennom en klinikk i Danmark flere år tilbake i tid, og hadde da få de kunne relatere seg til i sin prosess. De hadde hørt om to par som hadde fått barn på lignende måte, men disse var ikke representert som del av deres nettverk. De hadde med andre ord ingen nære referansenarrativer som kunne bidra som identitetsbekreftende i parets navigering gjennom beslutningsprosessen.

x: “Vi fikk barn tre år etter at vi ble sammen, ganske kjapt når man tenker på motstanden som tross alt lå der. Vi måtte gjøre noen kontroversielle valg. Og vi var relativt unge.”

Flere av parene som har vært igjennom en beslutningsprosess på et senere tidspunkt enn paret nevnt over, har kommunisert det fine i å finne noen “likesinnede” å lufte tanker med underveis i sine beslutningsprosesser. Slik har informantene kunnet dele og speile egne

prosesser i andres historier. På den måten har de fått en annen og kanskje litt mindre sårbar beslutningsprosess enn om de ikke hadde hatt andre å sammenligne seg med.

x: “Det har vært fint å ha noen å snakke med som har hatt akkurat samme situasjonen, for det har vært ting det har vært vanskelig å finne ut av. Vi følte jo først at vi var de første i verden som gjorde det på akkurat denne måten.”

Det som i dag av flere anses som forventet, så forventet at flere av våre informanter har kjent på et normativt press, kunne altså for kun kort tid siden oppfattes som kontroversielt. Dette kan tolkes som et tegn på at familieformen vi studerer er i ferd med å bevege seg fra å ikke være omsluttet av samfunnsnormen, til å i gitte kontekster inkluderes i dette normbildet. Dette er en utvikling som har skjedd over kort tid, og bidrar til at flere har hevdet at en familiekonstellasjon bestående av mor, mor og barn kan leses som like normbekreftende som normbrytende (Riksaasen 2002, Ore 2009).

Likefullt ble det vist til opplevelser i flere av informantenes historier som tyder på at det er aspekter ved akkurat denne familieformen som oppfattes normbrytende av deler av omgivelsene. I intervjuene dukket det innimellom opp historier om uttalelser som har opplevdes direkte krenkende.

x: “Jeg hadde en tidligere kollega som var midt i prøverørsprosessen (...). Så sa jeg noe om at vi var litt i det samme, og hun sa at nei, dette var helt forferdelig og unaturlig det vi dreiv med.”

Enkelte informanter delte også historier som innebar utfordringer med tanke på støtte fra de aller nærmeste, blant annet egne foreldre.

x: “Ja, mamma har jo deltatt ganske uinvitert, da. Hun har tatt sin plass. Var ikke udelte positiv i starten og synes det er galt at homofile skal ha barn. (...) Jeg blir krenka og synes det er stusselig at et voksent menneske, altså en mor, kan si sånt til sitt barn, at jeg synes ikke du skal bli forelder fordi du er sammen med en som ikke har tissemann, på en måte, for så banalt er det.”

Det er selvsagt viktig for alle, uavhengig av hvordan man danner barnefamilie, å oppleve støtte fra sine nærmeste. Men spesielt viktig blir det når det å stifte familie krever at paret gjør mange aktive valg, der valgene ikke kan føre til den familieformen som rangeres høyest i et normativt bilde. Når valgene ikke samstemmer med implisitte og eksplisitte normforventninger, er det nærliggende å tenke at man i en slik kontekst er god til å holde

oppe et kritisk blikk på eget arrangement eller prosess. Da blir det særlig viktig å ha støttespillere rundt seg som bekrefter og anerkjenner parets beslutninger, og som på den måten vil kunne bidra til å styrke parets narrativer om at de gjør gode og gjennomtenkte handlinger på veien mot familieførøkelse.

Minoritetsstress

In the transition to parenthood, lesbian women are confronted with questions, sometimes critical ones, posed by their family, friends and other people in their environment (e.g. colleagues) about their motives for having a child (Bos, van Balen og van der Boom, 2003).

Uten den støtten det refereres til over, eller uten en markant bank med mestrende og styrkende narrativer, kan våre informanter eller andre som skaper familie på utradisjonelle måter, i større grad stå i fare for å kjenne på opplevelser av minoritetsstress. I Mari Bjørkmans doktoravhandling “Lesbisk selvtilit - lesbisk helse. Utfordringer og mestringsstrategier hos lesbiske kvinner” (2012) definerer Bjørkman minoritetsstress til å være den tilleggsbelastningen individer fra stigmatiserte grupper utsettes for på grunn av sin minoritetsposisjon. Bjørkman (2012) sier også at slikt stress påvirker helse og identitet. Det er ikke den stressende hendelsen, men hvordan individet i sin sammenheng mestrer stresset som avgjør utfallet. Det er derfor av betydning hvordan våre familier møter eventuelle sanksjoner eller frykt for disse.

Enkelte frykter som ble snakket frem i intervjuene, og som for flere av informantene hadde vært del av en dialog gjennom beslutningsprosessen, handlet om frykt for at eget barn skulle møte sanksjoner basert på informantens levde liv. Spørsmål rundt hvordan eget barn ville få det og hvordan omgivelsene kom til å ta i mot barnet ble delt, med referanse til at barnet vokser opp i et familiearrangement som skiller seg fra den hegemoniske modellen. Flere informanter var innom tanker rundt det å skulle “ruste” barnet til å takle verden fra sitt ståsted.

y: “Ja, det eneste som har bekymra meg er at det skulle bli mobbing på barneskolen. Det er det eneste aberet med å velge å få barn når man er to jenter sammen. I hvert fall var det det for oss, da. Så det har vi prata om.”

x: “Vi snakka om bøker, da, da vi snakka om at de skulle bli trygge. Nille pillefinger, den snakka vi om lenge før vi ble gravide at vi skulle ha. Den går jeg og tenker på, da.”

Flere av informantene sier noe om at de kan kjenne på en bekymring for hva utenforstående egentlig mener og tenker om måten de *skaper og gjør* familie på. Da også spesielt med tanke

på hvilke holdninger nettopp barna vil bli møtt med. Informantene delte historier om at folk ofte er “korrekte” i selve møtet med dem, i forhold til hva som blir uttrykt, men noen par lurer på om de får innsyn i det som/hva som eventuelt ligger bak. Det som eventuelt ikke er av aksepterende karakter, men som ikke “passer” seg å meddele direkte.

x: “(...) hvordan skal vi forklare folk at vi er mamma og mamma, hva om altså mobbing, altså samfunnet, hva mener egentlig samfunnet? Fordi utad så er mange sånn, ja, selvfølgelig skal lesbiske og homofile få barn, men, ikke sant, er det egentlig sånn? I det virkelige liv? Eller er det egentlig bare noe folk sier?”

y: “Såå... det var veldig mye tankegreier. Og det er fortsatt litt sånn. Vi har jo enda ikke opplevd noe negativt med det.”

Det kan være flere grunner til hvorfor våre informanter kan ha en usikkerhet knyttet til hva omgivelsene “egentlig” mener om eget familiearrangement, og igjen hva som blir synlig eller vanskelig for barna. På et overordnet nivå kan det henge sammen med en tolkningsramme de bærer med seg på grunn av historiske holdninger av undertrykkende karakter. Likefullt finnes det også nyere forskning som kan legitimere eller forklare informantenes usikkerhet. Som Hollekim, Slaaatten og Norman (2011) fant i sin undersøkelse, var majoriteten blant de spurte i deres studie støttende til rettigheter knyttet til likekjønnede når det gjaldt ekteskap, men det ble uttrykt mindre støtte når det kom til likekjønnede par sine rettigheter til å bli foreldre. Da med bakgrunn i at de spurte var bekymret for barnas oppvekstvilkår i disse familiene. Dette til tross for flere studier som er motstridende til et slikt syn (Fjær og Backe-Hansen 2013). En slik bekymring eller skepsis fra omgivelsene er noe våre informanter kan ha et særlig drevet øye til å oppdage. Kristin Jacobsen i artikkelen “Lesbiske mødres fortellinger fra barnehagen” (2010) at lesbiske par ofte var mer innstilt på å bli møtt med negative sanksjoner enn det som ble den faktiske opplevelsen. Jacobsen understreker at mange par, i møte med barnehagen i artikkelens kontekst, bruker mye tid og krefter på å “forberede seg” på sanksjoner som aldri kommer (Jacobsen 2010). Vi fant liknende “redslar” i flere av våre informanters narrativer om beslutningsprosess. I de prospektive narrativene vi ble presentert for angående temaet mobbing, la vi også merke til en tosidighet. Forskningen viser at barn med likekjønnede foreldre ikke utgjør en risikogruppe med tanke på mobbing, og flere av våre informanter refererte til dette. Likevel nevnte et flertall mulig mobbing som en bekymring.

x: “Fordi vi er så veldig redd for at han ikke skal være sterk nok, ikke sant, til å stå i ting. For mobbing, ikke sant, så vi er liksom veldig opptatt av å bygge opp og bygge opp.”

Noen informanter beskrev at det i situasjoner der de lurte på andres holdninger til egen familie, kunne kjennes godt å ha norsk lov og “det norske systemet” på sin side.

x: “Jeg snakker om unger og diverse på jobb. Også sa jeg noe om kona mi. ”Ja, dere har hatt hjelp av en annen mann, dere, da”. Så noen ganger føler jeg at det er så greit å si at man har vært på Rikshospitalet. Vi har ikke tatt fly og, det føles bare godt å si hvis noen... Sånn som han, da, som kanskje kunne virke litt kritisk, på et vis. At han kunne ha noen meninger som han ikke delte med meg om det der, da, så er det liksom så stuerent å si at man har vært på Rikshospitalet. For det er noe alle vet hva er. Hvis man ikke har en spesiell interesse for kunstig befruktning, så vet man ikke så mye om... Men alle vet at hvis man er enslig eller skeiv, så kan man dra til Danmark, for det har man gjort i alle år. Men han var ikke direkte negativ, men jeg... Jeg har blitt slengt etter i fylla, men det preller av. Men jeg liker ikke at folk glaner hvis vi leier. Jeg blir svett av at folk glaner så fælt, for for meg er det så vanlig. Men jeg kaller ikke det negativt, da.

y: “Det var en som spytta.”

x: “Ja, det var en på Haukeland. Men det bryr jeg meg ikke noe om.”

Når våre informanter forteller oss historier fra levd liv, og hvordan noe har blitt oppfattet, innebærer dette noe om hvordan det er å være dem i den spesifikke situasjonen (Johansen og Torsteinsson (2012) Det fremsto som interessant for oss hvordan dette og flere informantpar hadde ulike narrative vinklinger på samme fenomener. Eksempelvis kunne den ene fortelle om en negativ opplevelse, der den andre ikke tolket opplevelsen negativt, til tross for at de refererte til akkurat samme opplevelse.

Samme og liknende opplevelser kan altså ha ulikt narrativt innhold og ulik tolkningsramme. Slik vil det være når man har to fortellere - noen ganger konvergerer fortellingene og andre ganger gjør de det ikke. Dette foregår som del av en narrativ konfigurering, som innebærer at vi har forskjellige måter å organisere erfaring på (Jansen 2013). Informantene forhandlet på denne måten gjennom intervjuet om fortellingen de delte med oss.

Når man blir møtt med forforståelser som kan oppleves stigmatiserende, kan dette kjennes vondt å være mottaker av. Samtidig kan det finnes gevinst i å ha en bevissthet knyttet til at man kan velge å se holdninger og uttalelser på ulike måter. For eksempel opplevde en av våre informanter å få spørsmål om hun trodde hun kom til å bli like glad i sitt ikke-biologiske barn som i et barn hun hadde født. Informanten kunne ha tolket dette som en krenkelse, men valgte å se uttalelsen som et uttrykk for nysgjerrighet fra en som ønsket å vite noe om hennes verden. Informanten reagerte på hendelsen med utgangspunkt i den intensjonen hun tilla den

spørrende. Konsekvensene og utgangen på denne kommunikative hendelsen, summert med hvordan man generelt tillegger slike utsagn mening, vil ha påvirkende betydning på egen narrative identitetskonstruksjon.

x: “Jeg er nok litt sånn drittmagnet, jeg. Hun får aldri noe sånt.”

y: “Jeg tror ikke folk tenker seg om, bare. Jeg tror ikke folk mener det vondt alltid.”

Både bekreftelser og antibekreftelser legges merke til. Det er en sensitivitet knyttet til tolkningen av de narrativer som presenteres av andre om eget familiearrangement. Flere av våre informanter har narrativer som løfter historier om at familiene eller omgivelsene tar familiebandet for gitt, i positiv forstand. Eksempelvis snakker flere om besteforeldre som inkluderer barnebarn de ikke er i biologisk slekt med, også når det er snakk om biologi.

x: “Nå kom jeg på da min kusine hadde fått barn og hadde noen hender som ikke hadde fem fingre, så snakket de om arvekomponenten og hvorfor det var sånn, og din tante og onkel sa noe om at de fem barna på vår side av familien, der er det jo ingen som har sånne fingre. Det er bare at det er ikke alle de barna som er i genetisk slekt med dem, men det tenkte ikke de over, som mitt biologiske barn da, som ikke er i slekt-slekt. De telte han helt med, og det er jo litt sånn som vi opplever i våre storfamilier, at det er ingen som tenker over at det er noen forskjell i vår familie. Det er deilig.”

Andre igjen har historier om omgivelser som påpeker likhet mellom sosial forelder og barn, og at det på et nivå har kjentes godt.

I artikkelen “Signs, interpretation and recognition among women attracted to other women in Norway” skriver Anbjørg Ohnstad om hvordan kvinner som tiltrekkes andre kvinner fortsatt må forholde seg til hegemoniske definisjoner av sin seksualitet som avvikende og skamfull (2009). I artikkelen beskriver flere informanter en tilværelse der de ofte tas til inntekt for å være heterofile, og der de ikke alltid velger å irettesette de heteronormative antakelsene de blir møtt med. En kan tolke dette til å handle om minoritetsstress, og et ønske om å slippe å måtte “irettesette” sine omgivelser. Enkelte av våre informanter var innom dette temaet:

x: “Jeg har ikke vært åpen i alle settinger før. Men det måtte jeg gå noen runder på i forkant, dette med at jeg ikke kunne utstråle en slags skam over å være meg selv når vi fikk barn, foran barnet, da, selv om det ikke er fordi jeg skammer meg at jeg ikke alltid har vært åpen før.”

Denne informanten hadde som del av sin beslutningsprosess og forhandlinger med sin partner, kommet frem til at hun ønsket å bli tydeligere i uttrykk av egen identitet i møte med omgivelsene, til tross for at hun satt ord på at dette kunne kjennes ukomfortabelt. I lys av det vi vet om narrativer om selvets betydning for identitetsskaping kan vi kanskje lese dette til at informantens beslutningsprosess bidro til å gjøre henne tydeligere i egen identitet, noe som muligens også kan redusere minoritetsstress.

Ett av våre informantpar fortalte at overskriften på brevet som ga sosial mor innvilget foreldrepermisjon, var “fedrekvoten for medmor”. Andre hadde opplevd å få seg beskrevet som “en pasient som ikke har hatt sex før” i sin legejournal, i forbindelse med igangsettelse av barneprosessen. Til tross for ulike liv og ulike tolkningsrammer, fikk vi i alle intervjuene våre delt historier om opplevelser som hadde eller kunne ha generert minoritetsstress. Dette handler igjen om hvordan heteronormativiteten farger rammer og forventninger i alt fra lovverk og offentlig praksis til holdninger og utsagn fra signifikante andre.

Forhandlinger om betydning og gjøren av kjønn

Det ble tydelig for oss at de aller fleste av våre informanter hadde hatt mange tanker og refleksjoner knyttet til kjønn underveis i sine beslutningsprosesser. De reflekterte over hva det ville innebære for et barn å ha to mammaer, hva mammaer bidro med av “kvinnelighet”, hva mammaer kunne bidra med av “mannlighet” og hvilke behov barnet ville kunne komme til å få for aspekter ved kjønn som informantene ikke selv opplevde å representere. Disse refleksjonene om kjønn som mer eller mindre viktig, navigerte frem ulike strategier for hvordan håndtere og romme egne og andres forventninger.

Temaet foreldreskap og tanker om hvordan foreldreskapet skulle se ut, ble ofte snakket om på ulike kjønnede måter. Noen knyttet ulike egenskaper til kjønn, andre tydeliggjorde at de ikke ønsket å gjøre det. Kjønnede referanser ble også brukt hos par som hadde et narrativ om at kjønn ikke er viktig. Samfunnsnormene for hva det innebærer å være mann eller kvinne trenger ikke å vike nevneverdig fra majoritetsoppfatningen i familier med to kvinnelige foreldre.

Hennum skriver i sin doktoravhandling om kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder (2002), at foreldreskap i utgangspunktet ses som et kjønnsbasert arrangement i utøvelse av

omsorg. Hun referer videre til Solheim (1999) som sier at det synes å eksistere visse ubevisste kjønnskulturelle føringer som fungerer som forforståelser for hva det er naturlig at kvinner og menn er, og hva det er naturlig at de gjør i praktisert foreldreskap. Dette tilsvarer implisitte forventninger og skjulte premisser, som er med på å ramme inn vår forestillingsverden. Flere av våre informanter sier, i tråd med Butlers performative forståelse av kjønn (Butler 2001), at de *gjør* kjønn. De gjør kjønn på en måte som overskrider kjønnskategoriene og refererer til praksiser med ulike kjønnede uttrykk. Dette kan være en måte å sørge for at kulturelle forventninger til foreldreskap knyttet til mannlighet og kvinnelighet på et nivå innfris, ved praktisering som kan sies å romme begge de normative kjønnskategoriene, selv uten en mann.

y: “Vi har maskuline og feminine egenskaper begge to. De er jevnt fordelt. Det maskuline, det kan jeg gi noe av, hun kan gi noe av, også har vi øvrig familie.”

Noen av de implisitte og skjulte forventningene knyttet til mannlighet og kvinnelighet som faktorer i foreldreskap, kan reflektere en kulturell idé om at et barn trenger en mor og en far for å utvikle seg på en kulturelt akkreditert måte. Dette innebærer implisitt at det ligger en komplementaritet mellom kjønnene, som utfylles i kombinasjonen mann og kvinne og som dermed utgjør en fordelaktig kombinasjon i foreldreskap (Hennum 2002). Informantene våre har også møtt på perspektiver i sine omgivelser som impliserer at det er ekstra viktig for barn å ha en forelder med samme kjønn som barnet selv.

x: “Moren til en venninne av meg sa da jeg var gravid at vi håpet vel at det ble en jente, siden det ville være enklest for barnet. Som om det ville vært kritisk om vi, to damer, skulle oppdra en gutt.”

Informantene uttrykte ikke tanker om at deres barn kom til å mangle noe fordi de er to kvinner - oftere ble det å være to kvinner beskrevet som en styrke ved foreldreskapet. Samtidig er det flere av våre informanter som delte refleksjoner knyttet til viktigheten av å ha mannspersoner som kunne representere og modellere “noe mannlig”, samt refleksjoner knyttet til hvordan dette hensynet ble ivaretatt og innfridd. Det kan se ut som noen av informantene våre enten selv mener det er viktig for barnet med tilføringen av kjønnethet de selv ikke representerer, eller at de sørger for dette som en måte å innfri et overordnet kulturelt ideal som handler om at barnet trenger det komplimentære i mannlighet kombinert med kvinnelighet i utviklingspsykologisk kontekst.

x: “Hvis man skal tenke på den mannsrollen i livet, så har vi søsken og svoger og venner, så vi skal alltid få putta noen mannfolk inn i livet hans. Og jeg kan fint lære ham å skifte dekk.” (Ler.)

x: “Vi har tenkt på dette med mannlige rollemodeller og vi tenkte å spørre noen av våre gode kamerater om de kunne være faddere for barnet vårt.”

I boken Anja+Gro=Mio (2014) kommer Anja med følgende uttalelse: “Vårt barn kan ha bruk for mannlige forbilder i livet sitt. Det er nok viktig. Når jeg tenker meg om så har jeg ikke en hel haug med argumenter for hvorfor, men jeg innbiller meg at det er det. Kanskje det har blitt en sannhet for meg fordi jeg har hørt det så mange ganger?” Hva som anses viktig at barnet presenteres for, eller interagerer nært med av kjønnete relasjoner i oppvekstøyemed, gjenspeiler et bilde av en helhetlig samfunnsdiskurs. Enkelte av våre informanter var opptatt av at kjønn er mer mangfoldig og mindre viktig enn det denne diskursen skulle tilsi.

y: “Jeg tror kjønn er knekkende likegyldig.”

x: “Hun jeg fortalte om som sa det var så innmari viktig med en pappa, hun mener jo også at det er innmari viktig med et mannlige forbilde. Jeg mener, mannlige, kvinnelige, i så fall synes jeg det er like viktig med feminine menn, maskuline menn, maskuline og feminine kvinner, altså å omgi seg med alle disse. Vel så viktig. Det er veldig viktig at barn møter masse ulike mennesker som er komfortable med å være seg selv og som er hyggelig mot dem. Man kan ikke drive å henge seg opp i sånt, altså. Mennesker er ulike og fyller dette med kjønn ulikt.”

Måten denne informanten omtaler kjønn på impliserer at det ikke er gitt hva kjønn *er*, men at man selv kan *fylle* kjønnsbegrepet med innhold. En slik forståelse vil innebære at hvert enkelt menneske *gjør* kjønn på en helt unik måte (Butler 2001). På samme vis som vi i familiekapittelet omtalte å bli møtt med like mange forståelser av familiebegrepet som vi har informanter, kan vi i denne forståelsen av kjønnsbegrepet si at antallet informanter vi møtte utgjør tilsvarende mange ulike måter å fylle kjønnsbegrepet med innhold på. Ved å løsrive seg fra de hegemoniske modellene for eksempelvis *familie* og *kjønn*, kan man bli friere til å fylle begrepene med et mangfold av ulikhet som sier mer om faktisk levd liv, heller enn et mer stereotypisk “ideal”. Slik bidrar disse familiearrangementene og familiemedlemmene til å utfordre og fylle tradisjonell betegnelse av familie og foreldreskapskategorier med nytt innhold (Stiklestad 2006).

x: “Vi har snakket om at vi er litt fristilt fra de tradisjonelle kjønnsrollene, da. Jeg kan både være med å være fotballtrener, men jeg kan også være den som er mye hjemme og lager mat. Jeg kan skifte hjul på bilen en dag og være hjemme og bake boller en annen dag.”

y: “Men er det en sånn lesbisk klisjé det at vi er så utrolig fristilte, eller er vi det?”
x: “ (...) Vi kan ikke lene oss på en kjønnslathet hvor man bare gjør det som er enklest. I en travel hverdag bare skifter far hjul og mor lager mat, men sånn er det jo ikke for oss, så sånn sett får vi noe litt gratis.”

Det å være to kvinner som danner foreldreskap kan kanskje også være befriende knyttet til kjønnsroller, på den måten at paret individuelt kan ha frihet til å velge oppgaver i hjemmet ut fra hvem de er som person og ikke hvilke forventninger som legges til dem basert på kjønn. Å ikke kunne lene seg mot en kjønnslathet som beskrevet ovenfor, kan dermed gi spillerom til å bli kjent med sider ved seg selv og egne evner der heteronormativiteten i større grad kan virke styrende på par som lever heterofilt.

Det har de siste tiårene vært et omfattende fokus på likestilling mellom mann og kvinne i Norge, noe som har ført til en redefinering av innholdet i kjønnsrollene. Før var det forventet at mannen var i arbeid og kunne brødfø familien, mens kvinnens rolle hørte hjemmet til. Dermed kan det fremstå som paradoksalt at nettopp forskjellen mellom menn og kvinner vektlegges i forståelsen av hva som er viktig for et barn å møte av forskjellighet i sine nærmeste rollemodeller. Dersom refleksjoner om kjønnethet i en beslutningsprosess har som mål å presentere barnet for et mangfold, og dermed gi barnet tilgang på ulike rollemodeller, kan andre aspekter ved det å være menneske, som eksempelvis etnisk bakgrunn, sosialt lag og tilknytning til arbeidsfelt, i dagens kulturelle kontekst fremstå som minst like relevante.

7. Avslutning

Drøfting av problemstilling

I denne studien har vi sett nærmere på hvordan beslutningsprosesser kan fortone seg når to kvinner ønsker barn sammen. Basert på kvalitative intervjuer med seks par har vi løftet frem noen overordnede temaer som pekte seg ut i vårt materiale, og vi analyserte dette som reproduksjons- og foreldreskapsforhandlinger.

Som tidligere forskning har påpekt finner vi at kvinnene har brukt mye tid på sine beslutningsprosesser, og at disse er preget av refleksjonsrunder, valg og forhandlinger som gjør at barna ikke bare er planlagte, men *svært* planlagte. Parene navigerer i et landskap der det eksisterer en hegemonisk modell for familie, og der de forhandler og posisjonerer seg i forhold til denne modellen. Vi finner at informantene våre ofte velger ord som “vanlig” og “normal” i betegnelsen av sine familier, og de definerer familie ut fra familiepraksis - de *gjør* familie. Gjennom sin måte å skape familie på og fylle familiebegrepet med mening, er de både bekreftende av kjernefamiliens normative rolle, samtidig som de utfordrer og utvider den tradisjonelle forståelsen av normen.

Informantene våre snakker det sosiale foreldreskapet opp og betydningen av det biologiske slektskapet snakkes ned. I fremsnakkingen av det sosiale foreldreskapet finner vi at de biologiske mødrenes narrativer ofte kan tolkes som styrkespråk rettet mot sosial mor – biologisk mor tar et hovedansvar for å italesette det likestilte foreldreskapet. Dette kan forstås som en kompensering for det som ikke oppleves bekreftende i møte med omgivelser, normer og samfunn.

Nye normativiteter

Innad i familieformen vi studerer kan det se ut til å ha utviklet seg en preferanse for å bli gravid gjennom det norske systemet. Med endringen i lovverket fra 2009 kan man sikre det juridiske medmorskapet fra fødsel av, motta hjelp fra det offentlige systemet, og dette kan oppleves å gi legitimitet i møte med omgivelsene. Å lage familie utenfor og innenfor lovverket innebærer stor forskjell i opplevd anerkjennelse. Til tross for at praksisen eksisterte forut for lovverket, påvirker dermed lovverket praksisen – både gjennom å endre interne normer og utfordre samfunnets doxa. Kun det ene paret som hadde hatt sin beslutningsprosess

før felles ekteskapslov, hadde kjent på sine valg som kontroversielle. Flere av parene som hadde hatt beslutningsprosessene sine etter vedtaket om en felles ekteskapslov snakket i motsetning til dette om et opplevd forventningspress fra omgivelsene om at de skulle få barn. Dette kan for noen gjøre beslutningsprosessen mindre “fri” - for andre er det en bekreftelse på innenforskap. Videre finner vi en tydelig preferanse for toforeldrefamilien - kjernefamilien, bare i avkjønnet drakt. Det andre har beskrevet som en parnormativitet, og som vi beskriver som toforeldrenormen, viser seg blant annet i våre informanternes omtale av enforeldrefamilier og flerforeldrefamilier. Disse omtales ofte med problemfokuserende narrativer.

Utfordring av det heteronormative doxa

Vi har sett på betydningen av biologi som forhandlingstema i vår analyse, og informantene våre har løftet dette som forhandlingstema både direkte og indirekte. Likevel finner vi at det ofte ikke er biologien i seg selv, men hvordan vi tenker om biologien, som påvirker parenes beslutningsprosesser. “Sannheter” som tas for gitt som en del av det heteronormative doxa har dermed innvirkning på mikronivå, på våre informanternes reproduksjons- og foreldreskapsforhandlinger. Når våre par snakker biologien ned og det sosiale foreldreskapet opp, kan dette forstås som en måte å styrke det narrative, altså den ideen, som ser det biologiske som ikke-viktig. På den måten kan vi tenke oss at dette aspektet også blir mindre viktig. Hvilke narrative valg man tar, hvordan man forteller om sine relasjoner og sine livsopplevelser, har betydning for hvordan de oppleves, tolkes og blir gitt mening. På denne måten kan vi også forstå informantens narrativer som et forsøk på å skape en motvekt til de rådende samfunnsnarrativene om foreldreskap. På denne måten kan det sies at de utfordrer det heteronormative doxa.

Narrativ identitetskonstruksjon

Man skaper seg selv gjennom å fremstille narrativer om egen tilværelse. Informanten som innledningsvis omtalte egen familie som innenfor og utenfor kjernefamiliemodellen i ett og samme resonnement, kan stå som eksempel på nettopp dette. Hun hadde to tilgjengelige narrativer, smakte på begge, valgte ett, og repeterte så dette for seg selv og oss rundt. Dette og liknende hendelser i intervjuene tydeliggjorde for oss hvor lite statisk identitet er, og hvor raskt man ved å benytte seg av ulike perspektiver kan tenke annerledes eller endre formening om seg selv eller ulike fenomener, avhengig av hvilken språklige drakt man gir egne utsagn. Ulike narrativer kan dermed gi helt ulikt blikk på det samme fenomenet. Å snakke frem sin

felles beslutningsprosess ga våre informanter tilgang til flere mulige måter å oppleve nettopp denne prosessen på, gjennom at de hørte seg selv og hverandre benevne og løfte ulike aspekter ved prosessen - på måter de ikke nødvendigvis hadde snakket frem for hverandre tidligere, og sannsynligvis også på måter de ikke hadde snakket dette frem for seg selv. I intervjusituasjonen og i våre refleksjoner i etterkant av intervjuene, bet vi oss ved flere anledninger merke i hvordan informantene forhandlet om hvilket felles narrativ de skulle velge når de sammen snakket om egen beslutningsprosess i retrospekt. Forhandlingene om beslutningsprosessen pågikk på denne måten fortsatt, gjennom at informantene reforhandlet fortellingen om hvordan de ble til som barnefamilie. Til tross for at partene innad i hvert par kunne ha ulike narrativer, satt flere av informantene ord på at det kjentes godt å få muligheten til å samsnakke opplevelsene og tankene de hadde knyttet til beslutningsprosess, og således styrke et fellesnarrativ.

I etterkant av studien vår kan vi se at det har vært fordelaktig å studere beslutningsprosessene i retrospekt, altså etter at barnet hadde kommet til verden. Dette gjorde at vi fikk tilgang til viktige funn. Parene kunne tillate seg å snakke om usikkerhet eller bekymring for emosjonelle bindinger til det kommende barnet, nettopp fordi de kunne bekrefte at denne bekymringen ikke hadde stemt overens med hvordan det faktisk ble. I retrospekt konkluderte de med, og dette gjaldt først og fremst studiens sosiale mødre, at kvaliteten på den emosjonelle bindingen mellom seg og barnet hvilte på den opplevde gjensidige kjærligheten, og ikke involverte biologi som noen begrensende faktor. Kjærligheten framstår som et svært sentralt begrep i parenes beslutningsprosesser, samt i det felles narrativet informantene forhandler frem om sin familie og sitt foreldreskap.

Forslag til videre forskning

Utvalget vårt har begrenset seg til to kvinner som har blitt gravide eller fått barn ved hjelp av assistert befruktning. Det hadde i videre forskning vært interessant å se på beslutningsprosesser for planlagte eneforeldre og planlagte flerforeldre, samt for to menn som ønsker barn sammen. Her vil de juridiske rammene for alle tre nevnte familiemodeller være mindre rommende. Videre hadde det vært interessant å studere beslutningsprosesser for to kvinner som får barn sammen, men som gjør dette på andre måter enn våre informanter, eksempelvis gjennom eggdonasjon i utlandet, og der den ene kvinnen går gravid med den andres egg, eller to kvinner som får barn med et mannlig likekjønnspar.

Til sist vil vi fremheve behovet for mer forskning på transpersoners foreldreskap. Her finnes det svært lite eksisterende forskning.

Litteraturliste

- Adopsjonsforum. 2016. Temahefte: *Adopterte barn og tilknytning*. Oslo: Adopsjonsforum.
<http://www.adopsjonsforum.no/etter-adopsjon/temahefter/1659/temahefte-adopterte-barn-og-tilknytning>
- Andersen, Arnfinn J. 2003. *Menn skaper rom for foreldreskap og familie. Farskapets betingelser i en heteronormativ kultur*. Doktorgradsavhandling. Trondheim: NTNU.
- Annfelt, Trine. 2007. "Heteronormal nok? Heteronormering som veileder for norsk familiepolitikk" I *Når heteroseksualiteten må forklare seg*, redigert av Trine Annfelt, Britt Andersen og Agnes Bolsø. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Bamberg, Michael. 2004. Stories: "Big ore small. Why do we care?" *Narrative inquiry* 16 (1): 139-147.
- Bioteknologinemda. 2007. "Endring av bioteknologiloven for å tillate assistert befruktning til lesbiske par". Brev til Helse- og omsorgsdepartementet, 1. februar. Hentet 14. mai 2016,
http://www.bioteknologiradet.no/filarkiv/2010/07/2007_02_01_assistert_befruktning_til_lesbiske_par_brev_HOD.pdf
- Bioteknologirådet 2016: "Assistert befruktning". Hentet 22. februar 2016.
www.bioteknologiradet.no/temaer/assistert-befruktning/regelverk/
- Bjørkman, Mari. 2012. *Lesbisk selvtillit - lesbisk helse. utfordringer og mestringsstrategier hos lesbiske kvinner*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Bergen.
- Bjørkman, Mari og Kirsti Malterud. 2012. "Lesbian women coping with challenges of minority stress: a qualitative study." *Scand J Public Health* 40 (3): 239-44.
- Bos, Henny M. W., Frank van Balen og Dymphna C. van den Boom. 2003. "Planned lesbian families: their desire and motivation to have children." *Hum Reprod.* 18 (10): 16-24.
- Bourdieu, Pierre og L. J. D Waquant. 1995. *Den kritiske ettertanke. Grunnlag for samfunnsanalyse*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Bourdieu, Pierre. 2000. *Den maskuline dominans*. Oslo: Pax Forlag.
- Bronfenbrenner, Uri. 2004. *Making Human Beings Human. Bioecological Perspectives on Human Development*. London: Sage Publications Inc.
- Bruner, Jerome. 2002. *Making stories*. Vancouver: Douglas & McIntyre Ltd.
- Bråten, Beret. 2004. "Foreldreskap, ikke parforhold skaper familien." *Kjønnsforskning.no*, 5. januar. Hentet 13. mars 2016.

<http://kjonnsforskning.no/nb/2004/01/foreldreskap-ikke-parforhold-skaper-familien>

- Butler, Judith. 2001. "Imitasjon og kjønnsulydighet". *Agora* 1: 68-89.
- Butler, Judith. 2005. *Giving an Account of Oneself*. New York: Fordham University Press.
- Chambers, Samuel A. 2003. "Telepistemology of the Closet; Or, the Queer Politics of Six Feet Under." *Journal of American Culture* 26 (1): 24-41.
- Crespi, Lee. 2001. "And baby makes three: A dynamic look at development and conflict in lesbian families." *Journal of Gay & Lesbian Psychotherapy* 4 (3-4): 7-29.
- Dalland, Olav. 2000. *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.
- Engebretsen, Eivind. 2011. "Vitenskapsteori". Forelesning ved Høgskolen i Oslo og Akershus, 7. september 2011.
- Finnsæther, Kristine. 2009. "'Vi prøver så godt vi kan å dele på det'. En kvalitativ tilnærming til et ganske hverdagslig dagligliv, i familier med likekjønnede foreldre." Masteroppgave, Universitetet i Oslo.
- Fjell, Tove Ingebjørg. 2003. "På arvets fang, i den ubrutte linjens favntak? Om donorfamilier og adoptivfamilier og tetting av genetiske og biografiske hull". *Tidsskrift for kulturforskning* 2 (2): 47-64.
- Fjær, Eivind G. og Elisabeth Backe-Hansen. 2013. *Å ha foreldre av samme kjønn - hvordan er det, og hvor mange gjelder det?* Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Folgerø, Tor. 2001. "Skeive" barnefamilier? Ein etnologisk studie av homoseksualitet, kjønn og foreldreskap mellom normer og overskridingar." Hovedfagsoppgave, Universitetet i Bergen.
- Gabb, Jacqui. 2005: "Lesbian M/Otherhood. Strategies of Familial-linguistic Management in Lesbian Parent Families. *Sociology* 39 (4): 585-603.
- Guldbrandsen, Liv Mette. 2006. *Oppvekst og psykologisk utvikling. Innføring i psykologiske perspektiver*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hammerseng-Edin, Gro og Anja Hammerseng-Edin. 2014. *Anja+Gro=Mio. Kunsten å få barn*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Hanssen, Jorid Krane. 2014. *Regnbuefamiliers døtre og sønner. Å forhandle med dominerende oppfatninger av familie og foreldreskap*. Doktorgradavhandling, Universitetet i Nordland.

- Hanssen, Jorid Krane. 2007. "Homoseksuelle foreldre - (u)vanlige familier? Ungdom, unge og voksnes oppveksterfaringer fra familier med homoseksuelle foreldre". *Dansk Sociologi* 18 (3): 9-24.
- Hanssen, Jorid Krane. 2012: "My Rainbow Family – Discomfort and the Heteronormative Logics". *Young* 20 (3): 237–256.
- Hanssen, Jorid Krane. 2015. "The Donor Figuration: A progenitor, father or friend? How young people in planned lesbian families negotiate with their donor." *Sexualities* 18 (3): 276-296.
- Helmer, Rikke. og Morten Hammer. 1997. Familieterapiens bidrag til individuelt arbeid med stoffmisbrukere. Prosjektoppgave, PUT - Ullevål sykehus.
- Helseutvalget, 2015. *Rett til rett kjønn - helse til alle kjønn*. Oslo: Helsedirektoratet.
- Hennum, Nicole. 2002. *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder. Om å være mor og far for norsk ungdom*. Doktorgradavhandling, Høgskolen i Oslo.
- Hollekim, Ragnhild, Hilde Slaatten og Norman Anderssen. 2011. "A Nationwide Study of Norwegian Beliefs About Same-sex Marriage and Lesbian and Gay Parenthood." *Sexuality Research & Social Policy* 9 (1). doi:10.1007/s13178-011-0049-y
- Jacobsen, Kristin. 2010. "Lesbiske mødres fortellinger fra barnehagen-er." Masteroppgave, Høgskolen i Oslo.
- Jacobsen, Monika Dybdahl. 2006. "Når Ada og Eva får barn: hva mener vi om homofile foreldre?" Masteroppgave, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Jansen, Anne. 2013. *Narrative kraftfelt. Psykologisk utvikling hos barn og unge i et narrativt perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tufte og Line Kristoffersen. 2005. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag
- Johansson, Gunilla, 2011: "Teori og praksis. Om Pierre Bourdieus tenkning." Forelesning ved Høgskolen i Oslo og Akershus, 27.10.2011.
- Johnsen, Astri og Vigdis W. Torsteinsson. 2012. *Lærebok i familieterapi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann, 2009. *Interviews. Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing*. London: Sage Publications.
- Kvinneklinikken 2008: "Seksjon for barnløshet og assistert befruktning". Oslo-universitetssykehus.no. Hentet 14. april 2016. <http://www.oslo-universitetssykehus.no/SiteCollectionDocuments/Om%20oss/Avdelinger/Kvinne-%20og%20barneklinikken/Reproduksjon/Velkommen.pdf>

- Lent, 2016. "Hva er sosialkonstruksjonisme og hvilken betydning har det i organisasjonsutvikling?" Hentet 5. mai 2016, <http://www.lent.no/sporsmal-og-svar/sosialkonstruksjonisme/hva-er-sosialkonstruksjonisme-og-hvilken-betydning-har-det-i-organisasjonsutvikling/>
- Lessa, Iara. 2006. "Discursive struggles within social welfare: Restaging teen motherhood". *British Journal of Social Work*. 36 (2): 283-298. doi:10.1093/bjsw/bch256
- Levin, Irene. 1994. *Stefamilien- variasjon og mangfold*. Oslo: Aventura Forlag AS.
- Lille, Gro Hjelmtveit. 2009. "Det homofile samlivet - en kopi eller en utvidelse av heteronormen. Familieterapeuters møte med samkjønnspar." Masteroppgave, Diakonhjemmet Høyskole.
- Lovaas, Karen og Mercilee M. Jenkins. 2008: "Charting a Path through the 'Desert og Nothing'" I *Sexualities and Communication in Everyday Life: A Reader*, redigert av Karen Lovaas og Mercilee M. Jenkins. Thousand Oaks: Sage Publications Inc.
- Lovdata. 2015. "Lov om humanmedisinsk bruk av bioteknologi m.m. (bioteknologiloven). Hentet 23. januar 2016, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-12-05-100>.
- Mead, George Herbert. 1994. "Thought as Internalized Conversation." I *Four Sociological Traditions. Selected Readings*, redigert av Randall Collins, 290-303. New York: Oxford University Press.
- Moldestad, Olve. 2012: "Vil tillate eggdonasjon". *GENialt* 1/2012. Hentet 3. april 2016. <http://www.bioteknologiradet.no/2012/02/vil-tillate-eggdonasjon/http://www.bioteknologiradet.no/2012/02/vil-tillate-eggdonasjon/http://www.bioteknologiradet.no/2012/02/vil-tillate-eggdonasjon/>
- Morgan, David H. J. 1999. "Risk and Family Practices: Accounting for Change and Fluidity in Family Life." In *The New Family?* redigert av Elizabeth B. Silva og Carol Smart, 13-30. London: Sage Publications.
- Moxnes, Kari. 1990. *Kjernesprengning i familien? Familieforandring ved samlivsbrudd og dannelse av nye samliv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ohnstad, Anbjørg. 2008. "Skeivt foreldreskap - kjærlighetsbarn og vennskapsbarn." I *Utfordrende foreldreskap - under ulike livsbetingelser og tradisjoner*, redigert av Bente Puntervold Olsen Bø og Bennedichte C. R., 73-89. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ohnstad, Anbjørg. 2008. *Lesbiske identiteter – skeive bevegelser*. Doktorgradavhandling, Universitetet i Oslo.
- Ohnstad, Anbjørg. 2009. "Menneskeretter for homofile og lesbiske. Retten til å bevege seg fritt." *Tidsskrift for norsk psykologforening* 46 (12): 1191-1193.

- Ohnstad, Anbjørg. 2010. "Signs, interpretation and recognition among women attracted to other women in Norway." *Nordic Psychology* 62 (4): 4-24.
- Ohnstad, Anbjørg. 2011. "Judith Butlers vitenskapsteori." Forelesning ved Høgskolen i Oslo og Akershus, 22.10.2011.
- Olsen, Elin. 2010. "Fosterforeldre om kjærlighet. En analyse av hvordan kjærlighet identifiseres og gjøres i forsterforeldreskap." Mastergrad, Høgskolen i Oslo.
- Page, Benjamin I. og James R. Simmon. 2002. *What Government Can Do: Dealing with Poverty and Inequality*. Chicago: University of Chicago Press.
- Prestegård, Sofie. 2016. "Skal han få ha tre foreldre?" *Dagsavisen*, 22. mars. Hentet 13. april 2016. <http://www.dagsavisen.no/innenriks/skal-han-fa-ha-tre-foreldre-1.703930>
- Rikshospitalet. 2016. "Velkommen til seksjon for barnløshet og assistert befruktning." Hentet 12. mars 2016, <http://www.oslo-universitetssykehus.no/SiteCollectionDocuments/Om%20oss/Avdelinger/Kvinne-%20og%20barneklirikken/Reproduksjon/Velkommen.pdf>
- Röndahl, Gerd. 2005. *Heteronormativity in a Nursing Context*. Doktorgradavhandling, Uppsala Universitet.
- Seim, Sissel, 2011: "Feminisme og Simone de Bouavair". Forelesning ved Høgskolen i Oslo og Akershus, oktober 2011.
- Skoglund, Jeanette. 2013: "Prosjekt: Familie. Et kvalitativt studie av lesbiske foreldre som har fått barn ved hjelp av assistert befruktning og donorsæd." Masteroppgave, Universitetet i Tromsø.
- Solheim, Jorun. 1999. "Makt som grense." Foredrag på konferansen Usynlige grenser - kjønn og makt" 11.-12. november. I *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder. Om å være mor og far for norsk ungdom*, av Nicole Hennem. Doktorgradavhandling, Høgskolen i Oslo.
- Spence, Donald. 1984. *Narrative Truth and Historical Truth: Meaning and Interpretation in Psychoanalysis*. New York: WW Norton.
- Spilker, Kristin. 2007. "Teknologiske trekanter? Om assistert reproduksjon i et komplisert normativt landskap" I *Når heteroseksualiteten må forklare seg*, redigert av Trine Annfelt, Britt Andersen og Agnes Bolsø. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Spiren. 2016. "Kvinnelige par realiserer drømmen om barn - i Norge." Hentet 11. mai 2016, <https://klinikkspiren.no/kvinnelige-par-realiserer-drommen-om-barn-i-norge/>

- Stiklestad, Sigrun Saur. 2006. "Homofamilien - hva er det?" In *Lesbiske og homofile i møte med helse- og sosialtenesta*, redigert av Annbjørg Ohnstad og Kirsti Malterud. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Stiklestad, Sigrun Saur. 2007. "Det biologiske prinsippets skiftende anvendelse". *Nytt Norsk Tidsskrift* 24 (2): 138-150.
- Stiklestad, Sigrun Saur. 2009. "På sviktende kunnskapsgrunnlag? Assisteret befruktning for lesbiske par". *Nordic Journal of Applied Ethics* 3 (2): 65-84.
- Stiklestad, Sigrun Saur. 2012. *Planlagte lesbiske familier - kontroverser og kunnskap. Familierettslige spørsmål i lys av samfunnsdebatten*. Doktorgradavhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Ulvik, Oddbjørg Skjær. 1993. "Selvvalgte foreldreskap. Nye betingelser - Nye beslutningsprosesser." *Tidsskrift for Norsk psykologforening* 30.
- Ulvik, Oddbjørg Skjær. 2007. *Seinmoderne fosterfamilier. En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Oslo: Unipub AS.
- Weiss, Jillian T. 2001. "The Gender Caste System: Identity, Privacy, and Heteronormativity." *Law & Sexuality* 10: 123-182.
- Weiss, Jillian T. 2008. "Heteronormativity" I *International Encyclopedia of the Social Sciences, 2nd edition*, redigert av William A. Darity. Detroit: MacMillan Press.
- Westlund, Jennie (red.), 2009: *Regnbågsfamiljers ställning i Norden. Politik, rättigheter och villkor*. Oslo: NIKK - Nordisk institut för kunnskap om kön.
- Østberg, Dag. 2003. *Sosiologiens nøkkelbegreper og deres opprinnelse*. Oslo: Cappelen Forlag as.

Vedlegg 1: Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Bakgrunn og formål

Prosjektet er en mastergradsstudie og gjennomføres ved Høyskolen i Oslo og Akershus. Formålet med studien er å utforske perspektiver og opplevelser blant kvinner som lever med kvinner og som ønsker å lage barn.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Det vil bli gjennomført kvalitative intervjuer med informantene. Intervjuet vil ha et ustrukturert preg, tilnærmet en samtale, med supplerende spørsmål underveis. Spørsmålene vil berøre forskjellig tematikk om familie og foreldreskap, tanker og opplevelser rundt beslutningsprosessen om å få barn, samt andre involvertes roller, som utvidet familie, annet nettverk og samfunnsfenomener.

Intervjuene vil primært gjennomføres av begge prosjektlederne, og samtalene ønskes og tas opp på lydbånd.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Vi som intervjuere, samt veileder, er de som vil ha tilgang på materialet. Dere som intervjues vil anonymiseres i fremstillingen, slik at eventuell sensitiv informasjon ikke kan spores tilbake til den som har uttalt. Likevel vil informantene selvsagt kunne kjenne igjen egne uttalelser.

Prosjektet skal etter planen avsluttes i mai 2015. Lydbånd og personopplysninger vil da destrueres.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med:

Synne Hall Arnøy/ Prosjektleder

Tlf: 90768481

Elin Margrethe Olsen/ Prosjektleder

Tlf: 97687263

Oddbjørg Skjær Ulvik/ Veileder

Tlf: 67238154

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Intervjuguide

- Kan du fortelle om din vei til foreldreskap fra første gang du tenkte tanken om at du ville bli mor? Hva så du for deg?
- Hvordan samstemte eller samstemte ikke dine ønsker med partneren din sine ønsker?
- Hva gjorde at dere landet på å lage barn på den måten dere gjorde?
- Kan dere fortelle litt om deres tanker og refleksjoner rundt ulike måter å danne familie på når man lever to kvinner sammen?
- Dersom dere er biologisk og sosial mor: kan dere fortelle om veien dit?
- Hvem er din familie - fortell.
- Hvilke roller har utvidet familie og eventuelt andre hatt i deres beslutningsprosess?
- Er det faktorer ved deres familiearrangement dere vurderer som spesielt berikende eller spesielt krevende for barnet? Eventuelt hvilke?
- Kan dere si noe om dere og utvidet familie sine titler? Hvordan ønsker dere å bli betegnet eller blir dere betegnet av barnet?
- Hva har dere opplevd av støtte og/eller kritiske holdninger fra familie/omgivelser/samfunnet generelt, og hvordan har dette påvirket deres beslutningsprosess?
- Hva tenker dere når jeg sier medmorskap?
- Kan dere fortelle noe om eventuelle utfordringer i deres vei mot foreldreskap, og hvordan dere eventuelt har håndtert disse? Hva har vært mest styrkende?
- På hvilke måter har samfunnsnormer om familie og kjønn hatt betydning i deres beslutningsprosess?
- Har dere gjort dere refleksjoner rundt hvordan barnet skal få kjennskap til egen tilblivelse?
- Hvordan har dere tilnærmet dere temaer som biologi og tilknytning?